

Medical University of Warsaw

MEDICAL LIBRARY FORUM

FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH

ISSN: 2450-0437

Issue 2 | Volume 14 | 2021

THIS PAGE IS LEFT INTENTIONALLY BLANK

Medical Library Forum

Forum Bibliotek Medycznych

Issue 2 | Volume 14 | 2021

ISSN: 2450-0437

The journal is co-financed by educational institutions: Collegium Medicum of the Nicolaus Copernicus University (Bydgoszcz), Jagiellonian University - Medical College (Cracow), Medical University of Gdańsk (Gdańsk), Medical University of Silesia (Katowice), Medical University of Lublin (Lublin), Medical University of Łódź (Łódź), University of Warmia and Mazury (Olsztyn), Poznan University of Medical Sciences (Poznań), University of Opole (Opole), Pomeranian Medical University (Szczecin), Warsaw Medical University (Warsaw), Centre of Postgraduate Medical Education (Warsaw) and Wrocław Medical University (Wrocław).

Editor-in-Chief

- Irmina Utrata (Main Library, Medical University of Warsaw)

Co-Editor-in-Chief

- Krzysztof Włodarczyk (Main Library, Medical University of Warsaw)

Programme Board

- Jadwiga Turło, Prof. (Medical University of Warsaw)
- Tomasz Stokłosa, Prof. (Medical University of Warsaw)
- Daniela Angetter, Ph.D. (Austrian Academy of Sciences)
- Tetiana Ostapenko, Ph.D. (National Scientific Medical Library of Ukraine)
- Rishabh Shrivastava, Ph.D. (University of Rajasthan, India)
- María Sobrido, Ph.D. (University of A Coruña, Spain)

Editorial Board

- Scholastyka Baran (University Library, University of Warmia and Mazury)
- Renata Birska (Library, Medical University of Lublin)
- Dagmara Budek (Main Library of Pomeranian Medical University in Szczecin)
- Katarzyna Falow (Main Library of the Medical University of Gdańsk)
- Ewa Nowak (Main Library, Medical University of Silesia)
- Magdalena Kotlarek-Naskręt (Main Library, Poznan University of Medical Sciences)
- Witold Kozakiewicz (Information and Library Center, Medical Library of Łódź)
- Renata Sławińska (Medical Library, Wrocław Medical University)
- Joanna Słomkowska (Medical Library, Collegium Medicum of the Nicolaus Copernicus University)
- Renata Seweryniak (Library, Centre of Postgraduate Medical Education)
- Danuta Szewczyk-Kłós (Main Library, University of Opole)
- Anna Uryga (Medical Library, Jagiellonian University - Medical College)

Reviewers

- Jadwiga Woźniak-Kasperek, Prof. (University of Warsaw)
- Grzegorz Gmiterek, Ph.D. (University of Warsaw)
- Małgorzata Kisilowska, Ph.D. (University of Warsaw)

Publisher: Medical University of Warsaw, Żwirki i Wigury 61, 02-091 Warsaw, Poland

Editorial office: Main Library of the Medical University of Warsaw, Żwirki i Wigury 63, 02-091 Warsaw, Poland

DTP: Krzysztof Włodarczyk

TABLE OF CONTENTS

3	<u>Pablo de Castro</u> Roles and Competencies of CRIS Managers
21	<u>Izabela Czeszek</u> The medical libraries within the Conference of Directors of Academic Libraries of Medical Universities (KDBAUM) and their activities in the face of the COVID-19 pandemic. Survey results
41	<u>Ewa Jarmołowicz</u> Continuity of library services during the COVID-19 pandemic – the example of the Main Library of the Pomeranian Medical University in Szczecin
45	<u>Katarzyna Falow, Małgorzata Florianowicz</u> Required skills, desired traits... Openness as the key attitude. From researching soft skills to examining activities taken by the staff of MUG's Main Library when faced with changes, challenges and novel situations
53	<u>Monika Kubiak</u> Academic journals. Part 2. Sub-genre development, functions and problems after 1989
61	<u>Monika Kubiak</u> Academic journals. Part 3. University journals associated with state medical schools
70	About the journal
71	Editorial requirements

Pablo de Castro

Roles and Competencies of CRIS Managers

Zadania i kompetencje menedżerów systemów CRIS

University of Strathclyde, Glasgow, Great Britain

Correspondence to: pablo.de-castro@strath.ac.uk

SUMMARY: CRIS managers are by default assumed to be persons, but this paper's description of the tasks and competencies associated with a CRIS manager role emphasizes that this is a role rather than a person. While mentioning that other kinds of research information systems exist – e.g. CRIS aggregators such as the Polish Platform of Medical Research – the description focuses on the institutional CRIS manager role. The different institutional units usually involved in CRIS management are summarised, highlighting the increasingly relevant role played by research libraries in the domain of research information management. Insight into the technical and social interoperability requirements for smooth CRIS operation is provided, together with some reflections on training opportunities in the area.

STRESZCZENIE: Domyślnie przyjmuje się, że menedżerowie systemów CRIS to osoby, ale w opisie obowiązków i kompetencji związanych z rolą menedżera systemu CRIS zawartym w niniejszym artykule położono nacisk na fakt, że jest to raczej zadanie niż osoba. Choć w tekście wymieniono inne rodzaje systemów CRIS, takie jak agregacje CRIS (np. Polska Platforma Medyczna), opis koncentruje się na instytucjonalnym zadaniu menedżera CRIS. W pracy wskazano różne jednostki instytucjonalne zwykle zaangażowane w zarządzanie systemami CRIS, podkreślając coraz większą rolę bibliotek w dziedzinie zarządzania informacjami badawczymi. Artykuł daje wgląd w techniczne i społeczne wymogi interoperacyjności służące sprawnemu działaniu systemów CRIS, zawiera też kilka refleksji na temat możliwości szkoleniowych w omawianym obszarze.

KEYWORDS: Research Information Management (RIM), Current Research Information Systems (CRIS), CRIS manager role, Open Science, research libraries, system interoperability.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license.

INTRODUCTION

This paper is based on the guest lecture “the Role of CRIS Managers” delivered Jan 22nd, 2021 at the OM21 Conference “Open Medicine in the practice of Polish scientific institutions” [1] by the author in his capacity as euroCRIS Technical Secretary.

This Open Medicine conference aimed to introduce the Polish Platform of Medical Research (PPM), an aggregated, subject-specific CRIS/repository on medical disciplines compiling research information from seven Polish medical universities (in Białystok, Gdańsk, Katowice, Lublin, Szczecin, Warsaw and Wrocław), plus the Nofer Institute of Occupational Medicine in Łódź. These institutions teamed up to produce the Omega-PSIR-based PPM hosted by the Medical University of Wrocław and openly accessible at <https://ppm.edu.pl/>. The PPM provides Open Access to full-text versions of medical publications, doctoral theses, research data and other documents by aggregating data from the local platforms of PPM Project Partners in a central platform. The PPM showcases the research profiles of Project Partners' academic staff, provides access to a database of experts from various medical fields and allows reports and analyses to be gen-

erated based on the data stored in the repository. The PPM also provides information on Project Partners' research potential – i.e. patents, projects, infrastructure and laboratories.

During the 2-day discussion on the architecture and features of this new CRIS/repository aggregator, the Open Medicine conference organisers considered it useful to include a presentation on the role of CRIS managers. Featured topics included Omega-PSIR software and a Polish case study on research information exchange, including with the POL-on national CRIS at <https://polon.nauka.gov.pl/> that is used for research assessment purposes in Poland.

THE KEY ROLE OF RESEARCH INFORMATION SYSTEMS IN THE IMPLEMENTATION OF OPEN SCIENCE

Institutional Current Research Information Systems (CRIS) like the Omega-PSIR Knowledge Bases at Polish universities are key resources for implementing Open Science. These platforms usually rely on the euroCRIS-maintained CERIF (Common European Research Information Format) standard for the collection and exchange of multiple types of research information generated

by research-performing organisations, normally universities or research institutes.

These areas of research practice include the three core entities in the CERIF model, i.e. *persons* (researchers), *organisations* (the researchers' affiliations in terms of institutions or sub-entities thereof such as faculties or departments, but also research funders for instance) and *research projects*. A wide range of secondary CERIF entities are also covered by these platforms, such as research results (publications, research datasets, patents, software, dissertations...), researcher CVs, events, research equipment and facilities and many others (see figure 1 below).

Main features of CERIF

CERIF (the Common European Research Information Format) is:

- A concept about research entities and their relationships – Specification (Conceptual Level)
- A description of research entities and their relationships – Model (Logical Level)
- A formalization of research entities and their relationships – Database Scripts (Physical Level)

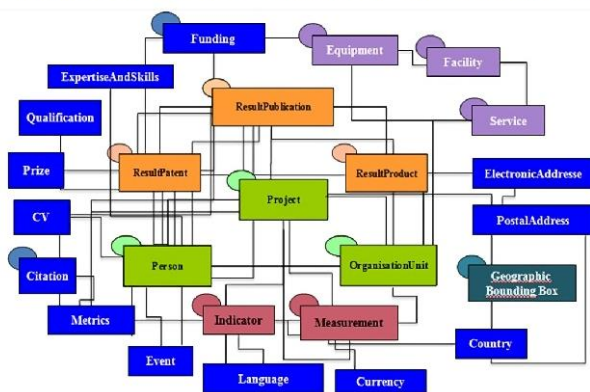

Fig. 1. The CERIF model as displayed on the euroCRIS website¹

All these entities are interconnected and constitute a wide-ranging research graph describing all research activity conducted at an institution. The information collected under this data model is typically offered openly on the internet via a research portal, and because its underpinning data model is a harmonised one, it can also be exchanged and aggregated across platforms. This allows for instances like the Polish Platform of Medical Research to emerge by filtering the content of data provider systems at institutions by discipline.

As detailed elsewhere [2], institutional CRISs are critical tools for supporting areas in the realm of Open Science such as Open Access to publications and Research Data Management (RDM). The role of CRIS managers, to which this paper is devoted, includes ensuring that information on institutional publications and research results such as research datasets are compiled comprehensively in the appropriate institutional systems in an interoperable format. Institutional CRISs and repositories (IRs) can effectively work together for this purpose by keeping the full-text files for the publications and the actual research data in an open access repository (a publications or literature repository for the

former, a data repository for the latter) which are then linked to from the metadata-only records kept in the institutional CRIS. CRIS/IR interoperability is another area a CRIS manager needs to be familiar with, including the process for metadata and full-text file transfer across both kinds of systems.

However, Open Science goes beyond Open Access and RDM implementation, and one of the key challenges facing CRIS managers is the expanding range of tasks they need to master as an ever wider set of research information entities is aggregated in the systems. It's not unusual in advanced research information management landscapes for research funders to ask institutions to periodically provide reports (mostly publications, including their Open Access status, which may be mandated by the funder) on the research projects they are funding. This reporting activity falls under the purview of CRIS managers and their teams, thereby reducing the reporting burden borne by researchers themselves. Accordingly, the motto behind the correct implementation of CRISs ("one input, many outputs") is applied to diminish the administrative tasks required of researchers who have already reported the necessary information to their institutions.

Another Open Science area, albeit more sophisticated, that CRISs are able to serve is the collection and aggregation of information on research equipment and facilities. These (often very expensive) pieces of equipment held by universities and research centres are frequently paid for by research funders who would like to see their optimal use and re-use, including by industry within the "catchment area" of a given institution. To make this possible, each institution must set up a systematic information collection process that enables information about equipment to be aggregated in national or discipline-based portals where anyone can see what equipment is available where². The Covid-19 pandemic has provided a particularly critical case study in this regard: governments needed to know what DNA sequencing equipment was available domestically, but were unable to gather comprehensive information because workflows for openly sharing information on research equipment and facilities had not yet been fully implemented. From a more academic perspective, the inclusion of equipment in the Open Science search range would allow research datasets and publications to be linked to the equipment used for the experiments that produced them, thereby covering an additional area of reporting that would be of great interest to research funders who paid for the equipment.

THE CRIS LANDSCAPE IN POLAND

Besides the CERIF standard, another asset that euroCRIS offers the international research information management community is the Directory of Research Information Systems (DRIS), <https://dSPACECRIS.eurocris.org/cris/explore/drisc>. It's an openly accessi-

¹ Source: <https://eurocris.org/taskgroup-cerif/private-articles/main-features-cerif>

² See for instance the national equipment data portal in the UK at [3].

ble database of CRISs available worldwide, with over 900 records at the time of writing. While the euroCRIS DRIS is still a work in progress and does not claim to provide a fully comprehensive snapshot of accessible CRIS infrastructure worldwide, the data for European countries kept in the DRIS is fairly complete and up to date, since Europe is where most of the euroCRIS activity takes place in terms of events and information exchange workflows.

The picture provided by the DRIS shows that Poland is among the European countries with the largest and densest CRIS infrastructures (Poland is currently ranked 7th on the list of CRISs by country on the DRIS homepage). This is mostly due to the highly successful launch of the Omega-PSIR Knowledge Base software solution that was originally developed at the Warsaw University of Technology (WUT) – see its DRIS entry at <https://dSPACECRIS.eurocris.org/cris/dris/dris00977>.

In fact, 31 of the 33 Polish CRISs listed in the DRIS are based on Omega-PSIR, with only the POL-on national CRIS and the institutional CRIS at the Gdańsk University of Technology being based on other (in-house) systems. This homogeneity of available software solutions – a characteristic of the research information infrastructures of other European countries such as Italy – establishes a very useful starting position in several areas. One of them is system interoperability with the POL-on national CRIS, to which the research information needs to be transferred for research assessment purposes: once the research information exchange workflows have been defined for a single Omega-PSIR Knowledge Base, they can be re-used for all of their implementations across Polish universities and research institutes. Moreover, even if the criteria for the required research information mandated by the relevant ministry keep evolving – as is usually the case everywhere – adapting research information exchange workflows to any new regulations becomes much easier when most institutions share the same software solution.

Perhaps the clearest advantage conferred by a harmonised CRIS landscape from a software solution perspective is that it makes a homogeneous CRIS management community possible. Because many institutions use the same system, their working procedures are reasonably standardized and can be discussed effectively within a specific software solution user group. Omega-PSIR has already held seven such annual user group meetings (see the most recent VII Polish Seminar of University Research Information Systems Users held in December 2020 at <https://conference.omegapir.io/>) and it is this sort of cross-institutional collaboration that has allowed solutions like the Polish Platform of Medical Research to emerge. A cross-institutional user group dedicated to a specific CRIS solution also allows for a corpus of working procedures to be gradually built up, thereby facilitating the train-

ing of new system support team members as well as the system’s implementation at new institutions. Furthermore, an ongoing conversation can be held across CRIS practitioners on the best ways to address specific issues or new areas of activity. In the absence of a more formal training scheme for CRIS managers, this community effort is in fact the best school for research information management within each national context.

COUNTRY	RIM FRAMEWORK
Poland	Research information exchange requirements with the POL-on national CRIS for research assessment purposes as per the new Oct 2018 Act on Higher Education and Science (Act 2.0 ³).
Germany	Kerndatensatz Forschung (KDSF4) or Research Core Data Set: national-level specification for institutional research information collection and aggregation.
Flanders (Belgium)	The FRIS regional CRIS (Flanders Research Information Space) has a comprehensive framework for research information exchange between data-providing Flemish institutions and the regional portal [6].
United Kingdom	The national-level research assessment exercise Research Excellence Framework (REF) requires the submission of institutional [qualitative] impact case studies that are later made openly available [7].
Spain	The Normalised Curriculum Vitae (CVN) initiative [8] by the Spanish Foundation for Science and Technology (FECYT) uses the data kept in CRISs to produce up-to-date standard-format researcher CVs for (among others) national and international funding applications.

Table 1. Examples of country-specific research information management frameworks in Europe

A deep knowledge of the national-level research information management context is a requirement for any effective CRIS manager. The workflows for the aggregation and exchange of research information at a national level are mostly governed by higher-level bodies and offices (usually the Ministry for Higher Education and Research), which issue their own specific criteria in areas like research assessment. Europe is replete with examples of such country-specific requirements and regulations (see the non-comprehensive list below featuring several high-profile examples). This national-level guidance greatly helps harmonise research information management workflows across institutions operating in the same country – yet it often acts as a barrier to international system interoperability and research infor-

³ Implications of the new Oct 2018 Act on Higher Education and Science for research information exchange [4].

⁴ Research Core Data Set (KDSF) Standard [5].

mation exchange. It's the CRIS manager's duty to be aware of the national-level standards that must be adhered to as well as the opportunities offered and the procedures required by international initiatives for research information aggregation, such as OpenAIRE.

THE CRIS MANAGER'S ROLE

Given the wide range of tasks associated with the operation of an institutional CRIS, the CRIS manager is often a role rather than a person. CRIS management typically requires close collaboration across several institutional units that can deal with the technical as well as the content collection and curation aspects.

When discussing research information management infrastructure, the emphasis tends to be on (technical) system interoperability. This allows research information to be transferred into the all-encompassing CRIS system from pre-existing and complementary institutional systems, including the Human Resources Management System, the Project Management System, the Student Management System and the Finance Management System (see an example of the cross-system research information exchange workflows with the institutional CRIS at the University of Strathclyde in figure 2 below). However, complementary social interoperability [9] across institutional units is actually as important for the proper functioning of the infrastructure as technical interoperability, although the former aspect is far less stressed in discussions on research information management.

Fig. 2. Cross-system research information exchange workflows at the University of Strathclyde

From a “social interoperability” perspective, CRIS management involves the collaboration of several institutional units. This arrangement depends on the specific operational procedures for the CRIS system defined at a given institution, though it usually includes the following departments:

- **Institutional management**, usually at a Vice-Chancellor for Research (VR) level. This is where the decision to implement a specific CRIS is usually made and the coordination strategy is devised for the cross-service teamwork that will result in effective system implementation.
- **IT services** is the institutional unit typically in charge of CRIS technical operation. This involves a wide range of tasks, from

technical system implementation and maintenance (including regular system upgrades) to ensuring smooth information exchange workflows across the various institutional systems involved in feeding the CRIS and defining and assigning the appropriate access privileges to the multiple users who will participate in operating the CRIS, including the researchers themselves.

- **Human Resources** is the department that will guarantee an up-to-date presence in the CRIS system of all research-performing staff as per the given institution’s management guidance. This will typically include postdoc as well as PhD students, and may occasionally cover undergraduate students and research support staff depending on the institution’s policy. HR also ensures that the institution’s correct and updated departmental hierarchy is made available in the CRIS so that researchers can be internally affiliated to the relevant units.
- **Finance** is the department responsible for ensuring that appropriate economic information is entered in the CRIS. This specific information will often not be visible from the outside, but it is particularly important for the economic side of project management that requires periodic reporting to research funders.
- **Project Management Office**. This institutional unit is in charge of the entire funded project lifecycle and should ensure that full metadata sets are available in the system that describe each research project, including its partners, budget, start- and end-dates, funder and full grant numbers. It’s these grant numbers that will eventually allow research results such as publications, research data or patents to be linked to a funded project for reporting purposes to the research funder, a task typically conducted by the research library that necessitates a close collaboration mechanism between these two units.
- **Research Library**. As experts in metadata management already administering – as a rule – the given institution’s repository, the library research support staff are ideally positioned to deal with Open Science implementation tasks. This usually involves, in collaboration with researchers at the institution, publication and research data management via the curation and validation of publication and dataset records created by the authors. The library is typically the institutional unit in charge of implementing applicable Open Access policies, which involves tracking down accepted full-text manuscripts, applying the appropriate embargo periods to them and conducting an advocacy strategy towards researchers in such areas as Open Access publishing and the creation of Data Management Plans (DMPs). On top of this, libraries are usually in charge of Open Access funding workflows whenever funding sources are available, and tend to lead the reporting activity meant for various bodies, including the institutions themselves, research funders and the ministries in charge of research assessment.

- **Institutional Research Office.** Research Offices are usually the one-stop-shop for researchers in areas like project management (from supporting the preparation of project proposals for specific calls to promoting and managing collaborations with industry) and business intelligence. It is usually the research office staff who monitor the impact of research projects, including bibliometrics such as citations, often performing this task in conjunction with the library. Because of their position at the core of their institutions' research activity, Research Offices often act as a liaison across institutional departments, implementing the collaboration workflows designed by the institution's management.
- **Researchers.** As the institutional stakeholders actually conducting the research, the researchers at a given institution are the cornerstone of the CRIS, and it's critical for them to be aware of the research information management workflows associated with its operation. It's a well-known fact in the research information management community that regardless of how good a CRIS may be, it won't succeed without researcher engagement. Researchers are expected to enter regular updates into the CRIS on their research activities – not just research results (i.e. publications, research datasets and other outputs), but general public engagement activities, awards, positions in journal editorial committees and other information. It is crucial for ancillary services like libraries and research offices to make sure that this information gets entered into the institutional system and then automatically transferred to other systems such as individual ORCID profiles or research funder reporting systems, so that researchers do not need to provide the same information multiple times to different systems.

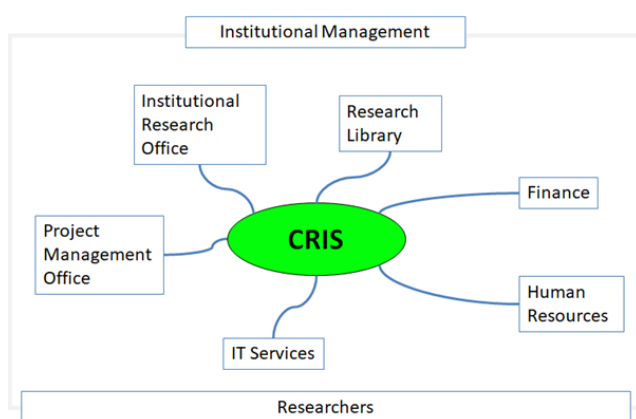

Fig. 3. The various institutional services that need to collaborate for successful CRIS operation

ROLES AND COMPETENCIES OF CRIS MANAGERS

We have just seen that a CRIS manager, rather than a single person, is often a team consisting of representatives from various departments of the given institution. This section aims to summarise the specific tasks and areas of activity for such a CRIS man-

agement role. An important caveat to bear in mind is that this list of duties is very wide. Furthermore, it is constantly expanding as institutions realize they can do more with the research information they are already collecting. For instance, in the relatively new area of Responsible Research and Innovation (RRI) [10], which aims "to engage publics and responsible actors in the science and innovation field to produce ethically acceptable, sustainable and socially desirable research and innovation outcomes". How institutions should report their progress and performance in this area is still being discussed, but the basis for such reporting will inevitably be the information kept in the CRIS.

A very broad classification of the CRIS manager's tasks divides them into two broad groups: technical duties and content-related activity. Beyond this basic division are areas that do not fall under either domain, such as coordination of the multiple institutional units involved in research information management or cross-institutional collaboration and networking for discussing improved workflows.

A CRIS manager should oversee the following areas of activity (this is merely a summary): (1) coordination of the various units involved in the CRIS operation as described in the previous section; (2) procuring/developing the system; (3) testing and implementing version upgrades; (4) system administration; (5) training and support for all types of system users; (6) system interoperability with internal and external systems, including optimisation of information exchange workflows with external stakeholders such as research funders or assessment bodies; (7) institutional implementation of Open Science (Open Access and Research Data Management); (8) reporting both internally and to external bodies in the areas of publications, research impact and collaboration networks (see Snowball Metrics [11] as a consensus approach in this regard); (9) identifying and monitoring the appropriate business intelligence indicators; (10) discussion and dissemination of current practices and potential improvements within both the institution and the user group for the software solution (if there is one).

The sheer breadth of these tasks makes the harmonisation of the CRIS manager role a very difficult objective, especially at an international level. When CRIS surveys are issued such as the euroCRIS/EUNIS survey in 2016 [12] or the 2017/2018 euroCRIS/OCLC Research survey [13], it is usually very hard for a single institutional representative to answer all the questions, as these surveys typically address both technical and content-related aspects.

This is where euroCRIS steps in as a member organisation regularly holding meetings and conferences. These events allow best practices in multiple research information management domains to be presented and shared at an international level, providing opportunities for harmonisation and for fulfilling euroCRIS's community management mission in the area of research information and CRISs.

Tasks and Competencies of CRIS-Managers

Tasks

- Searching
 - Cataloguing
 - Classification
 - Data validation
 - Data management
 - Mapping & modelling
 - Statist./bibliometric analyses
- Conception & development
 - Information visualization
 - System administration
- Communication & presentation
 - Training, consulting & support
 - Documentation

Data
Expertise

Operation &
Develop. of the
System

Community
Work

Competencies

- Cataloguing/metadata standards
 - Ontology-engineering
 - Classification, taxonomies, thesauri
 - Information retrieval
 - Statistics
 - Bibliometrics & scientometrics
- Web applications
 - Application programming interface (APIs)
 - Hardware & client OS (Unix, Linux, Windows)
 - Formats/languages.: RDF, OWL, XML, SPARQL, Python, JAVA
- Project management
 - Knowledge management
 - Science management
 - Collaborative work
 - Information law/copyright

Blümel, Walther, Zellmann, Hauschke, Wartena, & Hahn (2018). <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0290-opus4-32963>

DZHW.

New Professional Roles? The BERTI Project | 6

Fig. 4. The various institutional services that need to collaborate for successful CRIS operation

One of the presentations delivered at the euroCRIS Autumn 2019 membership meeting held at the University of Münster in November of that year – the last euroCRIS meeting held as an on-site event before the Covid-19 pandemic struck – introduced the DZHW-led BERTI project [14] funded by the German Federal Ministry for Education and Research (BMBF). This project, entitled “New professional roles? Competencies and task profiles in IT-supported research reporting” runs until June 2022 and aims to identify the competencies associated with the emerging CRIS manager role via an analysis of a comprehensive set of job openings in the domain and a survey of all German HEIs.

The tasks and competencies identified by the project as of Nov 2019 are shown in figure 4 above and are classified in three main blocks: data expertise, system operation and development and community work. The BERTI project presentation also highlighted the fact that – as we mentioned earlier – the CRIS manager position encompasses different sets of roles, depending on factors such as job description, jurisdictions, structure and alignment of the institution and national arrangements

A recent BERTI project presentation at the ISSI2021 conference in Leuven [15] also echoes the assumption above on the dependence of the CRIS manager role on the kind of CRIS available at the given institution: “The comprehensive data set [for job openings within the realm of IT-based research reporting and CRIS devel-

opment] offers several promising avenues for research, allowing for more differentiated analyses of task areas and competencies and the subsequent identification of corresponding job profiles over time, *by type of institution, and by type of CRIS* (e.g. commercial product vs. in-house development)”.

The above approach followed for defining CRIS manager roles and competencies is essentially an institutional one, i.e. the areas of activity are defined for an *institutional* CRIS manager role. This is because institutional CRISs are by far the most frequent among the over 900 entries currently recorded in the euroCRIS Directory of Research Information Systems (DRIS – see table 2 below). There are, however, other kinds of CRISs, such as aggregators – for example, the Polish Platform of Medical Research (PPM).

CRIS SCOPE	NUMBER OF DRIS ENTRIES
Institutional	858
National	20
Regional	4
Aggregation	4
International	1

Table 2. Institutional CRISs make up the vast majority of DRIS entries (data as of Aug 10th, 2021)

Besides those mentioned above, the range of competencies for CRIS managers at platforms that collect and aggregate research information from multiple institutional CRISs includes: (a) issuing guidance to data provider systems on what information to deliver in what format and with what periodicity; (b) checking that the transferred records carry the appropriate harmonised information that will allow them to be properly classified for search purposes (in the case of the PPM, a standard research classification for medical research such as the Medical Subject Headings (MeSH) thesaurus by the US National Library of Medicine [16]).

Given that information exchange guidelines usually change over time, this cross-institutional coordination is conducted via the creation of working groups in which institutional representatives are able to discuss and agree on any new information exchange arrangements.

Other examples of CRIS aggregation platforms where research information is supplied by data provider institutions/organisations are regional CRISs like the Flemish FRIS [17] and the Catalan Research Portal (PRC [18]), both of which issue comprehensive guidance on research information exchange to member Flemish/Catalan universities. Another example of this type of workflow is the SweCRIS funder CRIS [19], where multiple public and private Swe-

dish funders providing information on their research projects to the common portal must abide by carefully formulated guidance for the information exchange workflow.

THE ROLE OF LIBRARIES IN INSTITUTIONAL RESEARCH INFORMATION MANAGEMENT WORKFLOWS

As mentioned above, research libraries are often charged with Open Science implementation at their institutions due to their expertise in metadata management, especially for research publications. The tasks associated with this area are manifold – Open Access implementation and Research Data Management being the key ones – and are usually conducted in close collaboration both with the researchers themselves and with other departments of the institution, such as the research office.

A worldwide survey jointly conducted in 2017/2018 by euroCRIS and OCLC Research explored the “increasing role for libraries in research information management”. The subsequent report, “Practices and Patterns in Research Information Management: Findings from a Global Survey” [20], provides insight into the various research information management areas in which research libraries play a role (either primary or secondary) at the institutions that responded to the survey.

RIM Activities for which the Library Plays a Role (n=172)

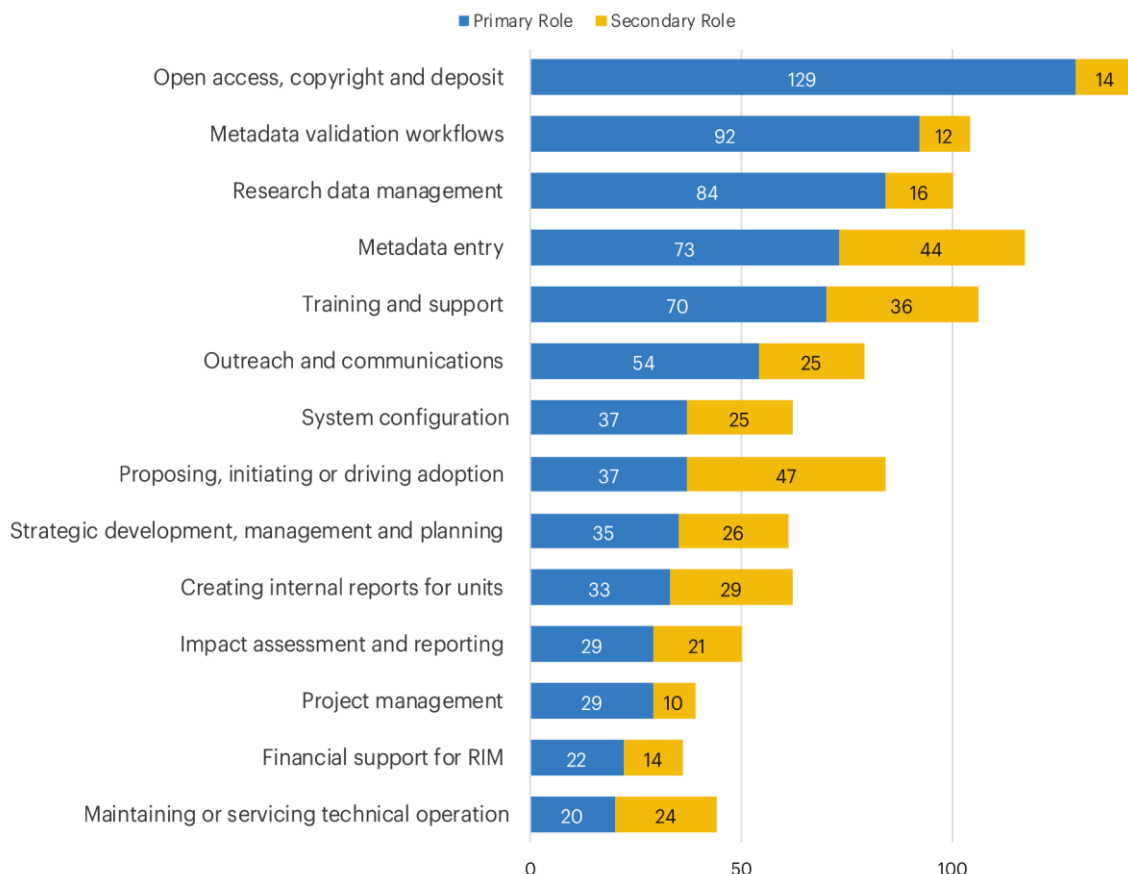

Fig. 5. Results of the worldwide RIM survey on “library roles” by euroCRIS and OCLC Research

Figure 5 above shows that Open Access implementation and Research Data Management are indeed the most frequent areas of library involvement within libraries' broader activity in metadata entry and validation. However, the survey results also show other areas where libraries play a significant role, including provision of training and support, also outreach and communication to CRIS users, i.e. researchers.

The depth of research library involvement in research information management greatly varies between institutions and largely depends on the given institution's internal hierarchical structure and the particular CRIS solution it has adopted.

Regarding the former aspect, a basic description of the various institutional units involved in operating a CRIS was provided earlier in this report, though the strong networking character of research libraries will often place them at the forefront of CRIS implementation. This is particularly so when the CRIS solution adopted at a given institution is built as an extension to the institutional repository, whose management is typically assigned to the institution's library. Open Source CRIS solutions like DSpace-CRIS [21] or VIVO [22] based on expanding the data model underpinning the research repository are most often run by research library personnel who already have expertise in repository management as well as contacts both with the researchers and with their counterparts at other institutions running similar software solutions. However, the more sophisticated a CRIS solution and the more oriented it is towards business intelligence at a given institution, the higher the likelihood the library will focus on metadata management and Open Science implementation. In these cases, CRISs tend to be managed by institutional research offices.

TRAINING OPPORTUNITIES FOR CRIS MANAGERS

The difficulties of providing a generic global training scheme for CRIS managers have already been discussed above. These issues mainly arise from the fact that research information management workflows tend to be harmonised at a national level due to the specific circumstances applicable within each country (see table 1 above for examples). As a consequence of these constraints, the main "training scheme" that CRIS managers presently follow is a learning-by-doing approach together with close collaboration with their peers at other institutions – the latter via participation in user groups based on specific software solutions as well as attendance at conferences and meetings on research information management. Those who have performed roles such as research administrator or institutional repository manager may already have many of the competencies required for CRIS management, and there are a number of practical frameworks a CRIS manager must also be familiar with as described in previous sections.

Formal CRIS management training on a basic level has occasionally been provided by euroCRIS upon request – see for instance the programme in figure 6 below for the 10-hour online course

euroCRIS provided in February 2021 to the CISUG (Consortium of Universities in Galicia (Spain)). The local training organisers were asked to make sure that the relevant institutional units – research offices, project management offices, knowledge transfer services, IT services and libraries – were all represented among course attendees from the three universities served by the CISUG: University of A Coruña (UDC), University of Santiago de Compostela (USC) and University of Vigo (UVigo).

Even though the Covid-19 pandemic forced the training to be conducted remotely, having all these different departments represented in the same space and across institutions in the same region was seen as the optimal approach to promoting the kind of collaborative networks that need to be in place both within each institution and across neighbouring HEIs.

The programme below blends general-purpose introductions to CRISs, the CERIF model and CRIS/repository interoperability with insights into the specifics of the research information management landscape in Spain. The programme was implemented via guest training sessions delivered by well-known figures in local research information management. These guest training sessions proved to be the programme segments valued the most highly by the course attendees, who viewed the research information management practices applied by the Catalan Research Portal (PRC) as something close to them that they would be able to replicate in Galicia.

PROGRAMME	
Wed 24 February 2021 <i>(3-hr training + 15-min pause)</i>	
10:00 - 10:15	Welcome and introduction to the course.
10:15 - 12:15	CRIS system overview. The CERIF model (<i>Common European Research Information Format</i>). System interoperability.
12:15 - 13:15	CRIS managers: who, what, how.
Thu 25 February 2021 <i>(4-hr training + 15-min pause)</i>	
10:00 - 11:00	Open Access and CRIS systems (plus repositories). Open Science. Workflows and monitoring.
11:00 - 12:15	Funded projects as key entities for monitoring research results.
12:15 - 14:15	CRIS systems in Spain ^[4] . Policies. Funding information.
Fri 26 February 2021 <i>(3-hr training + 15-min pause)</i>	
10:00 - 11:00	CRIS interoperability with OpenAIRE.
11:00 - 12:15	Implementing an institutional CRIS: where to start?
12:15 - 13:15	Measuring research impact with a CRIS.
~	
The instructor will provide several case studies with specific examples for research information management in disciplinary domains close to universities in Galicia. These case studies will be discussed in a transversal way across the course.	
^[4] The session on "CRIS systems in Spain" will feature two guest interventions of 30 minutes each by Anna Guillaumet, SIGMA AIE and euroCRIS Board member, and the DSpace-CRIS-based Catalan Research Portal (PRC) team composed of Lluís Anglada, Ricard de la Vega and Sandra Reoyo (Consortium for University Services in Catalonia, CSUC)	

Fig. 6. Programme for the CRIS training course provided to the Galician CISUG

The potential applicability of this approach to a wider range of stakeholders across Europe is something that euroCRIS is currently looking into. However, if this sort of training scheme is to produce optimal results, it should be conducted as an on-site activity so that a live dialogue can be held between representatives of the various institutional units involved in CRIS management. In the meantime, euroCRIS is keen to continue delivering presentations on the subject of the role of CRIS managers at specific user group meetings, such as the VI and VII Polish Seminars of University Research Information Systems Users.

WPROWADZENIE

Niniejszy artykuł jest oparty na gościnnym wykładzie „Zadanie menedżerów systemów CRIS”, wygłoszonym przez autora – sekretarza technicznego euroCRIS – 22 stycznia 2021 r. na konferencji OM21: „Otwarta medycyna w praktyce polskich instytucji naukowych” [1].

Konferencja na temat otwartej medycyny miała na celu przedstawienie Polskiej Platformy Medycznej (PPM) – zagregowanego tematycznego systemu CRIS/repozytorium dyscyplin medycznych, gromadzącego informacje o aktywności badawczej siedmiu polskich uczelni medycznych (w Białymstoku, Gdańsku, Katowicach, Lublinie, Szczecinie, Warszawie i Wrocławiu) oraz Instytutu Medycyny Pracy im. prof. Nofera w Łodzi. Instytucje te połączyły siły, by stworzyć platformę opartą na oprogramowaniu Omega-PSIR, prowadzoną przez Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu i dostępną publicznie pod adresem <https://ppm.edu.pl/>. Dzięki agregacji danych z lokalnych platform partnerów projektu na platformie centralnej PPM zapewniono otwarty dostęp do pełnotekstowych wersji publikacji medycznych, rozpraw doktorskich, danych badawczych i innych dokumentów. Platforma prezentuje profile badawcze kadry akademickiej instytucji partnerskich, daje dostęp do bazy ekspertów z różnych dziedzin medycyny oraz umożliwia generowanie raportów i analiz na podstawie danych przechowywanych w repozytorium. PPM dostarcza również informacji na temat potencjału badawczego: patentów, projektów, infrastruktury i laboratoriów.

W ramach dwudniowej dyskusji na temat architektury i funkcji nowego agregatora systemu CRIS/repozytorium organizatorzy uznali za użyteczne włączenie prezentacji poświęconej zadaniom menedżerów systemów CRIS do programu konferencji. Nacisk położono na oprogramowanie Omega-PSIR oraz polskie studium przypadku dotyczące wymiany informacji o aktywności badawczej – m.in. z krajowym systemem CRIS POL-on (<https://polon.nauka.gov.pl/siec-polon>), wykorzystywanym do celów oceny badań prowadzonych w kraju.

KLUCZOWE ZADANIA SYSTEMÓW INFORMACJI O AKTYWNOŚCI BADAWCZEJ ZWIĄZANE Z WDRAŻANIEM OTWARTEJ NAUKI

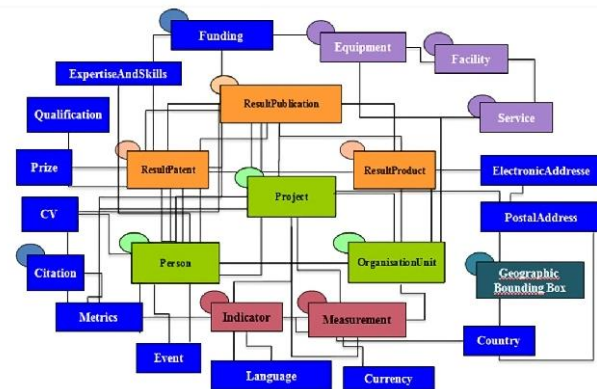
Instytucjonalne systemy zarządzania informacją o aktywności badawczej (*current research information system*, CRIS), takie jak bazy wiedzy Omega-PSIR na polskich uczelniach, są zasobami kluczowymi dla wdrażania otwartej nauki. Platformy te zazwyczaj opierają się na utrzymywanym przez euroCRIS standardzie CERIF (Common European Research Information Format, wspólny europejski format informacji o aktywności badawczej) w zakresie gromadzenia i wymiany różnorodnych informacji o aktywności badawczej organizacji prowadzących badania naukowe, zwykle uniwersytetów lub instytutów badawczych.

Model CERIF uwzględnia trzy podstawowe rodzaje podmiotów: **osoby** (badacze), **organizacje** (afiliacje naukowców – instytucje lub podmioty zależne, czyli oddziały i wydziały, ale także fundatorzy badań) i **projekty badawcze**. Platformy obejmują również szeroką gamę drugorzędnych podmiotów CERIF: wyniki badań (publikacje, zbiory danych badawczych, patenty, oprogramowanie, rozprawy itd.), życiorysy naukowców, wydarzenia, sprzęt i obiekty badawcze oraz wiele innych (zob. il. 1).

Main features of CERIF

CERIF (the Common European Research Information Format) is:

- A concept about research entities and their relationships – Specification (Conceptual Level)
- A description of research entities and their relationships – Model (Logical Level)
- A formalization of research entities and their relationships – Database Scripts (Physical Level)

Il. 1. Model CERIF zaprezentowany na stronie internetowej euroCRIS¹

Wszystkie wymienione podmioty są ze sobą powiązane i składają się na rozbudowany wykres, który prezentuje całą działalność badawczą instytucji. Informacje zebrane w ramach modelu CERIF są zazwyczaj oferowane publicznie w Internecie, za pośrednictwem portalu badawczego, a ponieważ model danych jest zharmonizowany, mogą być też wymieniane i agregowane między platformami. Pozwala to tworzyć platformy takie jak PPM – dzięki filtrowaniu treści systemów dostawców danych w instytucjach według dyscypliny.

¹ Źródło: <https://eurocris.org/taskgroup-cerif/private-articles/main-features-cerif>

Jak szczegółowo opisano w innym artykule [2], instytucjonalne systemy CRIS są krytycznymi narzędziami wspierającymi otwartą naukę: otwarty dostęp do publikacji i zarządzanie danymi badawczymi (*research data management*, RDM). Częścią zadania menedżerów systemów CRIS, któremu poświęcono niniejszy artykuł, jest zapewnienie, by informacje o publikacjach instytucjonalnych i innych wynikach badań, takich jak zbiory danych badawczych, były kompleksowo gromadzone w odpowiednich systemach instytucjonalnych w interoperacyjnym formacie. Instytucjonalne systemy CRIS i repozytoria (*institutional repositories*, IR) mogą tu skutecznie współpracować, gromadząc pełnotekstowe pliki publikacji i rzeczywiste dane badawcze w repozytorium o otwartym dostępie (repozytorium publikacji lub literatury w przypadku tych pierwszych, repozytorium danych w przypadku tych drugich), które są następnie łączone z rekordami zawierającymi wyłącznie metadane, przechowywanymi w instytucjonalnych systemach CRIS. Interoperacyjność CRIS/IR, obejmująca proces przesyłania metadanych i plików pełnotekstowych w obu rodzajach systemów, to kolejny obszar, z którym musi być zaznajomiony menedżer systemu CRIS.

Otwarta nauka wykracza jednak poza otwarty dostęp i RDM, a do kluczowych wyzwań związanych z funkcją menedżera systemów CRIS należy to, że zakres zadań do opanowania stale rośnie, ponieważ w systemach gromadzi się coraz szerszy zestaw jednostek informacji o aktywności badawczej. W zaawansowanych krajobrazach zarządzania informacjami o aktywności badawczej nie jest niczym niezwykłym, że fundatorzy badań proszą instytucje o okresowe dostarczanie raportów na temat wyników (głównie publikacji – wraz ze statusem otwartego dostępu, który może być wymagany przez fundatora) finansowanych przez siebie projektów badawczych. Działalność sprawozdawcza, podlegająca nadzorowi menedżera systemu CRIS i jego zespołu, ma na celu zmniejszenie wymogów sprawozdawczych dotyczących samych naukowców. Tak oto motto przyświecające wdrażaniu systemów CRIS („jeden wkład, wiele wyników”) wcielane jest w życie, by zredukować zadania administracyjne naukowców, którzy już dostarczyli potrzebne informacje swoim instytucjom.

Innym, bardziej wyrafinowanym obszarem otwartej nauki, który systemy CRIS są w stanie obsłużyć, jest gromadzenie i agregowanie informacji na temat sprzętu i obiektów badawczych. Urządzenia przechowywane na uczelniach i w ośrodkach badawczych, niejednokrotnie bardzo drogie, często są opłacane przez fundatorów badań (przykładowo przez przemysł), którzy chcą widzieć, że sprzęt jest optymalnie wykorzystywany i ponownie stosowany w „obszarze wejściowym” dla danej instytucji. Wymaga to systematycznego procesu gromadzenia informacji w instytucjach – informacji, które można później zagregować w portalach krajowych lub dyscyplinarnych, gdzie każdy może sprawdzić, jakie

urządzenie jest dostępne w jakim miejscu². Pandemia COVID-19 dostarczyła tu szczególnie krytycznego studium przypadku: rządy musiały wiedzieć, jaki sprzęt do sekwencjonowania DNA jest dostępny w kraju, a nie były w stanie zebrać kompleksowych informacji, ponieważ przepływy pracy (*workflows*) służące do otwartego udostępniania informacji na temat sprzętu i obiektów badawczych nie zostały jeszcze w pełni wdrożone. Z bardziej akademickiego punktu widzenia włączenie informacji o sprzęcie badawczym do zbiorów otwartej nauki pozwoliłoby na powiązanie zbiorów danych badawczych i opartych na nich publikacji z wyposażeniem użytym do eksperymentów. Ten dodatkowy obszar raportowania byłby interesujący dla sponsorów finansujących sprzęt.

KRAJOBRAZ CRIS W POLSCE

Kolejnym – po standardzie CERIF – atutem, który euroCRIS oferuje międzynarodowej społeczności zajmującej się zarządzaniem informacjami o aktywności badawczej, jest katalog systemów informacji o aktywności badawczej (Directory of Research Information Systems, DRIS, <https://dspacecris.eurocris.org/cris/explore/dris>). To publicznie dostępna baza danych systemów CRIS z całego świata, licząca w momencie tworzenia niniejszego artykułu ponad 900 rekordów. Chociaż katalog DRIS prowadzony przez euroCRIS jest nadal na etapie tworzenia i nie zapewnia kompleksowego obrazu infrastruktury CRIS dostępnej na całym świecie, dane dla krajów europejskich są dość kompletne i aktualne, ponieważ to w Europie odbywa się większość działań – wydarzeń i wymiany informacji – w ramach euroCRIS.

Obraz dostarczany przez DRIS pokazuje, że Polska jest jednym z krajów europejskich z największą i najgęstszą infrastrukturą CRIS (według informacji podanej na stronie głównej DRIS Polska zajmuje 7. miejsce pod względem liczby systemów CRIS). Wynika to głównie z bardzo solidnego wdrażania rozwiązania w postaci bazy wiedzy Omega-PSIR, stworzonego na Politechnice Warszawskiej (PW) (zob. wpis DRIS na stronie <https://dspacecris.eurocris.org/cris/dris/dris00977>).

Aż 31 z 33 polskich systemów CRIS wymienionych w katalogu DRIS jest opartych na Omega-PSIR – tylko krajowy system CRIS POL-on oraz instytucjonalny CRIS na Politechnice Gdańskiej opierają się na innych (wbudowanych, wewnętrznych) systemach. Jednorodność pod względem rozwiązań programowych – będąca również cechą innych krajów europejskich, np. Włoch – oznacza bardzo korzystną pozycję wyjściową w kilku obszarach. Jednym z nich jest interoperacyjność systemu z krajowym systemem CRIS POL-on, do którego informacje o aktywności badawczej muszą być przekazywane na potrzeby oceny badań. Po zdefiniowaniu przepływów wymiany informacji o aktywności badawczej (*research information exchange workflows*) dla jednej bazy wiedzy Omega-PSIR informacje te mogą zostać ponownie wykorzystane w przy-

² Zob. np. krajowy portal equipment.data.gov.uk w Wielkiej Brytanii [3].

padku wszystkich jej wdrożeń na polskich uczelniach i w instytucjach badawczych. Co więcej, nawet jeśli kryteria dotyczące informacji badawczych wymaganych przez ministerstwo stale ewoluują – a dzieje się tak niemal wszędzie na świecie – dostosowanie przepływów wymiany informacji o aktywności badawczej do wszelkich nowych oficjalnych wymagań staje się znacznie łatwiejsze, gdy liczne instytucje stosują to samo rozwiązanie programowe.

Być może najbardziej oczywistą zaletą krajobrazu CRIS zharmonizowanego pod względem rozwiązania programowego jest to, że powstaje jednorodna społeczność zarządzająca systemami CRIS. Ponieważ wiele instytucji korzysta z tego samego systemu, ich procedury robocze są dość standardowe i mogą być bardzo skutecznie omawiane w ramach grupy użytkowników konkretnego rozwiązania. Systemowi Omega-PSIR poświęcono już siedem corocznych spotkań grup użytkowników – ostatnie, VIII Ogólnopolskie Seminarium Użytkowników Uczelnianych Baz Wiedzy odbyło się w grudniu 2020 r. (<https://conference.omegapsir.io>) – i właśnie współpraca międzyinstytucjonalna pozwoliła na pojawienie się rozwiązań takich jak PPM. Międzyinstytucjonalna grupa użytkowników skupiona wokół danego rozwiązania CRIS umożliwia również stopniowe tworzenie zbioru procedur roboczych, co ułatwia przeszkolenie kolejnych pracowników – dołączających do istniejącego zespołu lub implementujących system w swojej instytucji. Ponadto możliwa jest ciągła komunikacja między praktykami CRIS w celu omówienia nowych obszarów działalności lub najlepszych rozwiązań konkretnych problemów. Wobec braku bardziej oficjalnego programu szkoleniowego dla menedżerów systemów CRIS wysiłek społeczności jest w istocie najlepszą szkołą zarządzania informacjami o aktywności badawczej w określonym krajowym kontekście.

Głęboka znajomość kontekstu zarządzania informacjami o aktywności badawczej na poziomie krajowym jest wymogiem stawianym każdemu skutecznemu menedżerowi systemu CRIS. Przepływy pracy związane z agregacją i wymianą informacji o aktywności badawczej na poziomie kraju są najczęściej regulowane przez organy i urzędy wyższej instancji (zwykle – ministerstwo szkolnictwa wyższego i badań naukowych), które opracowują własne szczegółowe kryteria w obszarach takich jak ocena badań. W Europie istnieje wiele wymagań i przepisów specyficznych dla poszczególnych krajów (niepełna lista, zawierająca kilka znanych przykładów, znajduje się w tab. 1). Wytyczne na poziomie krajowym w znacznym stopniu pomagają zharmonizować przepływy pracy w zakresie zarządzania informacjami o aktywności badawczej w instytucjach działających w danym kraju, ale często tworzą też barierę dla międzynarodowej interoperacyjności systemów i wymiany informacji. Menedżer systemu CRIS powinien być świadomy zarówno standardów, których należy przestrzegać w kra-

ju, jak i możliwości oraz wymagań związanych z uczestnictwem w międzynarodowych inicjatywach agregacji informacji o aktywności badawczej, takich jak OpenAIRE.

KRAJ	STRUKTURA ZARZĄDZANIA INFORMACJĄ O AKTYWNOŚCI BADAWCZEJ
Polska	Wymogi dotyczące wymiany informacji badawczych z krajowym systemem CRIS POL-on do celów oceny badań zgodnie z nową ustawą o szkolnictwie wyższym i nauce z października 2018 r. (ustawa 2.0 ³)
Niemcy	Kerndatensatz Forschung (KDSF ⁴), Research Core Data Set (podstawowy zbiór danych badawczych) – specyfikacja na poziomie krajowym dotycząca instytucjonalnego gromadzenia i agregacji informacji badawczych.
Flandria (Belgia)	Regionalny system CRIS – FRIS (Flanders Research Information Space) tworzy kompleksowe ramy wymiany informacji między flamandzkimi instytucjami dostarczającymi dane a portalem regionalnym [6].
Wielka Brytania	Ramy doskonałości badawczej (Research Excellence Framework, REF) na poziomie krajowym wymagają przedłożenia instytucjonalnych (jakościowych) studiów przypadku wpływu, które są później udostępniane publicznie [7].
Hiszpania	Inicjatywa znormalizowanego życiorysu (Normalised Curriculum Vitae, CVN) [8] hiszpańskiej Fundacji na rzecz Nauki i Technologii (Fundación Española para la Ciencia y la Tecnología, FECYT) wykorzystuje dane przechowywane w systemach CRIS do tworzenia aktualnych życiorysów naukowców w standardowym formacie – np. na potrzeby krajowych i międzynarodowych wniosków o finansowanie.

Tab. 1. Europejskie przykłady krajowych ram zarządzania informacją o aktywności badawczej

ZADANIE MENEDŻERA SYSTEMU CRIS

Biorąc pod uwagę szeroki zakres zadań związanych z funkcjonowaniem instytucjonalnego systemu CRIS, menedżer systemu CRIS jest często rolą, a nie pojedynczą osobą. Zarządzanie CRIS wymaga zazwyczaj ścisłej współpracy między kilkoma jednostkami instytucjonalnymi, które mogą zajmować się aspektami technicznymi, a także gromadzeniem treści i opieką nad nimi.

Omawiając infrastrukturę zarządzania informacjami o aktywności badawczej, nacisk kładzie się na (techniczną) interoperacyjność systemu. Pozwala ona na przeniesienie informacji badawczych do wszechstronnego systemu CRIS z wcześniej istniejących i uzupełniających się systemów instytucjonalnych: systemu zarządzania zasobami ludzkimi, systemu zarządzania projektami,

³ Implikacje nowej ustawy o szkolnictwie wyższym i nauce z października 2018 r. dla wymiany informacji badawczych – zob. [4].

⁴ Norma dotycząca podstawowego zbioru danych badawczych (KDSF) – zob. [5].

systemu zarządzania studentami lub systemu zarządzania finansami (patrz przykład międzysystemowych przepływów wymiany informacji badawczych z instytucjonalnym systemem CRIS na Uniwersytecie Strathclyde – il. 2). Jednakże, choć jest to znacznie mniej podkreślane w dyskusjach na temat zarządzania informacjami o aktywności badawczej, „interoperacyjność społeczna” [9] między jednostkami instytucjonalnymi jest równie ważna dla dobrego funkcjonowania infrastruktury jak interoperacyjność techniczna.

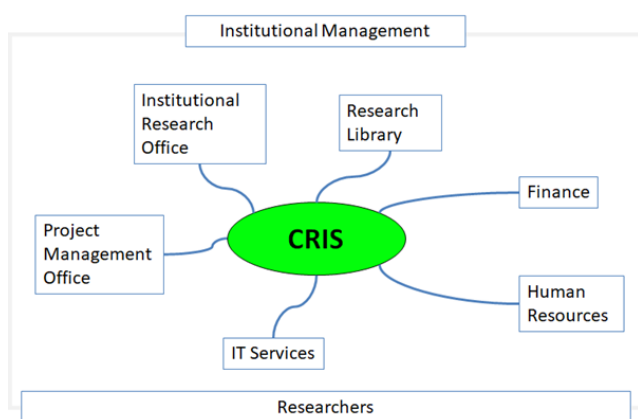
Il. 2. Międzysystemowa wymiana informacji o aktywności badawczej na Uniwersytecie Strathclyde w Szkocji

Z perspektywy „interoperacyjności społecznej” zarządzanie systemem CRIS obejmuje współpracę kilku jednostek instytucjonalnych. Konkretny układ zależy tu od procedur operacyjnych dla systemu CRIS określonych w danej instytucji, ale zazwyczaj obejmuje następujące jednostki:

- **Zarządzanie instytucjonalne** – zwykle na poziomie prorektora ds. badań. To tutaj przeważnie podejmuje się decyzję o wdrożeniu konkretnego CRIS i projektuje strategię koordynacji dla pracy zespołowej z różnymi działami instytucji, by skutecznie wdrożyć system.
- **Usługi informatyczne** – to jednostka, która najczęściej odpowiada za operacje techniczne związane z systemem CRIS. Obejmują one szeroki zakres zadań: od wdrożenia i utrzymania systemu technicznego (włącznie z regularnymi aktualizacjami) po zapewnienie płynnej wymiany informacji między różnymi systemami instytucjonalnymi zaangażowanymi w dostarczanie danych do CRIS oraz definiowanie i przypisywanie odpowiednich uprawnień dostępu wielu użytkownikom systemu, w tym naukowcom.
- **Zasoby ludzkie** – to jednostka gwarantująca obecność w systemie CRIS wszystkich pracowników prowadzących badania, zgodnie z wytycznymi odnośnie do zarządzania instytucjonalnego. Zazwyczaj są to osoby na stażu podoktorskim i doktoranci, a czasami, w zależności od polityki stosowanej w instytucji, studenci studiów magisterskich i personel pomocniczy w zakresie badań. Dział zasobów ludzkich dba także o poprawną, zaktualizowaną hierarchię wydziałową w instytucji dostępną w CRIS, tak aby naukowcy mogli być wewnętrznie powiązani z odpowiednimi jednostkami.

- **Finanse** – to jednostka odpowiedzialna za włączenie odpowiednich informacji finansowych do systemu CRIS. Informacje te, często niewidoczne z zewnątrz, są szczególnie ważne dla ekonomicznego aspektu zarządzania projektami finansowymi, które wymagają okresowego raportowania do fundatorów badań.
- **Biuro zarządzania projektami** – to jednostka, która odpowiada za cały cykl życia finansowanego projektu i powinna zapewnić, że w systemie dostępne będą pełne zestawy metadanych opisujących konkretny projekt, włącznie z takimi aspektami jak partnerzy, budżet, daty rozpoczęcia i zakończenia, podmiot finansujący badania i numery grantów. To właśnie numery grantów pozwalają na powiązanie wyników badań (publikacji, danych badawczych, patentów) z finansowanym projektem na potrzeby raportowania do fundatora badań, co zwykle realizuje biblioteka badawcza – konieczne są zatem mechanizmy ścisłej współpracy między obiema jednostkami.
- **Biblioteka badawcza** – jako eksperci w dziedzinie zarządzania metadany, którzy z reguły zajmują się obsługą repozytorium instytucjonalnego, pracownicy biblioteki wspierający badaczy są idealnie przygotowani do wykonywania zadań związanych z wdrażaniem otwartej nauki w ramach systemu CRIS. Zazwyczaj wiąże się to – we współpracy z naukowcami z danej instytucji – z zarządzaniem publikacjami i danymi badawczymi poprzez walidację rekordów publikacji i zbiorów danych stworzonych przez autorów oraz pieczę nad nimi. Biblioteka jest zwykle jednostką odpowiedzialną za wdrażanie obowiązujących polityk otwartego dostępu, co obejmuje poszukiwanie zaakceptowanych pełnotekstowych manuskryptów, stosowanie odpowiednich okresów embarga oraz prowadzenie strategii rzecznictwa wobec naukowców w obszarach takich jak publikowanie w otwartym dostępie i tworzenie planów zarządzania danymi. Ponadto biblioteki odpowiadają najczęściej za przepływy pracy związane z finansowaniem w otwartym dostępie i kierują działalnością sprawozdawczą na potrzeby różnych organów: samej instytucji, fundatorów badań lub ministerstw dokonujących oceny projektów badawczych.
- **Instytucjonalne biuro badawcze** – to zazwyczaj punkt kompleksowej obsługi naukowców w obszarach takich jak zarządzanie projektami (od wsparcia w przygotowaniu propozycji projektów do promowania współpracy z przemysłem i zarządzania nią) czy analityka biznesowa. Zwykle to pracownicy biura badawczego monitorują wpływ badań – często wspólnie z biblioteką – i wskaźniki bibliometryczne, np. cytowania. Ze względu na usytuowanie w centrum instytucjonalnej działalności badawczej biura badawcze często pełnią funkcję łącznika między różnymi jednostkami, wdrażając przepływy współpracy zaprojektowane przez kierownictwo instytucji.
- **Badacze** – jako interesariusze instytucjonalni prowadzący badania stanowią podstawowy element systemu CRIS. Ważne

jest, aby byli świadomi przepływów pracy związanych z zarządzaniem informacjami o aktywności badawczej w ramach systemu. W społeczności zajmującej się zarządzaniem informacjami badawczymi powszechnie znany jest fakt, że nawet najlepszy system CRIS nie odniesie sukcesu, jeśli badacze nie dostrzegą wartości angażowania się w jego rozwój. Oczekuje się, że naukowcy będą regularnie aktualizować CRIS w zakresie swojej działalności badawczej – nie tylko wyników badań (publikacji, zbiorów danych badawczych i innych rezultatów), ale także działań związanych z zaangażowaniem publicznym, nagród, stanowisk w komitetach redakcyjnych czasopism. Bardzo istotne jest, aby jednostki pomocnicze, czyli biblioteki lub biura badawcze, upewniały się, że informacje są dostarczane w pierwszej kolejności do systemu instytucjonalnego, a następnie automatycznie przekazywane do innych systemów – indywidualnych profili ORCID czy systemów sprawozdawczości podmiotów finansujących badania – tak aby naukowcy nie musieli wielokrotnie dostarczać identycznych informacji w ramach różnych systemów.

Il. 3. Różne jednostki instytucjonalne, które muszą współpracować w celu przeprowadzenia udanej operacji systemu CRIS

ZADANIA I KOMPETENCJE MENEDŻERÓW SYSTEMÓW CRIS

Widać już, że menedżer systemu CRIS to często zespół złożony z przedstawicieli różnych jednostek instytucjonalnych, a nie pojedyncza osoba. Niniejsza część artykułu ma na celu podsumowanie zadań i obszarów działalności zespołu zarządzającego systemem CRIS. Należy tu pamiętać o ważnym zastrzeżeniu: lista obowiązków menedżera CRIS jest bardzo obszerna i stale się wydłuża, ponieważ instytucje zdają sobie sprawę, iż mogą zrobić więcej z informacjami badawczymi, które już gromadzą. Dzieje się tak choćby w przypadku stosunkowo nowego obszaru odpowiedzialnych badań i innowacji (*responsible research and innovation, RRI*) [10], którego celem jest „zaangażowanie społeczeństwa i odpowiedzialnych podmiotów w dziedzinie nauki i innowacji z myślą o uzyskaniu etycznie akceptowalnych, zrównoważonych i społecznie pożądaných wyników badań naukowych i innowacji”. Nadal dyskutowane jest to, w jaki sposób instytucje powinny informować o swoich postępkach i wynikach w dziedzinie RRI, ale podsta-

wą raportowania będą tu nieuchronnie informacje badawcze przechowywane w systemach CRIS.

Bardzo szeroka klasyfikacja dzieli zadania menedżerów systemów CRIS na dwie wielkie grupy: obowiązki techniczne i działalność merytoryczną. Istnieją też obszary, które nie należą do żadnej z tych dwóch dziedzin: koordynacja licznych jednostek instytucjonalnych zaangażowanych w zarządzanie informacjami o aktywności badawczej, współpraca międzyinstytucjonalna czy tworzenie sieci w celu omawiania ulepszonych przepływów pracy.

Podsumowując, menedżer CRIS powinien nadzorować następujące obszary: (1) koordynacja różnych jednostek zaangażowanych w działanie systemu CRIS (opisana w poprzedniej części artykułu); (2) zakup/rozwój systemu; (3) testowanie i wdrażanie aktualizacji wersji; (4) administrowanie systemem; (5) szkolenia i wsparcie dla wszelkiego rodzaju użytkowników systemu; (6) interoperacyjność systemu z systemami wewnętrznymi i zewnętrznymi, w tym optymalizacja przepływów wymiany informacji z zewnętrznymi interesariuszami (fundatorami badań, jednostkami oceniającymi); (7) instytucjonalne wdrażanie otwartej nauki (otwarty dostęp i zarządzanie danymi o aktywności badawczej); (8) sprawozdawczość wewnętrzna i zewnętrzna odnosząca się do publikacji, wpływu badań lub sieci współpracy (zob. Snowball Metrics [11] jako podejście oparte na konsensusie w tym zakresie); (9) identyfikowanie i monitorowanie odpowiednich wskaźników analityki biznesowej; (10) omawianie i rozpowszechnianie informacji na temat obecnej praktyki i potencjalnych ulepszeń – zarówno w instytucji, jak i w grupie użytkowników danego oprogramowania programowego (jeśli taka grupa istnieje).

Sam zakres obowiązków sprawia, że harmonizacja ról menedżera systemów CRIS jest bardzo trudnym zadaniem, zwłaszcza na poziomie międzynarodowym. W przypadku badań nad systemami CRIS, takich jak badanie euroCRIS/EUNIS z 2016 r. [12] lub euroCRIS/OCLC Research z 2017/2018 r. [13], jednemu przedstawicielowi instytucji zazwyczaj bardzo trudno jest odpowiedzieć na wszystkie pytania zawarte w ankiecie, ponieważ zazwyczaj dotyczą one aspektów zarówno technicznych, jak i związanych z treścią.

Tu właśnie wkracza euroCRIS jako organizacja członkowska regularnie organizująca spotkania i konferencje. Wydarzenia te pozwalają na prezentację i udostępnianie najlepszych praktyk w wielu dziedzinach zarządzania informacją o aktywności badawczej na poziomie międzynarodowym, dają możliwość harmonizacji i wypełnienia misji polegającej na zarządzaniu społecznością euroCRIS w dziedzinie informacji o aktywności badawczej i systemów CRIS.

Jedną z prezentacji wygłoszonych na spotkaniu członkowskim euroCRIS w listopadzie 2019 r. na Uniwersytecie w Münsterze – było to ostatnie stacjonarne spotkanie euroCRIS przed wybuchem pandemii COVID-19 – przedstawiła projekt BERTI, kierowany przez DZHW (Deutsches Zentrum für Hochschul- und Wissenschaftsforschung) [14] i finansowany przez niemieckie Federalne Minister-

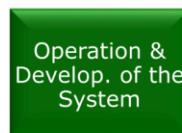
stwo Edukacji i Badań Naukowych (Bundesministerium für Bildung und Forschung, BMBF). Projekt zatytułowany „Nowe role zawodowe? Kompetencje i profile zadań w raportowaniu badań wspieranym przez system informatyczny” trwa do czerwca 2022 r.; ma

na celu identyfikację kompetencji związanych z powstającą rolą menedżera systemów CRIS poprzez analizę kompleksowego zestawu ofert pracy i ankietę dotyczącą wszystkich niemieckich instytucji szkolnictwa wyższego.

Tasks and Competencies of CRIS-Managers

Tasks

- Searching
 - Cataloguing
 - Classification
 - Data validation
 - Data management
 - Mapping & modelling
 - Statist./bibliometric analyses
- Conception & development
 - Information visualization
 - System administration
- Communication & presentation
 - Training, consulting & support
 - Documentation

Competencies

- Cataloguing/metadata standards
 - Ontology-engineering
 - Classification, taxonomies, thesauri
 - Information retrieval
 - Statistics
 - Bibliometrics & scientometrics
- Web applications
 - Application programming interface (APIs)
 - Hardware & client OS (Unix, Linux, Windows)
 - Formats/languages.: RDF, OWL, XML, SPARQL, Python, JAVA
- Project management
 - Knowledge management
 - Science management
 - Collaborative work
 - Information law/copyright

Blümel, Walther, Zellmann, Hauschke, Wartena, & Hahn (2018). <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0290-opus4-32963>

Il. 4. Zadania i kompetencje menedżerów systemów CRIS zidentyfikowane w projekcie BERTI

Zadania i kompetencje zidentyfikowane w projekcie od listopada 2019 r. przedstawiono na il. 4. Są one podzielone na trzy główne bloki: ekspertyzę danych, obsługę i rozwój systemu oraz pracę społeczną. W prezentacji projektu BERTI podkreślono również fakt – wspomniany powyżej – że stanowisko menedżera systemów CRIS obejmuje różne zestawy ról, zależne od kilku czynników: opisu stanowiska, jurysdykcji, struktury i dostosowania ustaleń na poziomie instytucji i ustaleń krajowych.

Niedawna prezentacja projektu BERTI na konferencji ISSI 2021 w Leuven [15] potwierdza założenie dotyczące zależności roli menedżera systemów CRIS od rodzaju CRIS dostępnego w instytucji: „Kompleksowy zbiór danych [dla ofert pracy w dziedzinie raportowania badań opartego na systemie informatycznym i rozwoju systemów CRIS] oferuje kilka obiecujących ścieżek badań, umożliwiając bardziej zróżnicowane analizy obszarów zadań i kompetencji, a następnie identyfikację odpowiednich profili zawodowych w czasie, według rodzaju instytucji i rodzaju systemu CRIS (np. produkt komercyjny a rozwój wewnętrzny)”.

Powyższe podejście do definiowania zadań i kompetencji menedżerów jest zasadniczo podejściem instytucjonalnym – obszary

działalności są zdefiniowane dla instytucjonalnej roli menedżera systemów CRIS. Wynika to z faktu, że instytucjonalne systemy CRIS są zdecydowanie najliczniejsze wśród ponad 900 pozycji zarejestrowanych obecnie w katalogu systemów informatycznych euro-CRIS (DRIS) (zob. tab. 2). Istnieją też jednak inne rodzaje systemów CRIS, takie jak systemy zagregowane, do których należy PPM.

ZAKRES SYSTEMU CRIS	LICZBA WPISÓW DRIS
instytucjonalny	858
krajowy	20
regionalny	4
agregacyjny	4
międzynarodowy	1

Tab. 2. Instytucjonalne systemy CRIS stanowią zdecydowaną większość wpisów DRIS (stan na 10 sierpnia 2021 r.)

W przypadku platform, które zbierają i agregują informacje o aktywności badawczej z wielu systemów instytucjonalnych, kompetencje menedżerów systemów CRIS obejmują (oprócz wymie-

nionych powyżej): (a) wydawanie wytycznych dla systemów dostawców danych – jakie informacje należy dostarczać, w jakim formacie i z jaką częstotliwością; (b) sprawdzenie, czy przekazywane rekordy zawierają odpowiednie zharmonizowane informacje, które pozwolą na właściwą klasyfikację do celów wyszukiwania – w przypadku PPM mowa o standardowej klasyfikacji dla badań medycznych: tezaurusie Medical Subject Headings (MeSH), opracowanym w amerykańskiej Narodowej Bibliotece Medycznej (National Library of Medicine, NLM) [16].

Jako że wytyczne dotyczące wymiany informacji zwykle zmieniają się w czasie, koordynacja międzyinstytucjonalna polega na tworzeniu grup roboczych, w których przedstawiciele instytucji mogą omawiać i uzgadniać wszelkie nowe ustalenia odnośnie do wymiany informacji.

Inne przykłady platform agregujących dane z systemów CRIS, w których informacje są dostarczane przez instytucje/organizacje, to systemy regionalne: flamandzki FRIS (Flanders Research Information Space) [17] czy kataloński PRC (Portal de Recerca de Catalunya) [18]; oba wydają kompleksowe wytyczne odnośnie do

wymiany informacji o aktywności badawczej dla flamandzkich/katalońskich uniwersytetów i ośrodków badawczych – partnerów projektu. Kolejnym przykładem jest system CRIS fundowany przez SweCRIS [19], w którym wielu publicznych i prywatnych szwedzkich fundatorów badań naukowych, dostarczających do wspólnego portalu informacje o finansowanych przez siebie projektach, musi w równym stopniu przestrzegać starannie opracowanych wytycznych odnoszących się do przepływu wymiany informacji.

ROLA BIBLIOTEK W INSTYTUCJONALNYCH PRZEPŁYWACH ZARZĄDZANIA INFORMACJĄ O AKTYWNOŚCI BADAWCZEJ

Jak już wspomniano, ze względu na swoje doświadczenie w zarządzaniu metadanymi, szczególnie w przypadku publikacji naukowych, biblioteki badawcze często odpowiadają za wdrażanie otwartej nauki w instytucji. Zadania związane z tym obszarem są różnorodne – do kluczowych należy wdrożenie otwartego dostępu i zarządzania danymi badawczymi – i zazwyczaj realizowane w ścisłej współpracy zarówno z naukowcami, jak i z innymi jednostkami instytucjonalnymi, takimi jak biura badawcze.

RIM Activities for which the Library Plays a Role (n=172)

II. 5. Wyniki ogólnoswiatowego badania RIM przeprowadzonego przez euroCRIS i OCLC Research dotyczące ról bibliotek

W ramach ogólnosiwiatowego badania przeprowadzonego w latach 2017–2018 przez euroCRIS i OCLC Research przeanalizowano „rosnącą rolę bibliotek w zarządzaniu informacjami o aktywności badawczej”. Kolejny raport, *Practices and Patterns in Research Information Management: Findings from a Global Survey* (Praktyki i wzorce w zarządzaniu informacją o aktywności badawczej: wyniki globalnego badania) [20], dał wgląd w różne obszary zarządzania informacjami o aktywności badawczej, w których biblioteki badawcze odgrywają rolę (pierwotną lub wtórną) w instytucjach biorących udział w ankiecie.

Na il. 5 pokazano, że wdrażanie otwartego dostępu i zarządzanie danymi badawczymi rzeczywiście są najczęstszymi obszarami zaangażowania bibliotek w szerszą działalność związaną z wprowadzaniem i walidacją metadanych. Wyniki ankiety pokazują jednak również inne obszary, w których biblioteka odgrywa znaczącą rolę. Są to m.in. szkolenia i wsparcie oraz działania informacyjne i komunikacja z użytkownikami systemów CRIS – naukowcami.

Stopień zaangażowania biblioteki badawczej w działania związane z zarządzaniem informacjami o aktywności badawczej znacznie różni się w zależności od instytucji, co jest w dużym stopniu uwarunkowane wewnętrzną strukturą hierarchiczną i rodzajem przyjętego rozwiązania w zakresie instytucjonalnego systemu CRIS.

W poprzedniej części artykułu zawarto podstawowy opis zadań różnych jednostek instytucjonalnych zaangażowanych w obsługę systemów CRIS, ale silne usieciowienie bibliotek badawczych często sprawia, że to one stają na czele procesu wdrażania CRIS. Dzieje się tak zwłaszcza wtedy, gdy rozwiązanie CRIS przyjęte w danej instytucji budowane jest jako rozszerzenie repozytorium instytucjonalnego, którym zazwyczaj zarządza biblioteka. Rozwiązania otwartych systemów CRIS, takie jak DSpace-CRIS [21] lub VIVO [22], oparte na rozszerzeniu modelu danych repozytorium badawczego, są najczęściej prowadzone właśnie przez biblioteki, które mają już doświadczenie w zarządzaniu repozytorium oraz kontakty zarówno z naukowcami, jak i z kolegami z innych instytucji korzystających z podobnych rozwiązań programowych. Jednocześnie im bardziej wyrafinowane i zorientowane na analitykę biznesową jest rozwiązanie CRIS stosowane w danej instytucji, tym większe prawdopodobieństwo, że rola biblioteki będzie skoncentrowana na zarządzaniu metadanymi i wdrażaniu otwartej nauki. W takich przypadkach systemy CRIS są zwykle zarządzane przez instytucjonalne biura badawcze.

MOŻLIWOŚCI SZKOLENIOWE DLA MENEDŻERÓW SYSTEMÓW CRIS

Trudności związane z zapewnieniem ogólnego, międzynarodowego systemu szkoleń dla menedżerów systemów CRIS zostały już omówione. Wynikają one głównie z faktu, że przepływy pracy w zakresie zarządzania informacjami badawczymi są zazwyczaj zharmonizowane na poziomie krajowym – ze względu na

specyficzne okoliczności, z którymi mamy do czynienia w każdym z krajów (zob. kilka przykładów w tab. 1).

Wskutek tych ograniczeń głównym „programem szkoleniowym”, który obecnie stosują menedżerowie systemów CRIS, jest podejście oparte na uczeniu się przez działanie wraz ze ścisłą współpracą z kolegami z innych instytucji w ramach grup użytkowników konkretnych rozwiązań programowych oraz udział w konferencjach i spotkaniach poświęconych zarządzaniu informacjami o aktywności badawczej. Osoby, które pracowały wcześniej jako administratorzy badań lub kierownicy repozytorium instytucjonalnego, mają już wiele kompetencji wymaganych do zarządzania systemami CRIS. Istnieją również liczne praktyczne ramy, z którymi menedżer systemów CRIS musi być zaznajomiony (co opisano wyżej).

PROGRAMME

Wed 24 February 2021	<i>(3-hr training + 15-min pause)</i>
10:00 - 10:15	Welcome and introduction to the course.
10:15 - 12:15	CRIS system overview. The CERIF model (<i>Common European Research Information Format</i>). System interoperability.
12:15 - 13:15	CRIS managers: who, what, how.
Thu 25 February 2021	<i>(4-hr training + 15-min pause)</i>
10:00 - 11:00	Open Access and CRIS systems (plus repositories). Open Science. Workflows and monitoring.
11:00 - 12:15	Funded projects as key entities for monitoring research results.
12:15 - 14:15	CRIS systems in Spain ^[4] . Policies. Funding information.
Fri 26 February 2021	<i>(3-hr training + 15-min pause)</i>
10:00 - 11:00	CRIS interoperability with OpenAIRE.
11:00 - 12:15	Implementing an institutional CRIS: where to start?
12:15 - 13:15	Measuring research impact with a CRIS.

The instructor will provide several case studies with specific examples for research information management in disciplinary domains close to universities in Galicia. These case studies will be discussed in a transversal way across the course.

^[4] The session on “CRIS systems in Spain” will feature two guest interventions of 30 minutes each by Anna Guillaumet, SIGMA AIE and euroCRIS Board member, and the DSpace-CRIS-based Catalan Research Portal (PRC) team composed of Lluís Anglada, Ricard de la Vega and Sandra Reoyo (Consortium for University Services in Catalonia, CSUC)

II. 6. Program szkolenia na temat systemów CRIS prowadzonego w CISUG w Galicji

Dodatkowo euroCRIS od czasu do czasu organizuje na życzenie podstawowe szkolenia z zarządzania systemami CRIS; il. 6 pokazuje program 10-godzinnego kursu online, który przeprowadzono w lutym 2021 r. dla CISUG (Consortio Interuniversitario do Sistema Universitario de Galicia), konsorcjum uniwersytetów działającego w Galicji (Hiszpania). Lokalnych organizatorów szkolenia poproszono o upewnienie się, że wśród uczestników kursu są główne jednostki instytucjonalne – biura badawcze, biura zarządzania projektami, jednostki odpowiedzialne za szerzenie wiedzy, jednostki informatyczne i biblioteki – z każdego z trzech uniwersytetów obsługiwanych przez CISUG: Uniwersytetu w La Corunie (Universidade da Coruña, UDC), Uniwersytetu w Santiago de Com-

postela (Universidade de Santiago de Compostela, USC) i Uniwersytetu w Vigo (Universidade de Vigo, UVigo).

Mimo że pandemia COVID-19 wymusiła zorganizowanie szkolenia w formie wirtualnej, obecność przedstawicieli różnych jednostek z tego samego regionu uznano za optymalne podejście do promowania sieci współpracy, które muszą istnieć zarówno w danej instytucji, jak i w sąsiednich instytucjach szkolnictwa wyższego.

Prezentowany powyżej (il. 6) program łączy ogólne wprowadzenie do systemów CRIS, modelu CERIF oraz interoperacyjności CRIS/repozytorium z wglądem w specyfikę krajobrazu zarządzania informacjami badawczymi w Hiszpanii. Udało się to osiągnąć dzięki gościnnym sesjom szkoleniowym prowadzonym w ramach kursu przez znane osoby z lokalnego środowiska zarządzania informacjami o aktywności badawczej. Uczestnicy kursu bardzo wysoko ocenili gościnne sesje i uznali praktyki zarządzania informacjami o aktywności badawczej stosowane przez kataloński PRC za coś, co jest im bliskie i co mogliby powtórzyć w Galicji.

Obecnie euroCRIS ocenia możliwości ponownego zastosowania tego podejścia w szerszym gronie interesariuszy z całej Europy. Aby jednak program szkoleniowy przynosił optymalne wyniki, konieczny jest kurs stacjonarny, podczas którego różne jednostki instytucjonalne zaangażowane w zarządzanie systemami CRIS mogłyby prowadzić dialog na żywo. W międzyczasie euroCRIS pragnie kontynuować prezentacje na temat roli menedżerów systemów CRIS na spotkaniach grup użytkowników, takich jak VI i VII Ogólnopolskie Seminarium Użytkowników Uczelnianych Baz Wiedzy.

REFERENCE LIST

1. de Castro P. Roles and Competencies of CRIS Managers [Internet]. euroCRIS; [cited 17.11.2021.] Available from: https://openmedicine2021.files.wordpress.com/2021/02/role_cris_managers_pdc_open_medicine_2021_20210122.pdf
2. de Castro P. The role of Current research Information Systems (Cris) in Supporting Open Science Implementation: the Case of Strathclyde. Informačné technológie a knižnice (ITLib). 2018;(special issue): 21-30. doi: 10.25610/itlib-2018-0003
3. equipment.data [Internet]. Data.ac.uk; [cited 17.11.2021.] Available from: <https://equipment.data.ac.uk/>
4. Co wkrótce, co nieco później? [Internet]. POLon; [cited 17.11.2021.] Available from: <https://polon.nauka.gov.pl/act-2-0>
5. KDSF - Standard für Forschungsinformationen in Deutschland [Internet]. Deutsche Zentrum für Hochschul- und Wissenschaftsforschung GmbH (DZHW); [cited 17.11.2021.] Available from: <https://www.kemdatensatz-forschung.de/>
6. FRIS IT-Infrastructure: Integration Guide, Version: 2.12 [Internet]. Department of Economy Science & Innovation; [cited 18.11.2021.] Available from: https://www.ewi-vlaanderen.be/sites/default/files/integration_guide_fris_r4_version_2.12.pdf
7. REF Impact Case Studies [Internet]. REF2014 Research Excellence Framework; [cited 18.11.2021.] Available from: <https://impact.ref.ac.uk/casestudies/>
8. CVN Editor [Internet]. Fundación Española para la Ciencia y la Tecnología; [cited 18.11.2021.] Available from: <https://cvn.fecyt.es/editor/index.html?locale=eng#INDEX>
9. Bryant R, Dortmund A, Lavoie B. Social Interoperability in Research Support: CrossCampus Partnerships and the University Research Enterprise. Dublin, OH: OCLC Research; 2020.
10. Responsible research & innovation [Internet]. European Commission; [cited 18.11.2021.] Available from: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/responsible-research-innovation>
11. Snowball Metrics [Internet]. Snowball Metrics; [cited 18.11.2021.] Available from: <https://snowballmetrics.com/>
12. Ribeiro L, de Castro P, Mennielli M. Final Report : Eunis - Eurocris Joint Survey on CRIS and IR: ERAI; 2016.
13. Bryant R, Clements A, Fransen J. Findings from the euroCRIS/OCLC Research Survey of Research Information Management Practices. Philadelphia: euroCRIS; 2018.
14. Schelske S, Thiedig C. New professional roles? Competencies and task profiles in IT-supported research reporting – Introduction to the research project “BERTI”. Autumn (Münster): euroCRIS; 2019.
15. Thiedig C, Schelske S, Petersohn S. Research managers as data experts? Task areas and competency profiles in IT-based research reporting in Germany. In: Glänzel W, Heeffer S, Chi P-S, Rousseau R, editors. 18th International Conference on Scientometrics & Informetrics ISSI2021 : 12-15 July 2021, KU Leuven, Belgium : proceedings. Leuven, Belgium: International Society for Scientometrics and Informetrics; 2021. p. 1091-6.
16. Welcome to Medical Subject Headings [Internet]. National Library of Medicine; [cited 17.11.2021.] Available from: <https://www.nlm.nih.gov/mesh/meshhome.html>
17. FRIS Research portal [Internet]. Flanders State of Art; [cited 18.11.2021.] Available from: <https://www.researchportal.be/en>
18. Portal de la Recerca de Catalunya [Internet]. Portal de la Recerca de Catalunya; [cited 19.11.2021.] Available from: <https://portalrecerca.csuc.cat/?locale=en>
19. Swecris – search for Swedish research projects [Internet]. Swedish Research Council; [cited 18.11.2021.] Available from: <https://www.vr.se/english/swecris.html>
20. Bryant R, Clements A, de Castro P, Cantrell J, Dortmund A, Fransen J, Gallagher P, Mennielli M. Practices and Patterns in Research Information Management: Findings from a Global Survey. Dublin, OH: OCLC Research; 2018.
21. DSpace-CRIS Home [Internet]. LYRISIS Wiki; [cited 18.11.2021.] Available from: <https://wiki.lyrasis.org/display/DSPACECRIS>
22. VIVO [Internet]. Lyrasis; [cited 18.11.2021.] Available from: <https://www.lyrasis.org/DCSP/Pages/VIVO.aspx>

BIBLIOGRAPHY

1. Gurell J, Nelhans G. A national CRIS in Sweden – a developer’s and a researcher’s perspective. Umeå: euroCRIS; 2018.

PABLO DE CASTRO

University of Strathclyde, Glasgow, Great Britain

Correspondence: pablo.de-castro@strath.ac.uk

ORCID: 0000-0001-6300-1033

Izabela Czeszek

The medical libraries within the Conference of Directors of Academic Libraries of Medical Universities (KDBAUM) and their activities in the face of the COVID-19 pandemic. Survey results

Biblioteki medyczne funkcjonujące w ramach Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Uczelni Medycznych (KDBAUM) i ich działalność w obliczu pandemii COVID-19. Podsumowanie ankiety badawczej

Main Library, Wrocław Medical University, Poland
Correspondence to: izabela.czeszek@umw.edu.pl

SUMMARY: The article aims at presenting the results of a survey conducted among the directors of fourteen research medical libraries operating within KDBAUM. The survey examines the changes in the way the libraries operated and the activities they undertook as well as the restrictions on the services resulting from the declaration of an epidemic situation and the introduction of lockdowns. The survey covered, among other topics, the systems of services provided, the scope of the services performed, the tools used at work and in communication, both internal and external, the innovative solutions adopted, COVID-19 related risks for the libraries and librarians as well as COVID-19 cases and vaccinations. The beginning of the chronological scope of the study was set for 10–11 March 2020. Based on the results of the survey, it was concluded that libraries met the challenges that they faced while functioning during the pandemic crisis. The survey results also shows real threats such as declining number of visits and loans as well as reduction of employment.

STRESZCZENIE: Celem artykułu jest przedstawienie analizy wyników badania ankietowego przeprowadzonego wśród dyrektorów 14 naukowych bibliotek medycznych funkcjonujących w strukturach KDBAUM. Prezentowane badanie dotyczy zmian w funkcjonowaniu i działalności bibliotek uczelni medycznych, a także ograniczeń oferty wynikających z ogłoszenia stanu epidemii oraz wprowadzania lockdownów. Badaniem objęto zagadnienia związane m.in. z systemem pracy, zakresem świadczonych usług, narzędziami pracy oraz komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej, zastosowanymi innowacyjnymi rozwiązaniami, zagrożeniami dla bibliotek i pracowników, zachorowaniami na COVID-19 i wdrożonymi szczepieniami. Początek zakresu chronologicznego badania wyznaczono na 10–11 marca 2020 r. Na podstawie wyników ankiety wywnioskowano, że biblioteki sprostały wyzwaniom, z którymi wiąże się prowadzenie działalności w trakcie kryzysu pandemicznego. Badanie wykazało również realne zagrożenia, takie jak malejące liczby odwiedzin i wypożyczeń czy redukcje stanowisk pracy.

KEYWORDS: libraries of medical universities, COVID-19, pandemic, library activities, communication, preventive measures, threats.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license.

INTRODUCTION

At the end of 2019, global media informed the public about the emergence of a new virus, which was classified as a coronavirus in early 2020 and named SARS-CoV-2 [1]. The first infections were reported in the Chinese city of Wuhan in Hubei province [2]. In Poland, the first case of COVID-19 was reported on 4 March 2020 [3]. On 11 March 2020 the World Health Organization (WHO) declared a state of pandemic [4, 5]. This resulted in the closure of, among

others, universities and libraries [6] and was followed by the introduction of the state of epidemic emergency in Poland two days later, on March 13 [7].

No area of private, professional, social, cultural or economic life was spared the impact of the pandemic. Lockdowns¹ [8], or periods of total isolation, implemented in our country (and other countries as well) twice in 2020, were particularly difficult.

The impact of the pandemic crisis was also felt by libraries, whose activities clearly require them to be open to the reader. Facilities

¹ A lockdown is a restriction policy for people to stay where they are, usually due to specific risks to themselves or to others.

and staff were not prepared to operate under conditions of closure, neither in terms of infrastructure nor organisation. To address the new situation, library staff took steps to provide the best possible support to users. Libraries continued to provide services and carry out their statutory tasks – despite the closure of the facilities to users and the introduction of a number of restrictions upon reopening.

OVERVIEW OF SURVEY RESULTS

In view of the new realities faced by libraries, the authors decided to examine experiences related to the organisation of work and activities of medical libraries during the pandemic. A survey was conducted among the directors of institutions operating within the structures of the Conference of Directors of Academic Libraries of Medical Universities (KDBAUM) [9]. The questionnaire was drawn up on the basis of source materials contained in numerous publications in the professional literature and own knowledge. Information obtained during the April 2020 webinars was also used [10, 11], which addressed topics related to the online operation of libraries or remote working arrangements in the time of a pandemic.

A 16-month period of medical libraries' activities during the pandemic was analysed, and the results were summarised in a presentation delivered at the 38th Medical Library Conference "Library and Science – Partner or Infrastructure?" held on 13 September 2021 in Olsztyn [12].

The survey contained 33 questions: 32 closed and 1 open question. These included 17 multiple choice questions. In 29 questions, in addition to pre-defined answers, respondents were given the opportunity to provide their own answers. The form was divided into 10 sections, with each section covering a different topic. Questions were asked about library closing times and the systems, devices, tools and risks associated with remote working. There were also questions about communication, internal operations, restrictions put in place, measures used, materials and equipment used to prevent SARS-CoV-2 infection, services provided and the implementation of new solutions.

The survey was conducted between 23 June and 10 July 2021. It was distributed via a link sent to medical library directors. The beginning of the chronological scope of the study was set for 10-11 March 2020, which was the time when the activities of, among others, universities, colleges and libraries were suspended. 11 out of 14 medical university libraries responded to the survey invitation.

The first group of questions concerned the closure of libraries. Directors were asked whether their libraries were closed to users

as a result of the introduction of the spring lockdown in Poland (under the decision of the Government Crisis Management Team of 11 March 2020 [6]) and then the autumn lockdown (under the Council of Ministers Regulation of 6 November 2020 [13]) and if so, for how many days.

All survey participants made the decision to close library facilities in the spring. The number of days the libraries remained closed was quite varied, ranging from 19 to 170 (see table 1). Respondent 2 did not provide a quantitative answer, but instead specified the times when the library remained closed: "The library was physically closed to readers in the periods 16.03-30.09.2020 and 9-29.11.2020"². The data indicates that decisions to reopen each library were made on a case-by case basis. Respondent 6, who confirmed that their library had remained closed for only 19 days, revealed in a follow-up question that this was in April 2020. It is therefore inferred that all libraries based their decisions on the provision of the Council of Ministers Regulation of 2 May 2020³ [14]. According to a communication posted on the National Library (BN) website, the decision was to be made by the director of the facility after consulting the local health inspector [15, 16] and preparing the library to operate under the conditions of a pandemic. These measures were aimed at ensuring the safety of staff and users – in line with the *Guidelines for the operation of libraries during a COVID-19 outbreak in Poland*, issued by the Ministry of Development and Technology on 28 April 2020 [17]. All the official provisions, guidelines and recommendations were summarised – presumably to resolve any interpretation issues – by Professor Piotr Gliński, Deputy Prime Minister, Minister of Culture and National Heritage, stating that "the removal of the ban on institutions does not mean an order to open them" [18].

The situation was different in the autumn with less than 64% of respondents reporting facility closures, and the number of closure days being quite similar, ranging from 16 to 24. Thus, we can see that the closure of facilities was not prolonged and the deadlines set in the Council of Ministers Regulation of 6 November 2020 were strictly adhered to [13]. This allows us to conclude that the libraries were well and effectively prepared to welcome readers despite the COVID-19 pandemic still ongoing.

One respondent (respondent 9) was found to have reported extremely high numbers of library lockdown days: 170 during the spring lockdown and 200 during the autumn lockdown. This may suggest that the participant misinterpreted the questions or (less likely) that the library authorities decided to reopen the institution only after a break of more than a year.

² Survey data sheet.

³ The *Regulation of the Council of Ministers of 2 May 2020 on the establishment of certain restrictions, orders and bans in connection with the state of epidemic*, stating that "until 3 May 2020, a temporary restriction is imposed on carrying out the following activities by entrepreneurs (...) and other entities (...): 2) libraries, archives, museums and other cultural activities (included in the Polish Classification of Activities under section 91.0)".

RESPONDENT	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Number of days – spring lockdown	54	155	46	43	84	19	67	67	170	79	70
Number of days – autumn lockdown	0	17	0	16	16	0	24	24	200	16	0

Table 1. A breakdown of the number of library closure days during 2020 lockdowns

To standardise the survey results regarding library lockdown closures, the library represented by Respondent 2 was contacted via university email⁴. Information was obtained on the library’s standard pre-pandemic opening days (during the academic year and holidays), which made it possible to establish the number of days in the closure periods indicated by the respondent. Again, a high number of days of closure of the facility during the first lockdown was found – 155. This is confirmed both by the fact that its activities were suspended until 30 September 2020 and by the answer given by Respondent 2: “As you can see from the answer above, our Library was also closed during the summer”⁵.

Another category of topics covered in the survey was the systems of work used during and after lockdowns, work equipment and tools, and the risks associated with remote working. A vast majority of participants – almost 82% – reported working in a hybrid, or mixed, system. More than 63% said they had introduced a home office system, and about 55% had adopted “behind-closed-door” working arrangements (this refers to periods when libraries were closed to users). As a conclusion, let us quote the words of one of the respondents: “There was definitely a limited number of people working at the same time; there were people working from home all the time, there were people working on site all the time, and some people worked in a mixed system”⁶.

After the lockdowns, a rotational system was introduced in most libraries (almost 55%), which provided a greater sense of security and reduced the risk of SARS-CoV-2 infection. This confirms that the measures described above concerning the reduction of the number of people working in the facility at the same time are also (or perhaps especially) relevant after the reopening of the libraries. More than 27% of the respondents reported a return to regular, fully staffed operations, while some libraries also reintroduced a two-shift system and Saturday opening hours – about 9% of responses each (see chart 1).

As expected, the use of private devices for remote working was confirmed by all survey participants. However, about 45% of the respondents also mentioned the use of employer-provided devices. This is understandable as libraries, especially academic libraries, had so far provided services largely on site.

When asked about the solutions provided by the employer to enable remote working, the most frequently indicated answer (over 63% of respondents) was “secure connection through a *Virtual Private Network (VPN)* tunnel”. Approximately 45.5% of survey participants selected “remote dashboards with access to reader base, files and all tools available on-site” and “online access to library systems”. The answer “company laptops made available for work at home” was marked by about 36% of the respondents, and “no access to library infrastructure” – by about 9%. Further analysis showed that almost 73% of respondents confirmed using at least two of the four suggested solutions and 25% reported using three. This indicates that the library infrastructure was quite well prepared for the provision of remote working.

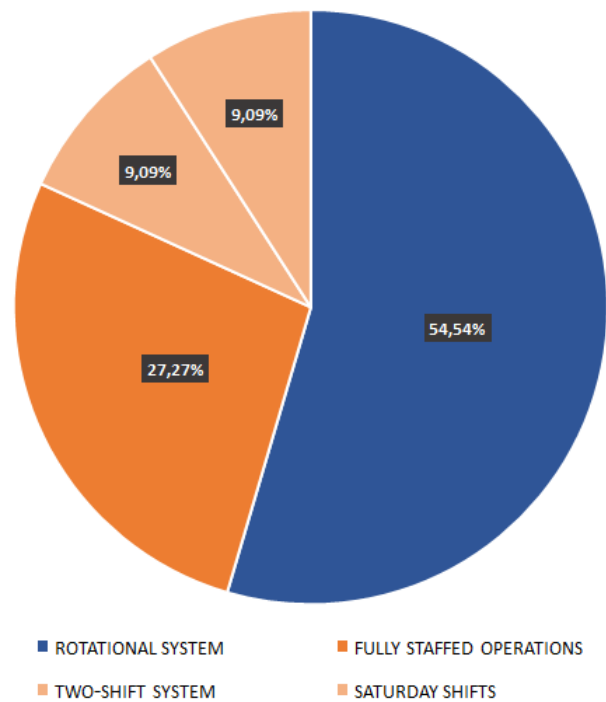

Chart 1. Post-lockdown working systems

To conclude this section, respondents were asked about the problems and risks associated with working from home using personal devices. It should be remembered that the answers were given in the context of the ongoing global epidemic crisis.

⁴ Even though the survey was anonymous, the responses given made it possible for the participant to be identified. However, full anonymity of the respondents was maintained in this article.

⁵ Survey data sheet.

⁶ Ditto.

WORK FROM HOME – PROBLEMS AND RISKS	SHARE OF RESPONDENTS
“Distractions” – external stimuli, such as children	100%
Poor security of the data processed, often including sensitive data Having to share a computer with other household members, e.g. for remote learning Lack of human contact	90.90%
Problem with work discipline	81.81%
Internet connection speed Inefficient equipment	72.72%
Lack of knowledge of online tools (videoconferencing platforms, training, communication) Lack of supervision	63.63%
Inadequate working environment at home	54.54%
Spending more than 8 hours at work	45.45%
Unwillingness to work online Lack of motivation to work in the home office system	36.36%

Table 2. Problems and risks associated with working from home using personal device

Respondents were presented with 13 suggested answers, i.e. 13 problems and risks they may have had to face. The greatest challenge, confirmed by all participants, appeared to be “distractions” – external stimuli such as children. Nearly 91% of respondents mentioned “poor security of the data processed, often including sensitive data”, “having to share a computer with other household members, e.g. for remote learning” and “lack of human contact”. The last of these issues would probably not have been considered if the provision of remote work was not done out of necessity and under such heavy restrictions. The pandemic has demonstrated the importance of direct interactions with other people. Given the high response rate, it is reasonable to assume that family members – or more specifically household members – were not necessarily taken into account. As shown in table 2, respondents confirmed all problems and risks included in the question.

The survey also addressed communication issues, which were very important both during the closure and after the reopening of libraries. First, participants were asked about new forms of internal communication used during the lockdown period. With 100% of responses, the Microsoft Teams platform was clearly the most popular option. The second most used solution was redirecting business numbers to private mobile phones – with over 72% of responses. Digital document workflow systems were indicated by more than 54% of respondents, and SLACK (fast internal communication tool), Zoom and OneDrive – by just over 45%. This was followed by the libraries’ websites, WhatsApp, Webex, Messenger and internal document workflows. Presentation monitors and SharePoint were not used in the surveyed facilities.

In-depth analysis showed that libraries used several solutions for internal communication at the same time (a minimum of two). Three institutions used four new methods of communication

each, and two institutions used seven. There were also some libraries using five, eight or nine new solutions. The wide range of tools demonstrates the openness of library staff to new communication solutions.

To investigate ways of communication with users, respondents were asked about the forms of communication functioning in the library before the pandemic and about new forms, implemented during the lockdown and most frequently used by readers after the libraries reopened.

The analysis of the collected information shows that university mail was the most popular option – it was selected by 100% of the respondents both with regard to the period before and during the pandemic. It is surprising, however, that despite its top popularity, almost 37% of respondents reported having implemented the above solution only in lockdown. This is also true for Facebook: nearly 91% of respondents declared having used Facebook before the pandemic, while at the same time about 36% said they had implemented it during library closures. Perhaps university mail and Facebook were used differently before the pandemic, and their role in communicating with users was only recognised in a crisis situation.

Both before and during the pandemic, about 91% of respondents used a business phone and call forwarding services. Almost 55% of respondents confirmed implementing this solution during lockdowns. On the other hand, direct contact, which was mentioned by all participants in relation to the period before the pandemic, was available to less than 46% of respondents in lockdown (while maintaining sanitary regime). Only 37% of respondents selected direct contact as the most frequently used method of interactions with users during lockdown. The survey showed that Instagram, Messenger or Zapytaj Bibliotekarza (Ask the Librarian) had not been very popular with users before the pandemic. The same

was reported for OneDrive, presentation monitors, YouTube or SharePoint, which were selected by less than 28% of respondents. Also during the lockdowns, these solutions were not perceived as attractive enough: around 18% of libraries enabled communication via the Zapytaj Bibliotekarza app, while approximately 9% of establishments chose to use YouTube, Instagram, WhatsApp or OneDrive for communication. Users were also far more likely to opt for traditional forms of communication. According to the respondents, Zapytaj Bibliotekarza was used at the level of around 18% and Messenger at over 9%.

As shown by the survey, during lockdown periods – despite the availability of various new forms of communication – users were mostly offered forms in use before the pandemic. Almost half of respondents indicated one traditional form of communication adapted for use in lockdown. Participants also gave their own an-

swers: “no new forms of communication” (9.09%), “ZOOM, MS Teams” (9.09%) and “except for 19 days when the library was closed (April 2020), the librarians had direct contact with users at all times” (also 9.09% indications). Users were much more likely to use more familiar, traditional communication solutions.

Another set of questions concerned internal operations and activities suspended as a result of the announcement of the COVID-19 pandemic. In the first question, respondents were given a list of 25 standard tasks typically carried out in scientific libraries, and therefore also in medical libraries, with greater or lesser intensity and frequency – depending on the current situation, the time of the academic or calendar year, or the reduction of activities due to the pandemic. Participants were asked which tasks had been and still were carried out in the library during the COVID-19 pandemic.

INTERNAL WORK IN UNIVERSITY LIBRARIES	SHARE OF RESPONDENTS
Bibliometric analyses Evaluation work Registration of university staff publications Organising training (library training, scientific information) for university students online instead of on-site Improving professional skills through self-development activities (online training) Participating in online conferences	100%
Creating thematic lists of publications	90.90%
Planning purchases of new books and journals (also based on recommendations) Analysing syllabuses Managing social media fan pages (Facebook, Twitter, Instagram)	81.81%
Publishing market analysis Collective renewals of library materials Preparing and posting a list of COVID-19 information sources on the library website and keeping them updated	72.72%
Informing about new items available in the library (e.g. via Instagram) Inventory Selecting library materials Preparing loss reports Preparing materials promoting the library and its activities Working on ongoing university projects (e.g. PPM, AZON, InterScienceCloud, RUJ)	63.63%
Retrospective conversion	54.54%
Periodic staff appraisal Refurbishment works (renovation, modernisation)	45.45%
Preparing applications for grants to implement planned projects	36.36%
Designing a new library website	27.27%
Replacing paper reporting with electronic reporting	18.18%
Implementing a new library system Publications in the university magazine Co-organising online conferences	Respondents' answers

Table 3. Internal activities of university libraries

Respondents confirmed that work had been and was being carried out in all suggested areas of activity (see table 3). Respondents also provided their own answers: “implementing a new library sys-

tem”, “publications in the university magazine” or “co-organising online conferences”. Ten types of internal activities received more than 80% of responses, and 60% were indicated by all survey par-

ticipants. The most important areas of work in the analysed period involved activities related to the academic output of university research staff, which is fully understandable in the context of the forthcoming evaluation, i.e. assessment of the quality of academic performance of universities. Other important activities included online training for students and library staff and partici-

pation in conferences, which were also organised in an online format. Another major area of activity was the preparation and posting of a list of COVID-19 information sources on the library website and keeping them updated – this task was carried out by over 72% of the institutions (see fig. 1).

Figure 1. Screenshot of the Wrocław Medical University Main Library website – tab transferring to a list of information sources on COVID-19

Figure 2. Poster: “Safety precautions in the WMU Library”.

Author: Ewa Kapela, WMU Library

Analysis of the survey results showed that almost 55% of respondents reported carrying out 20 or more internal activities and only about 9% specified less than 10 types of tasks. Such a high level of activity suggests that library directors and managers were able to effectively organise work under crisis conditions and adapt their facilities’ activity profiles to the current situation.

The pandemic made libraries focus on some activities and discontinue others. In the next question, respondents were presented with a list of nine types of on-site activities and asked whether they had to be discontinued due to the pandemic. The survey results confirmed that all listed activities had been restricted. Scheduled meetings with contractors appeared to be the most frequently cancelled activity, selected by almost 82% of respondents. Also, university open days, on-site training for staff, on-site conferences and appointments were suspended in around 73% of libraries. Business trips, including Erasmus, were discontinued by almost 64% of respondents, and theme-based displays/exhibitions were suspended by around 55%. Library training for university students and student internships (for library science students) were also suspended by about 45% of facilities. One library reported suspending the activities of the Children’s Medical University.

Almost half of the respondents confirmed the suspension of seven or more on-site activities. The responses clearly illustrate the impact of the pandemic on library activities, but they also demonstrate how it can unlock the creativity of library staff – almost

80% of the suspended on-site activities indicated in the survey are perfectly adaptable to the new conditions and can be successfully carried out online.

Respondents were also asked about user services during the pandemic. The first question presented a list of 13 suggested solutions that could be implemented to ensure the safety of both staff and library users. Again, all options were selected. The largest number of respondents (100%) selected limits on the number of people allowed in the reading room and instructions/regulations/procedures on sanitary regime. One excellent example is the safety measures poster displayed in the premises of the Wrocław Medical University Library (see fig. 2). It was designed by Ewa Kapela, an employee of the library's Scientific Information and Bibliography Department. The poster presented here is a great example of how libraries can prepare for user services and demonstrates the commitment and creativity of library staff.

Other frequently selected answers were "quarantining materials (including via their availability status in the online catalogue)" (more than 90% of respondents) and "room disinfection procedures" (almost 82%). Just over 72% of respondents selected the following options: "scheduling library appointments", "returning borrowed items without contact with the librarian (e.g. through a drop box, smart bookcase, bookmobile)", "clearance forms stamped and returned without contact with the user". Other solutions, such as "marking routes for users", "instructions for picking up ordered materials", "electronic registration of new users", "internal workflow system for paper documents (quarantining in a designated place)", "electronic document workflow" and "regulations for remote work" were implemented in less than 46% of the surveyed libraries.

Analysis of the responses given revealed that far fewer solutions were used in individual libraries this time. About half of respondents confirmed the implementation of just over 50% of them, and the introduction of more than 10 was declared by just over 27% of respondents.

With regard to user services during the pandemic, and therefore the need to maintain sanitary regime, respondents were asked whether libraries had received adequate supplies. A list of eight categories of protective equipment and materials was presented to survey participants, with 75% of options selected by the majority of respondents (over 81% to 100%). The most frequently chosen answers were "disinfectants" and "protective gloves", followed by "surgical masks", "visors", "plexiglass screens separating users from library staff", and "floor tapes to mark pathways and enforce social distancing". The last two options, as well as additional tables, are presented in a photograph taken at the Wrocław Medical University Library (see fig. 3). Respondents also gave their own answer: "ozone sanitization of rooms on request" (9%).

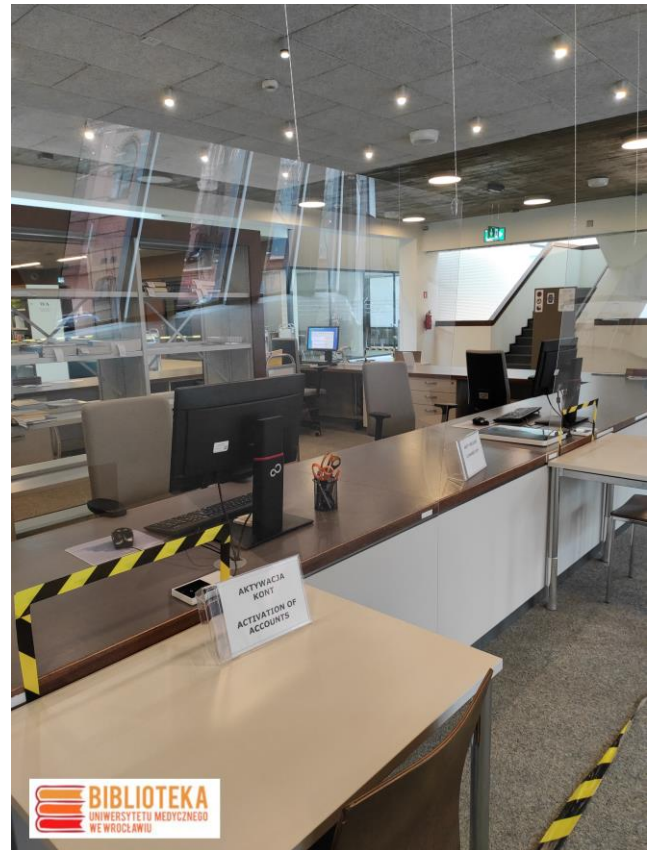

Figure 3. WMU Library – premises prepared to provide user services during the pandemic. Photo by: Izabela Czeszek

Proper preparation of libraries was found to be extremely important (over 81% of participants indicated six or seven response options) and helped avoid the closure of several libraries during the autumn lockdown period, as mentioned above.

Library services have always been and continue to be a very important (if not the most important) aspect of any academic library's offering, so they too were included in the survey. First, participants were asked about services provided during lockdowns and presented with 21 types of services adapted to be provided during this specific period.

Over 82% of respondents confirmed offering almost 43% of all the services listed. The most frequently selected answers (100% of indications) were "scanning on demand – for PhD students, Master's students and Bachelor's students (at the request of lecturers)", "telephone consultations" and "e-mail consultations". This was followed (90% of respondents) by the following services: "interlibrary loans (both paper and online versions of documents)", "permanent access to databases of e-books and e-journals for students and university staff (e.g. via the HAN tool)", "information about e-book database access and test access options (on the Facebook fanpage and the library website)", "electronic document workflow (clearance forms)". The answers "expanding the collection of electronic publications" and "organising and conducting online training (e.g. within the scope of university projects)"

were indicated by more than 82% of respondents. Of the remaining 12 options, only “bookcrossing outside the library” was not selected by any of the participants.

At least half of the services selected by the respondents were provided by 10 of the 11 libraries invited to participate in the survey. However, the highest number of services – 18 or 19 – was provided by just over 18% of those surveyed. The lowest number of services reported by a single library was 8.

The wide range of services adapted to the crisis situation demonstrates that libraries were committed to meet the needs of users to the fullest extent possible (and to the best of their abilities) in the periods of closure, while observing safety precautions.

Survey participants were then asked about new solutions, ideas and initiatives implemented in their libraries during lockdowns. They were offered a list of seven answers, of which the most frequently selected (nearly 55% of responses) was “instant messaging (e.g. Microsoft Teams, Chatbot)”. It was noted that the pandemic had contributed to the introduction of new library solutions, such as drop boxes or bookmobiles, as well as equipment upgrades and purchases of new devices, e.g. modern scanners. Respondents also reported being involved in social media activities (Facebook) and preparing materials aimed to promote the library, such as a virtual tour of the library as part of university open days. Participants’ own suggestions included “scanning on request”, “scanning on demand”, “online training” and “virtual PKA accreditation visits” – all of which were mentioned in just over 9% of surveys. Overall, analysis of the survey results showed that almost 64% of libraries implemented one new solution during the lockdown period and the remaining 36% implemented two each. The new initiatives most certainly had a significant impact on the development of staff competences and skills.

The final question in the library services section concerned services which had been reintroduced after the reopening of libraries or which were planned to be reintroduced in the near future (at the time of the survey). Out of 12 suggested answers, only 3 were selected by fewer than 50% of respondents. The services which were most frequently reintroduced (100% of respondents) were the possibility to use materials available only on site (designated place, short time) and the reading room (limited number of places). Pickup of ordered books, free access to shelves and return of borrowed books to the librarian were reintroduced in about 81% of the libraries. These responses are not surprising, as it has already been shown that lack of interpersonal contact was a challenge for librarians working in the home office system. It is reasonable to conclude that it was inconvenient for most people who had to stay at home during the lockdown, especially young people and students who place great importance on social interactions and access to knowledge and information.

Answers given by respondents definitely confirm that services were made available when libraries reopened, although this was done gradually and slowly. Only about 36% of those surveyed indicated that they had reintroduced between 9 and 11 of the 12 services included in the survey. One library restored only three services, which of course included those identified by all survey participants, as well as the ability to pick up ordered books.

When asking about the services provided during and reintroduced after lockdown, it was impossible not to ask who was allowed – and when – to use them. First, the respondents were asked about their university’s academic staff. Based on the information obtained, it was found that researchers were mostly able to use the library facilities during the lockdown periods (approx. 64% of responses). Next, participants were asked about user services during the pandemic. Approximately 36% of respondents declared that their libraries were open to all users (irrespective of university affiliation), which reflects the idea of free access to libraries. The remaining institutions were only available to students and employees of their own universities. It can be assumed that these decisions were significantly influenced by the size of the library, as well as restrictions on the number of people allowed in a given space. Certainly, the situation will not change for the better with the growing number of cases we face with successive waves of the ongoing epidemic.

When questioned about the types of users served, respondents were also asked about the opening times of their libraries (which was most likely an issue under debate in quite a few of the establishments surveyed). The vast majority of respondents (more than 72%) reported working limited hours throughout the pandemic. However, some declared operating at regular pre-pandemic opening hours and on Saturdays.

It seemed reasonable to ask whether the libraries were made more accessible to users during exam sessions. Nearly 82% of respondents said they did not extend their opening hours during the session period, but about 9% (each) reported working longer hours or “introducing standard pre-pandemic hours” (own response).

The COVID-19 pandemic has made people feel less safe in various areas of their private and professional lives. Respondents were therefore asked what risks the pandemic posed to libraries and their staff. The questionnaire yielded only six sample answers, which most accurately described the feelings of the survey participants. They were most concerned about the declining number of visitors, which was recognised by all participants. A slightly smaller number of respondents, just under 82%, selected the answer: “decreasing number of loans” and about 46% marked the following: “increased use of e-resources may result in users no longer visiting the library”, “colleagues’ fear of returning to work with people” and “staff reductions due to limited activity during

the pandemic”, with staff reductions being more of a logical consequence of the risks identified earlier. The survey included a question specifically addressing this issue. Job cuts were confirmed by 18% of respondents. A representative of one of the libraries surveyed also reported a temporary suspension of jobs of people who are approaching retirement – the consequences of which will probably be felt in the long term.

The situation may not be dangerous, but it is worrying. Declining numbers of visits and loans are not a good sign.

The SARS-CoV-2 virus itself has been and continues to be a threat. Respondents were therefore asked whether there had been any cases of the disease in their libraries and whether this had affected work organisation. COVID-19 cases were confirmed by 10 participants. However, all of them declared that these had no impact on the functioning of the library, which is indicative of very good work organisation.

In this context, respondents were also asked about the accessibility of COVID-19 vaccinations (within group ‘0’) for both library staff and students of any specific medical university. The inability to vaccinate library staff was reported by over 27% of respondents, and the inability to vaccinate students by 9%. In both cases, there is a puzzling difference in the interpretation of the vaccination guidelines for staff and students of medical universities within the ‘0’ group.

The survey further asked about changes in unit budgeting due to the pandemic and lockdowns. Less than 19% of respondents indicated no changes in this regard, more than half reported an increase in the purchase of new collections of electronic materials, and about 36% said that they purchased more e-journal subscriptions. It was noted that both responses were closely correlated with the significant increase in the use of electronic publications during the pandemic, confirmed by all survey participants. Libraries also indicated a reduction in staff training budget (approx. 18%) and a reduction in the number of paper textbooks purchased (approx. 9%).

Next, participants were asked about structural and organisational changes in libraries resulting from changes implemented at the university. No such changes were reported by more than 72% of respondents, while the rest pointed to the merging of departments, closing down of library branches, reduction of the number of managers or “reorganisation of 3 departments to reduce the number of staff in the rooms”.

In view of their experience of the pandemic, respondents were asked whether they thought their library should continue to support such solutions as online training and conferences, electronic document workflow, or part-time home office. While opinions varied, there was a majority (over 63%) of affirmative answers (‘definitely agree’ and ‘quite agree’) (see chart 2). All of these solutions worked well during the pandemic.

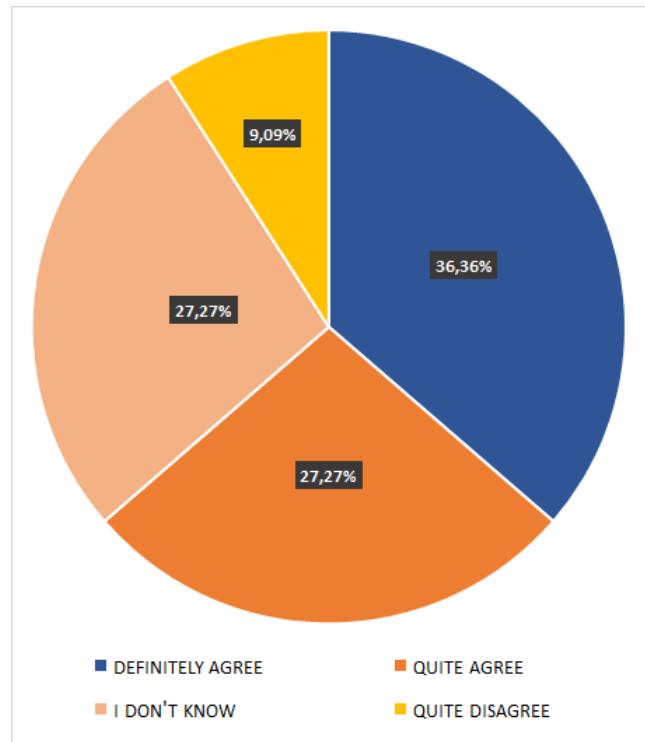

Chart 2. Will solutions such as online training and conferences, electronic document workflow or part-time home office remain in use after the pandemic?

SURVEY SUMMARY

The survey clearly demonstrated that the medical libraries operating within the structures of KDBAUM were able to overcome the many challenges brought on by the COVID-19 pandemic. The directors, management and library staff have taken measures to enable the continued and uninterrupted operation of the facilities despite having closed their doors. The scope of library operations was adjusted to current constraints. With access to adequate infrastructure (e.g. high-speed Internet connection and VPN services), the majority of libraries have implemented safe working arrangements for staff, combining home office with on-site work. Modern telecom solutions were used to ensure efficient internal and external communication (including call forwarding, library websites, social media, university domain mail services). Some library activities have been transferred to the Internet. With the implementation of communication platforms, the library staff were able to organise online training, as well as to participate in webinars, conferences and seminars, which allowed them to improve their professional skills and competences. Using modern technologies, libraries were able to hold events such as open days for future university students. Online solutions made it possible to significantly increase the reach of such events and the number of participants, which would not have been possible if they had been organised on-site.

To meet the needs of students and academics, the libraries’ offerings were adapted to provide services via the Internet. Partic-

ipants reported increased access to e-publications and the ability to test access library subscription databases. Scanning-on-demand services were launched (for staff and those writing undergraduate and graduate theses). Interlibrary loans continued to be available. All these activities were aimed at ensuring that users' needs were met to the greatest possible extent in the unprecedented situation of library closures or access restrictions.

Electronic document workflow solutions (for clearance forms, internal documents) were developed using the university's email service, eliminating the need for direct contact.

Efforts were made to adapt library facilities to be reopened to readers. Counters were fitted with plexiglass screens and staff were provided with protective equipment. Safe routes and waiting areas were marked out for visitors, and disinfectants were made available. Also, pandemic-related instructions/posters were displayed in library spaces, for example regarding the sanitary regime in place in the library.

However, the study revealed that libraries were not able to overcome all the problems generated by the pandemic. The lack of interpersonal contact associated with new working arrangements introduced during lockdowns (home office, rotational work) proved to be a major challenge for librarians. Other alarming practices were also observed, including changes in library budgeting, redundancies and temporary suspensions of jobs, which are most likely a consequence of the decline in visitor and loans statistics. We should be aware that in view of the recurring restrictions imposed as a result of subsequent COVID-19 waves, it is rather difficult to expect significant changes in the number of visits and loans, let alone a strong upward trend. Also, the high rate of e-publication use may not have a favourable impact on possible job retention decisions.

The COVID-19 pandemic has forced libraries to adapt and reorganise their existing working practices. With their commitment and creativity, librarians have demonstrated that they are a group of people ready to face all challenges and embrace technology. In their search for improvements in difficult working conditions, they have also shown their ability to act in crisis situations. Importantly, they maintain regular contact with their users, who in the case of medical libraries are also people working in hospitals and therefore particularly exposed to the virus. They remain on duty and ensure the continuity of services provided by libraries in the new, changed reality.

WPROWADZENIE

Z końcem 2019 r. media światowe poinformowały opinię publiczną o pojawieniu się nowego wirusa, którego na początku 2020 r. przypisano do grupy koronawirusów i nazwano SARS-CoV-2 [1]. Pierwsze przypadki zachorowań odnotowano w chińskiej miejscowości Wuhan w prowincji Hubei [2]. W Polsce o pierwszym przypadku zachorowania na COVID-19 poinformowano 4 marca 2020 r. [3]. 11 marca 2020 r. Światowa Organizacja Zdrowia (World Health Organization, WHO) ogłosiła stan pandemii [4, 5]. Skutkowało on zamknięciem m.in. uczelni wyższych wraz z bibliotekami [6] i ogłoszeniem stanu zagrożenia epidemicznego w Polsce, do czego doszło dwa dni później, 13 marca [7].

Wpływu pandemii nie ustrzegł się żaden obszar życia prywatnego, zawodowego, społecznego, kulturalnego czy gospodarczego. Jeszcze trudniejsze okazały się lockdowny⁷ [8], czyli okresy całkowitej izolacji, wdrażane w naszym kraju (i nie tylko) dwukrotnie w 2020 r.

Wpływ kryzysu pandemicznego odczuły także biblioteki, których działalność opiera się bez wątpienia na otwartości dla czytelnika. Instytucje i pracownicy nie byli przygotowani organizacyjnie ani sprzętowo do działalności w warunkach zamknięcia. By sprostać wymogom nowej sytuacji, pracownicy bibliotek podjęli działania mające na celu zapewnienie użytkownikom możliwie najszerszego wsparcia. Biblioteki kontynuowały świadczenie usług i realizację swoich zadań statutowych – pomimo zamknięcia obiektów dla użytkowników i wprowadzenia szeregu obostrzeń po ponownym otwarciu.

OMÓWIENIE WYNIKÓW BADAŃ ANKIETOWEGO

Wobec nowych realiów, w jakich znalazły się biblioteki, postanowiono zbadać doświadczenia związane z organizacją pracy i działalnością księżnic medycznych w warunkach pandemii. Przeprowadzono badanie ankietowe wśród dyrektorów instytucji działających w strukturach Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Uczelni Medycznych (KDBAUM) [9]. Kwestionariusz sporządzono na bazie materiałów źródłowych zawartych w licznych publikacjach w piśmiennictwie fachowym oraz wiedzy własnej. Wykorzystano też informacje pozyskane podczas webinarów z kwietnia 2020 r. [10, 11], w ramach których podejmowano tematy związane z funkcjonowaniem bibliotek w Internecie czy organizacją pracy zdalnej w pandemicznej rzeczywistości.

Przeanalizowano 16-miesięczny okres działalności bibliotek medycznych w trakcie pandemii, a wyniki podsumowano w wystąpieniu na XXXVIII Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych „Biblioteka i nauka – partner czy infrastruktura?” 13 września 2021 r. w Olsztynie [12].

⁷ Lockdown (z ang. 'blokada, zakaz wyjścia') oznacza wymóg, by ludzie pozostali tam, gdzie są, zwykle ze względu na szczególne ryzyko dla siebie lub innych.

Ankieta zawierała 33 pytania: 32 zamknięte i 1 otwarte. W 17 przypadkach zastosowano pytania wielokrotnego wyboru. W 29 pytaniach prócz wskazanych odpowiedzi respondent otrzymał możliwość udzielenia odpowiedzi własnej. Formularz podzielono na 10 grup – w każdej znalazły się pytania dotyczące innej tematyki. Pytano o czas zamknięcia bibliotek oraz systemy, urządzenia, narzędzia i zagrożenia związane ze świadczeniem pracy na odległość. Pojawiły się również pytania o komunikację, działalność wewnętrzną, wprowadzone obostrzenia, stosowane środki, materiały i urządzenia zapobiegające zakażeniu SARS-CoV-2, świadczone usługi i wdrażanie nowych rozwiązań.

Badanie przeprowadzono w dniach 23 czerwca – 10 lipca 2021 r. Ankietę rozesłano w formie linku do dyrektorów bibliotek medycznych. Jako początek zakresu chronologicznego badania wskazano 10–11 marca 2020 r., czyli moment zawieszenia działalności m.in. szkół wyższych wraz z bibliotekami. Z zaproszenia do badania skorzystało 11 z 14 bibliotek uczelni medycznych.

Pierwsza grupa pytań dotyczyła zamknięcia bibliotek. Zapytano dyrektorów, czy w wyniku wprowadzenia w Polsce lockdownu wiosennego (na mocy decyzji Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego z 11 marca 2020 r. [6]), a następnie lockdownu jesiennego (na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z 6 listopada 2020 r. [13]) kierowane przez nich biblioteki zostały zamknięte dla użytkowników, a jeśli tak – to na ile dni.

Decyzję o zamknięciu obiektów bibliotecznych wiosną podjęli ostatecznie wszyscy uczestnicy badania. Liczba dni zamknięcia była dość zróżnicowana – od 19 do 170 (tab. 1). Odnotowano również, że respondent nr 2 nie udzielił odpowiedzi liczbowej, podał natomiast okresy, w których biblioteka pozostawała zamknięta: „Biblioteka była fizycznie zamknięta dla czytelników w okresie 16.03–30.09.2020 i 9–29.11.2020”⁸. Dane wskazują na indywidualnie podejmowane decyzje dotyczące momentu przywrócenia

działalności każdej z bibliotek. Respondent nr 6, który potwierdził zamknięcie biblioteki tylko na 19 dni, w jednym z dalszych pytań ujawnił, że miało to miejsce w kwietniu 2020 r. Wnioskować zatem należy, że wszystkie biblioteki opierały swoje decyzje na zapisie z rozporządzenia Rady Ministrów z 2 maja 2020 r.⁹ [14]. Według komunikatu zamieszczonego na stronie Biblioteki Narodowej (BN) decyzję miał podejmować dyrektor placówki po konsultacji z lokalnym inspektorem sanitarnym [15, 16] i przygotowaniu biblioteki do funkcjonowania w warunkach pandemicznych. Działania te miały na celu zapewnienie bezpieczeństwa pracownikom i użytkownikom – zgodnie z *Wytycznymi dla funkcjonowania bibliotek w trakcie epidemii COVID-19 w Polsce*, wydanymi przez Ministerstwo Rozwoju i Technologii 28 kwietnia 2020 r. [17]. Wszystkie urzędowe zapisy, wytyczne i rekomendacje, podsumował – zapewne po to, by rozwiązać wszelkie wątpliwości interpretacyjne – prof. Piotr Gliński, wiceprezes Rady Ministrów, minister kultury i dziedzictwa narodowego, stwierdzając, że „zdjęcie zakazu działalności instytucji nie oznacza nakazu ich otwarcia” [18].

Jesienią sytuacja uległa zmianie: zamknięcie placówki zadeklarowało niespełna 64% respondentów, a liczba dni zamknięcia była dość zbliżona – od 16 do 24. Widzimy więc, że nie przedłużano zamknięcia obiektów i trzymano się ściśle terminów określonych w rozporządzeniu Rady Ministrów z 6 listopada 2020 r. [13]. Pozwala to wnioskować o dobrym i skutecznym przygotowaniu bibliotek na przyjęcie czytelników pomimo nadal panującej pandemii COVID-19.

Zauważono, że jeden z ankietowanych (respondent nr 9) podał skrajnie wysokie liczby dni zamknięcia biblioteki: 170 w okresie lockdownu wiosennego i 200 w czasie lockdownu jesiennego. Może to wskazywać, że uczestnik błędnie zinterpretował pytania bądź (co mniej prawdopodobne) że władze ksiąźnicy zdecydowały się na ponowne otwarcie instytucji po ponad rocznej przerwie.

RESPONDENT	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Liczba dni – lockdown wiosenny	54	155	46	43	84	19	67	67	170	79	70
Liczba dni – lockdown jesienny	0	17	0	16	16	0	24	24	200	16	0

Tab. 1. Zestawienie liczby dni zamknięcia bibliotek w trakcie lockdownów w 2020 r.

Aby ujednolicić wyniki dotyczące zamknięcia bibliotek w trakcie lockdownów, skontaktowano się za pośrednictwem uczelnianej poczty elektronicznej z biblioteką reprezentowaną przez respondenta nr 2¹⁰. Uzyskano informacje o standardowych dniach otwar-

cia biblioteki dla użytkowników przed pandemią (podczas roku akademickiego i wakacji), co pozwoliło ustalić liczby dni we wskazanych przez ankietowanego okresach zamknięcia. Także w tym przypadku stwierdzono wysoką liczbę dni zamknięcia jednostki

⁸ Arkusz wyników badania ankietowego.

⁹ Mowa o *Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 2 maja 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii*, głoszącego, że „do dnia 3 maja 2020 r. ustanawia się czasowe ograniczenie prowadzenia przez przedsiębiorców (...) oraz inne podmioty działalności: (...) 2) bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostałej działalności związanej z kulturą (ujętej w Polskiej Klasyfikacji Działalności w dziale 91.0”.

¹⁰ Pomimo anonimowości badania ankietowego odpowiedzi udzielone przez uczestnika umożliwiły jego identyfikację. W artykule zachowano jednak pełną anonimowość respondentów.

w trakcie pierwszego lockdownu – 155. Potwierdzają to zarówno okres zawieszenia działalności do 30 września 2020 r., jak i kolejna odpowiedź respondenta nr 2: „Jak widać z odpowiedzi powyżej, nasza Biblioteka była również zamknięta w lecie”¹¹.

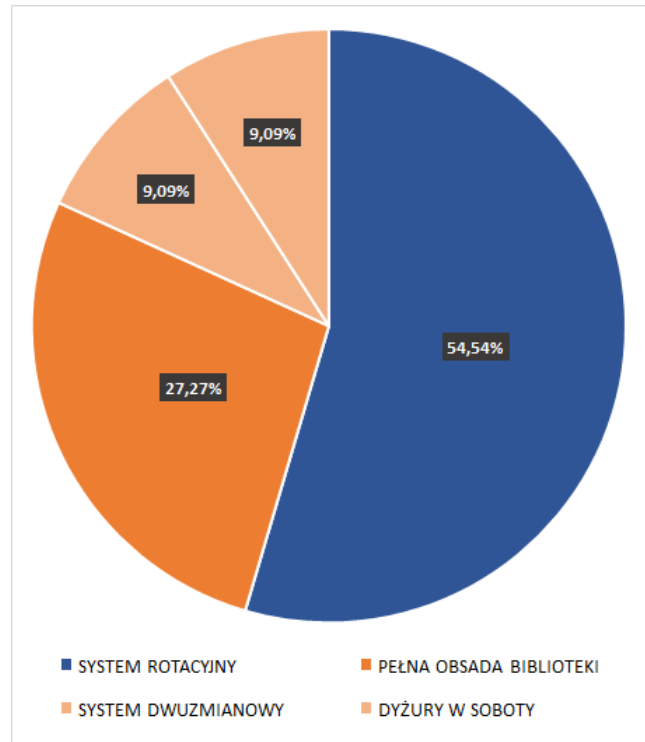
Kolejna grupa zagadnień poruszonych w badaniu to systemy pracy wykorzystywane w trakcie lockdownów i po ich zakończeniu, urzędzenia i narzędzia pracy oraz zagrożenia wynikające ze świadczenia pracy na odległość. Zdecydowana większość uczestników – niemal 82% – wskazała na świadczenie pracy w systemie hybrydowym, czyli mieszanym. Ponad 63% wskazań przypadło pracy w systemie *home office*, a „dyżury »za zamkniętymi drzwiami«” zadeklarowało ok. 55% ankietowanych (dotyczy to okresów zamknięcia bibliotek dla użytkowników). Jako podsumowanie warto przytoczyć wypowiedź jednego z respondentów: „Była zdecydowanie ograniczona liczba osób pracujących równocześnie; były osoby pracujące cały czas w domu, były pracujące cały czas na miejscu, część osób pracowała w systemie dom/biblioteka”¹².

Po zakończeniu lockdownów w większości bibliotek (niemal 55%) wprowadzono system rotacyjny, który dawał większe poczucie bezpieczeństwa i zmniejszał ryzyko zakażenia wirusem SARS-CoV-2. Potwierdza to zasadność działań opisanych w przytoczonej wyżej wypowiedzi o ograniczeniu liczby osób pracujących stacjonarnie w jednym czasie, również (a może przede wszystkim) po otwarciu bibliotek. Powrót do pracy stacjonarnej w pełnej obsadzie biblioteki zadeklarowało ponad 27% ankietowanych, niektóre placówki przywróciły też system dwuzmianowy i dyżury w soboty – po ok. 9% odpowiedzi (wykr. 1).

Zgodnie z oczekiwaniami wykorzystanie urzędzeń prywatnych do świadczenia pracy na odległość potwierdzili wszyscy uczestnicy badania. Niemniej jednak ok. 45% respondentów wskazało również na wykorzystanie urzędzeń służbowych do pracy z domu. Zjawisko to jest zrozumiałe – biblioteki, zwłaszcza naukowe, świadczyły dotąd usługi w zdecydowanej mierze stacjonarnie.

W pytaniu dotyczącym udostępnionych przez pracodawcę rozwiązań, które umożliwiały świadczenie pracy na odległość, najczęściej wskazywaną odpowiedzią (ponad 63% ankietowanych) okazało się „bezpieczne połączenie poprzez tunel *Virtual Private Network* (VPN)”. Około 45,5% uczestników badania zaznaczyło „zdalne pulpity z dostępem do bazy czytelników, plików i wszystkich narzędzi dostępnych w pracy stacjonarnej” oraz „dostęp do systemów bibliotecznych poprzez sieć internetową”. Odpowiedź „służbowe laptopy wypożyczone do pracy w domu” wskazało ok. 36% badanych, a „brak dostępu do infrastruktury bibliotecznej” – ok. 9%. Głębsza analiza wykazała, że niemal 73% respondentów potwierdziło korzystanie z przynajmniej dwóch z czterech zaproponowanych rozwiązań, a 25% – z trzech. Wskazuje to na dość dobre przygotowanie infrastruktury do świadczenia pracy na odległość.

nowanych rozwiązań, a 25% – z trzech. Wskazuje to na dość dobre przygotowanie infrastruktury do świadczenia pracy na odległość.

Wykr. 1. Systemy pracy po zakończeniu lockdownów

By podsumować ten blok zagadnień, zapytano o problemy i zagrożenia wynikające z wykonywania pracy w domu przy użyciu urzędzeń prywatnych. Należy pamiętać, iż odpowiedzi udzielano w kontekście trwającego globalnego kryzysu epidemiologicznego.

Respondentom przedstawiono 13 propozycji odpowiedzi, czyli 13 problemów i zagrożeń, z którymi być może przyszło im się mierzyć. Największym utrudnieniem, potwierdzonym przez wszystkich uczestników, okazały się „»rozpraszacze« – bodźce zewnętrzne, np. dzieci”. Niemal 91% wskazań uzyskały „słabe zabezpieczenie przetwarzanych danych, często wrażliwych”, „konieczność dzielenia się komputerem z innymi domownikami, np. przy zdalnym nauczaniu” oraz „brak kontaktów międzyludzkich”. Ostatniej z wymienionych kwestii prawdopodobnie nie brano by pod uwagę, gdyby świadczenie pracy na odległość nie odbywało się z konieczności i w tak silnym rygorze. Pandemia pokazała, jak istotne są bezpośrednie kontakty z innymi ludźmi. Ze względu na wysoki poziom wskazań należy przypuszczać, że rodzina – a konkretnie domownicy – niekoniecznie jest tu brana pod uwagę. Jak pokazuje tab. 2, ankietowani potwierdzili wszystkie problemy i zagrożenia ujęte w pytaniu.

¹¹ Arkusz wyników badania ankietowego.

¹² Jw.

PRACA W DOMU – PROBLEMY I ZAGROŻENIA	ODSETEK WSKAZAŃ
„Rozpraszacze” – bodźce zewnętrzne, np. dzieci	100%
Słabe zabezpieczenie przetwarzanych danych, często wrażliwych Konieczność dzielenia się komputerem z innymi domownikami, np. przy zdalnym nauczaniu Brak kontaktów międzyludzkich	90.90%
Wewnętrzny problem dyscypliny pracy	81.81%
Prędkość łącza internetowego Niewydajny sprzęt	72.72%
Brak wiedzy na temat narzędzi online (platform do organizowania wideokonferencji, szkoleń, komunikacji) Brak nadzoru ze strony przełożonego	63.63%
Przestrzeń niedostosowana do pracy w domu	54.54%
Spędzanie w pracy więcej niż 8 godzin	45.45%
Niechęć do pracy online Brak motywacji do pracy w systemie <i>home office</i>	36.36%

Tab. 2. Problemy i zagrożenia wynikające z wykonywania pracy w domu przy użyciu urządzeń prywatnych

W badaniu ankietowym poruszono także kwestie związane z komunikacją, która była bardzo istotna zarówno podczas zamknięcia bibliotek, jak i po ponownym otwarciu. W pierwszej kolejności zapytano o nowe formy komunikacji wewnętrznej w okresie lockdownów. Wyniki pokazały, że największym zainteresowaniem cieszyła się platforma Microsoft Teams – odnotowano tutaj 100% wskazań. Drugim najczęściej stosowanym rozwiązaniem było przekierowanie numerów służbowych na prywatne telefony komórkowe – ponad 72%. Elektroniczny obieg dokumentów uzyskał powyżej 54% wskazań, a SLACK (szybka komunikacja wewnętrzna), platforma Zoom i wirtualny dysk OneDrive – niewiele ponad 45%. Na dalszych miejscach znalazły się: strona WWW biblioteki, aplikacje WhatsApp, Webex, Messenger i wewnętrzny system obiegu dokumentów. Monitory prezencyjne i program SharePoint nie były wykorzystywane w badanych placówkach.

Wnikliwa analiza wykazała, że do komunikacji wewnętrznej służyło w bibliotekach po kilka rozwiązań jednocześnie (minimum dwa). Trzy placówki stosowały po cztery nowe formy komunikacji, a dwie instytucje – po siedem. Ponadto wśród ankietowanych znaleźli się przedstawiciele księżnic używających pięciu, ośmiu lub dziewięciu nowych rozwiązań. Szeroki wachlarz narzędzi świadczy o otwartości pracowników bibliotek na nowe rozwiązania komunikacyjne.

Aby zbadać komunikację z użytkownikami, zapytano o formy komunikacji funkcjonujące w bibliotece przed pandemią oraz o formy nowe, wdrożone w trakcie lockdownów i najczęściej wykorzystywane przez czytelników po ponownym otwarciu bibliotek.

Z analizy zebranych informacji wynika, iż największą popularnością cieszyła się poczta uczelniana – uzyskała ona 100% wskazań zarówno w odniesieniu do okresu przed pandemią, jak i podczas pandemii. Zaskakuje jednak fakt, że pomimo maksymalnego poziomu wskazań niemal 37% respondentów zadeklarowało wdro-

żenie powyższego rozwiązania dopiero w trakcie lockdownów. Podobną sytuację można zaobserwować w przypadku Facebooka: jego używanie przed pandemią deklarowało niemal 91% ankietowanych, a jednocześnie ok. 36% potwierdziło wdrożenie tego rozwiązania w okresie zamknięcia bibliotek. Być może przed pandemią pocztę uczelnianą i Facebooka wykorzystywano w inny sposób, a ich rolę w komunikacji z użytkownikami zidentyfikowano dopiero w sytuacji kryzysowej.

Okolo 91% respondentów zarówno przed pandemią, jak i w trakcie pandemii używało telefonu służbowego i przekierowania jego numeru. Wdrożenie tego rozwiązania podczas lockdownów potwierdziło niemal 55% badanych. Z kolei kontakt bezpośredni, który w odniesieniu do okresu przed pandemią wskazali wszyscy uczestnicy, w lockdownie umożliwiony został (z zachowaniem reżimu sanitarnego) na poziomie niespełna 46%, a jako najczęściej wykorzystywany przez użytkowników uzyskał zaledwie ok. 37% wskazań.

Badanie pokazało, że aplikacje Instagram, Messenger czy Zapytaj Bibliotekarza nie cieszyły się przed pandemią zbyt dużym zainteresowaniem użytkowników. Podobną sytuację zaobserwowano w przypadku dysku OneDrive, monitorów prezencyjnych, YouTube’a czy Share Pointa, które uzyskały poniżej 28% wskazań. Także podczas lockdownów rozwiązania te nie były wystarczająco atrakcyjne: komunikację przez Zapytaj Bibliotekarza umożliwiło ok. 18% bibliotek, natomiast przez YouTube, Instagram, WhatsApp i OneDrive komunikowało się ok. 9% placówek. Użytkownicy również zdecydowanie częściej wybierali tradycyjne formy komunikacji: według wskazań respondentów Zapytaj Bibliotekarza wykorzystywano na poziomie ok. 18%, a Messengera – niewiele ponad 9%.

Jak wynika z badania, w okresie lockdownów – pomimo dostępności różnych nowych form komunikacji – oferowano użytkow-

nikom w przeważającej mierze formy stosowane przed pandemią. Niemal połowa badanych wskazała jedną tradycyjną formę komunikacji dostosowaną do korzystania w lockdownie. Uczestnicy udzielili też odpowiedzi własnych: „brak nowych form komunikacji” (9,09%), „ZOOM, MS Teams” (9,09%) oraz „poza 19 dniami, kiedy biblioteka była zamknięta (kwiecień 2020), cały czas bibliotekarze mieli bezpośredni kontakt z użytkownikami” (także 9,09% wskazań). Użytkownicy zdecydowanie chętniej sięgali po bardziej znane, tradycyjne rozwiązania komunikacyjne.

Kolejne pytania dotyczyły działalności wewnętrznej i działań zawieszonych w wyniku ogłoszenia pandemii COVID-19. W pierwszym z nich wskazano respondentom 25 wariantów prac, które są standardowo prowadzone w bibliotekach naukowych, a więc i medycznych, z większą lub mniejszą intensywnością i częstotliwością – w zależności od aktualnej sytuacji, pory roku akademickiego lub kalendarzowego czy ograniczenia działalności z powodu pandemii. Zapytano, które prace były i nadal są wykonywane w bibliotece w okresie pandemii COVID-19.

PRACE WEWNĘTRNE W BIBLIOTEKACH UCZELNIANYCH	ODSETEK WSKAZAŃ
Analizy bibliometryczne Prace związane z ewaluacją Rejestracja publikacji pracowników uczelni Organizacja szkoleń (szkolenie biblioteczne, informacja naukowa) dla studentów uczelni w formule online Podnoszenie kwalifikacji poprzez samorozwój (udział w szkoleniach online) Udział w konferencjach w formule online	100%
Tworzenie tematycznych wykazów publikacji	90.90%
Planowanie zakupów nowych książek i czasopism (także na bazie dezyderatów) Analizy sylabusów Prowadzenie fanpage'ów w mediach społecznościowych (Facebook, Twitter, Instagram)	81.81%
Analiza rynku wydawniczego Zbiorcze prolongaty terminów zwrotu materiałów bibliotecznych Przygotowywanie i zamieszczanie na stronie internetowej biblioteki listy źródeł informacji na temat COVID-19 i stała ich aktualizacja	72.72%
Informowanie o nowościach w bibliotece (np. poprzez Instagram) Skontrum Selekcja księgozbioru Protokoły ubytków Przygotowanie materiałów promujących bibliotekę oraz jej działalność Prace w ramach projektów trwających na uczelni (np. PPM, AZON, InterScienceCloud, RUJ)	63.63%
Retrokonwersja	54.54%
Ocena okresowa pracowników Prace remontowe (odświeżanie, unowocześnianie pomieszczeń)	45.45%
Opracowywanie wniosków w celu pozyskania grantów na realizację planowanych projektów	36.36%
Zaprojektowanie nowej strony biblioteki	27.27%
Zastąpienie sprawozdawczości papierowej elektroniczną	18.18%
Wdrożenie nowego systemu bibliotecznego Publikacje w gazecie uczelnianej Współorganizowanie konferencji online	propozycje respondentów

Tab. 3. Działalność wewnętrzna w bibliotekach naukowych

Ankietowani potwierdzili prowadzenie prac we wszystkich proponowanych obszarach działalności (tab. 3). Podali także własne odpowiedzi: „wdrożenie nowego systemu bibliotecznego”, „publikacje w gazecie uczelnianej” czy „współorganizowanie konferencji online”. Dziesięć rodzajów działalności wewnętrznej uzyskało ponad 80% odpowiedzi, a 60% z nich wskazali wszyscy uczestnicy badania. Najistotniejszymi obszarami prac w analizowanym okresie okazały się działania związane z dorobkiem naukowym pracowników naukowych uczelni, co jest w pełni zrozu-

miałe w kontekście zbliżającej się ewaluacji, czyli oceny jakości działalności naukowej na uczelniach wyższych. Ponadto istotne były szkolenia online dla studentów i pracowników bibliotek oraz uczestnictwo w konferencjach, organizowanych również w formule online. Do ważnych obszarów działalności należy też zaliczyć przygotowywanie i zamieszczanie na stronie internetowej biblioteki listy źródeł informacji na temat COVID-19 i stała ich aktualizację – zadanie to realizowało ponad 72% placówek (il. 1).

Il. 1. Zrzut strony WWW Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu – zakładka przenosząca do listy źródeł informacji na temat COVID-19

Środki ostrożności w Bibliotece UMW

Pamiętaj o zasadach higieny

- Nałóż maseczkę, zakrywając usta oraz nos.
- Myj ręce przed wejściem lub użyj płynu dezynfekującego.
- Zachowaj dystans 1-2 m od innych osób w otoczeniu.
- Zrezygnuj z uścisków dłoni i przejdź na bezkontaktowe metody powitań.
- Korzystaj z dostępnego na parterze urządzenia do zwrotu książek - wrzutni

Zostań w domu, jeśli...

- Żle się czujesz.
- Któryś z Twoich domowników jest chory.

Il. 2. Plakat „Środki ostrożności w Bibliotece UMW”.

Autor: Ewa Kapela, Biblioteka UMW

Analiza wyników badania wykazała, że niemal 55% respondentów potwierdziło prowadzenie 20 lub więcej działań wewnętrznych, a tylko ok. 9% wskazało mniej niż 10 rodzajów zadań. Taka dynamika działalności sugeruje bardzo dobrą organizację pracy

dyrektorów i kadry kierowniczej bibliotek w warunkach kryzysowych oraz umiejętne dostosowanie prac do bieżącej sytuacji.

Pandemia zintensyfikowała niektóre działania w bibliotekach, a zarazem wymusiła rezygnację z innych aktywności. W kolejnym pytaniu zaproponowano więc dziewięć wariantów aktywności stacjonarnej i zapytano respondentów, czy zrezygnowali z nich w związku z pandemią. Badanie potwierdziło, że wszystkie podane działania zostały ograniczone. Najczęściej zawieszonymi aktywnościami okazały się wizyty umówionych kontrahentów – odnotowano tu niemal 82% wskazań. W ok. 73% bibliotek zawieszono także dni otwarte na uczelni, stacjonarne szkolenia dla pracowników, konferencje stacjonarne i wizyty umówionych gości. Służbowe wyjazdy, np. w ramach programu Erasmus, wstrzymało niemal 64% badanych, a organizację wystaw/ekspozycji tematycznych – ok. 55%. Ponadto placówki zawiesiły szkolenia biblioteczne dla studentów uczelni oraz praktyki studenckie (dla studentów studiów bibliotecznych) – ok. 45% wskazań. Jedna z bibliotek zadeklarowała wstrzymanie działalności Dziecięcego Uniwersytetu Medycznego.

Niemal połowa ankietowanych potwierdziła zawieszenie siedmiu lub więcej działań stacjonarnych. Odpowiedzi w sposób ewidentny obrazują wpływ pandemii na działalność bibliotek, ale pokazują też, że otwiera ona furtkę dla kreatywności pracowników – niemal 80% zawieszonych aktywności stacjonarnych wskazanych w badaniu doskonale nadaje się do zaadaptowania do nowych warunków i z powodzeniem może odbywać się w sieci.

Respondentów zapytano także o obsługę użytkowników w czasie pandemii. W pierwszym z pytań przedstawiono 13 propozycji odpowiedzi – rozwiązań umożliwiających zachowanie bezpieczeństwa zarówno pracowników, jak i użytkowników bibliotek.

Ankietowani ponownie wskazali wszystkie warianty odpowiedzi. Najwięcej wskazań (100%) otrzymały limity osób w czytelni oraz instrukcje/regulaminy/procedury dotyczące reżimu sanitarnego. Doskonałym przykładem jest tutaj plakat funkcjonujący w przestrzeni Biblioteki Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu, który przypomina o zasadach reżimu sanitarnego (il. 2). Autorką projektu jest Ewa Kapela, pracownik Działu Informacji Naukowej i Bibliografii wspomnianej biblioteki. Prezentowany plakat doskonale wpisuje się w proces przygotowywania placówki do obsługi użytkowników oraz potwierdza zaangażowanie i kreatywność pracowników bibliotek.

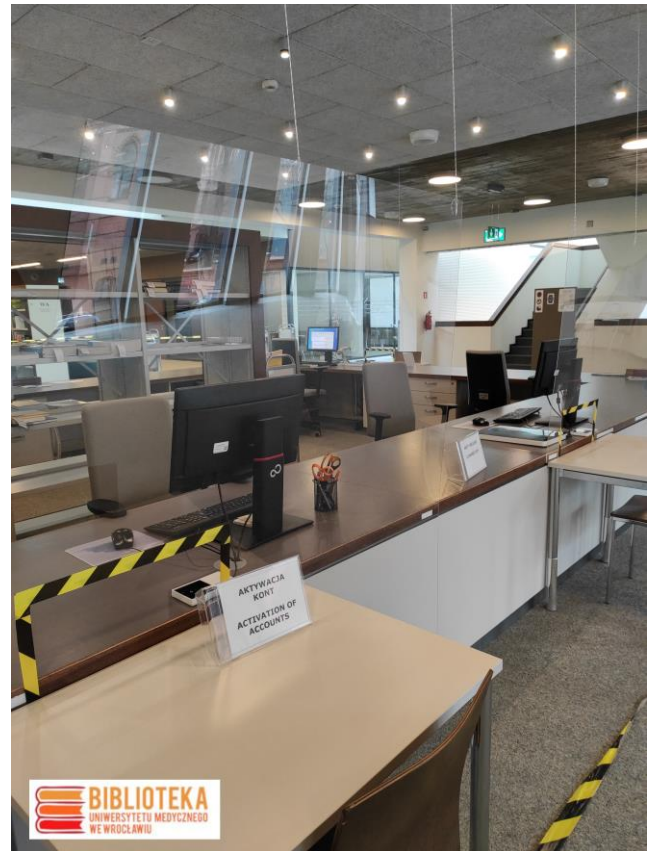
Często wybieranymi odpowiedziami okazały się również „kwwarantanna zbiorów (także przez blokadę dostępności w katalogu online)” (ponad 90% respondentów) i „procedury dot. dezynfekcji pomieszczeń” (niemal 82%). Nieco powyżej 72% wskazań uzyskały „konieczność imiennej rejestracji odwiedzin w bibliotece”, „zwroty wypożyczonych zbiorów bez kontaktu z bibliotekarzem (np. poprzez wrzutnię, inteligentny regał, książkomat)”, „karty obiegowe podbijane i odsyłane bez kontaktu z użytkownikiem”. Pozostałe rozwiązania – „wyznaczenie ścieżek komunikacyjnych dla użytkowników”, „instrukcje odbioru zamówionych materiałów”, „elektroniczna rejestracja nowych użytkowników”, „wewnętrzny system obiegu dokumentów papierowych (kwarantanowanie w wyznaczonym miejscu)”, „elektroniczny obieg dokumentów” oraz „regulamin pracy zdalnej” – zgodnie z deklaracją uczestników wprowadzono w mniej niż 46% badanych bibliotek.

Analiza odpowiedzi wykazała, że tym razem w poszczególnych bibliotekach stosowano zdecydowanie mniej rozwiązań. Około połowy badanych potwierdziło wdrożenie nieznacznie ponad 50% z nich, a wprowadzenie więcej niż 10 zadeklarowało nieco powyżej 27% ankietowanych.

W kontekście obsługi użytkowników w czasie pandemii, a więc zachowania zasad reżimu sanitarnego, zapytano respondentów, czy biblioteki zostały odpowiednio wyposażone. Przedstawiono osiem propozycji środków, materiałów i urządzeń, z których 75% uzyskało bardzo wysoki poziom wskazań – od ponad 81 do 100%. Najczęściej wybierano odpowiedzi „płyny dezynfekcyjne” i „rękawiczki ochronne”, następnie „maseczki chirurgiczne”, „przyłbice”, „ekrany z pleksi oddzielające użytkownika od pracownika biblioteki” oraz „taśmy na podłodze, wyznaczające ścieżki dla użytkowników oraz wskazujące miejsce oczekiwania z zachowaniem dystansu społecznego”. Dwie ostatnie propozycje, a także dodatkowe stoliki zaprezentowano na fotografii wykonanej w Bibliotece Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu (il. 3). Ponadto respondenci udzielili odpowiedzi własnej: „ozonowanie pomieszczeń na życzenie” (9%).

Zauważono, że właściwe przygotowanie bibliotek było niezwykle istotne – powyżej 81% uczestników wskazało sześć lub siedem

wariantów odpowiedzi – i zaowocowało niezamykaniem kilku bibliotek w okresie lockdownu jesiennego, o czym już wspomniano.

Il. 3. Biblioteka Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu – przestrzeń przygotowana do obsługi użytkowników w czasie pandemii. Autor zdjęcia: Izabela Czeszek

Usługi biblioteczne były i są bardzo ważne (jeśli nie najważniejsze) w ofercie biblioteki naukowej, dlatego one także zostały objęte badaniem. W pierwszej kolejności zapytano o usługi świadczone w trakcie lockdownów i jako odpowiedzi zaproponowano 21 rodzajów usług dostosowanych do świadczenia w tym okresie.

Oferowanie niemal 43% wszystkich zaproponowanych usług potwierdziło ponad 82% respondentów. Najczęściej (100% wskazań) wybierano odpowiedzi „skanowanie na życzenie – dla doktorantów, magistrantów oraz licencjatów (na prośbę wykładowców)”, „konsultacje telefoniczne” i „konsultacje mailowe”. W dalszej (kolejności 90% badanych) deklarowano świadczenie następujących usług: „wypożyczenia międzybiblioteczne (zarówno wersja papierowa dokumentów, jak i wersja online)”, „stały dostęp do baz e-książek i e-czasopism dla studentów i pracowników uczelni (np. poprzez narzędzie HAN)”, „informowanie o dostęпах do baz e-książek oraz o dostęпах testowych (poprzez fanpage serwisu Facebook oraz poprzez stronę WWW biblioteki)”, „elektroniczny obieg dokumentów (karty obiegowe)”. Odpowiedzi „rozszerzenie kolekcji wydawnictw elektronicznych” i „organizacja i prowadzenie szkoleń online (np. z zakresu prowadzonych na uczelni projektów)” wskazało powyżej 82% badanych. Z pozostałych 12 pro-

ponowanych odpowiedzi jedynie „bookcrossing poza obiektem bibliotecznym” nie został wybrany przez żadnego z uczestników.

Przynajmniej połowę usług potwierdzonych przez respondentów wskazało 10 z 11 bibliotek zaproszonych do badania. Najwięcej usług – 18 lub 19 – świadczyło jednak zaledwie nieco ponad 18% ankietowanych. Najmniejsza liczba usług, odnotowana w jednej bibliotece, wynosiła 8.

Zdecydowanie szeroki wachlarz usług dostosowanych do sytuacji kryzysowej świadczy o dążeniu do jak najpełniejszego (w miarę możliwości bibliotek), ale i bezpiecznego zaspokojenia potrzeb użytkowników pomimo zamknięcia placówek.

W dalszej kolejności zapytano o nowe rozwiązania, pomysły, inicjatywy wdrożone w bibliotekach w trakcie lockdownów. Uczestnikom badania zaproponowano siedem odpowiedzi, spośród których najczęściej (niemal 55% wskazań) wybierali oni „komunikatory (np. Microsoft Teams, Chatbot)”. Zauważono, że pandemia przyczyniła się do wprowadzenia takich rozwiązań bibliotecznych jak wrzutnia czy książkomat, a także do wymiany sprzętów i zakupu np. nowoczesnego skanera. Respondenci potwierdzili również zaangażowanie w media społecznościowe (serwis Facebook) oraz przygotowanie materiałów promujących bibliotekę, np. w postaci wirtualnej wycieczki po bibliotece w ramach dni otwartych na uczelni. Wśród własnych propozycji uczestników znalazły się „skanowanie na życzenie”, „skanowanie na żądanie”, „szkolenia online” i „wirtualna wizytacja PKA” – wszystkie one uzyskały po nieco ponad 9% wskazań. Ostatecznie analiza wyników badania ankietowego wykazała, że niemal 64% bibliotek w okresie lockdownów wdrożyło jedno nowe rozwiązanie, a pozostałe 36% – po dwa. Nowe działania z pewnością znacząco wpłynęły na rozwój kompetencji i umiejętności pracowników.

Pytanie zamykające wątek usług bibliotecznych dotyczyło usług przywróconych po wznowieniu stacjonarnej działalności bibliotek lub takich, których przywrócenie było planowane w najbliższym czasie (w momencie prowadzenia badania). Spośród 12 zaproponowanych odpowiedzi jedynie 3 nie osiągnęły poziomu 50% wskazań. Najczęściej przywracanymi usługami (100% wskazań) okazały się możliwość skorzystania z materiałów dostępnych tylko na miejscu (wyznaczone miejsce, krótki czas) oraz czytelnia w ograniczonym zakresie (ograniczona liczba miejsc). W ok. 81% bibliotek przywracano odbiór zamawianych książek, wolny dostęp do półek i zwroty wypożyczonych książek u bibliotekarza. Odpowiedzi te nie dziwią, wykazano już bowiem, że brak kontaktów międzyludzkich był wysoce problematyczny dla bibliotekarzy pracujących w systemie *home office*. Należy wnioskować, że był on kłopotliwy dla większości ludzi, którzy musieli pozostać w domu w trakcie lockdownu, a zwłaszcza dla młodzieży i studentów, dla których kontakt z innymi osobami oraz dostęp do wiedzy i informacji są bardzo istotne.

Odpowiedzi respondentów zdecydowanie potwierdziły przywracanie usług po ponownym otwarciu bibliotek, chociaż odbywało się to stopniowo i powoli. Zaledwie ok. 36% badanych wskazało na przywrócenie od 9 do 11 z 12 usług uwzględnionych w ankiecie. Jedna z bibliotek przywróciła zaledwie trzy usługi, wśród których znalazły się oczywiście te wskazane przez wszystkich uczestników badania, a także odbiór zamawianych książek.

Pytając o usługi świadczone w trakcie lockdownu i przywracane po jego zakończeniu, nie sposób nie zapytać o to, kto i kiedy mógł – i może – z nich korzystać. W pierwszej kolejności zapytano o pracowników naukowych danej uczelni. Na podstawie uzyskanych informacji stwierdzono, że naukowcy w większości przypadków mieli możliwość korzystania z oferty bibliotek w okresie lockdownów (ok. 64% wskazań). Następnie zapytano o obsługę użytkowników w czasie pandemii. Około 36% ankietowanych zadeklarowało otwarcie bibliotek dla wszystkich użytkowników (niezależnie od przynależności uczelnianej), co świadczy o działaniu zgodnym z ideą otwartości bibliotek. Pozostałe placówki obsługują tylko studentów i pracowników własnej uczelni. Można przypuszczać, że znaczący wpływ na decyzje ma tutaj powierzchnia biblioteki, a także obostrzenia dotyczące limitów liczby osób, które mogą przebywać w danej przestrzeni. Z pewnością sytuacji na lepsze nie zmienią również rosnące liczby zachorowań, z którymi mamy do czynienia przy kolejnych falach wciąż panującej epidemii.

Przy okazji pytania o typy obsługiwanych użytkowników zadano respondentom pytanie o czas otwarcia bibliotek dla czytelników (będący prawdopodobnie kwestią dyskusowaną w niejednej z badanych placówek). Zdecydowana większość ankietowanych, ponad 72%, wskazała działalność w ograniczonym czasie pracy ogólnie w okresie pandemii. Niemniej jednak zadeklarowano również pracę w godzinach otwarcia sprzed pandemii oraz w soboty.

Zasadne wydawało się zapytanie o to, czy w trakcie sesji egzaminacyjnych dostępność biblioteki dla użytkowników została zwiększona. Niemal 82% ankietowanych zadeklarowało niewydlużanie czasu pracy placówki w okresie sesji, jednak po ok. 9% respondentów wskazało wydłużenie tego czasu lub „wprowadzenie standardowych godzin sprzed pandemii” (odpowiedź własna).

Pandemia COVID-19 sprawiła, że ludzie przestali czuć się w pełni bezpiecznie w różnych obszarach życia prywatnego i zawodowego. Zapytano więc ankietowanych, jakie zagrożenia dla bibliotek i ich pracowników niesie ze sobą pandemia. W kwestionariuszu wskazano zaledwie sześć przykładowych odpowiedzi, które najbardziej trafnie opisały odczucia uczestników badania. Największe obawy ankietowanych powoduje zmniejszająca się liczba odwiedzających – dostrzeżona przez wszystkich respondentów. Nieco mniej wskazań, niespełna 82%, otrzymała odpowiedź „zmniejszająca się liczba wypożyczeń”, a ok. 46% uczestników wybrało odpowiedzi: „zwiększone wykorzystanie e-zasobów może spowodować rezygnację użytkowników z wizyt w bibliotece”, „obawa

współpracowników związana z powrotem do pracy z ludźmi” oraz „redukcja etatów wynikająca z ograniczonej działalności w czasie pandemii”, przy czym redukcja etatów jest raczej logicznym następstwem wskazanych wcześniej zagrożeń. W ankiecie znalazło się pytanie poświęcone konkretnie temu problemowi. Redukcję stanowisk pracy potwierdziło 18% ankietowanych. Przedstawiciel jednej z badanych bibliotek zadeklarował ponadto czasowe zawieszenie etatów osób odchodzących na emeryturę – czego konsekwencje odczuwalne będą zapewne w dalszej perspektywie.

Sytuacja nie jest może groźna, ale jest niepokojąca. Malejące liczby odwiedzin i wypożyczeń nie są dobrym prognostykiem.

Zagrożenie stanowił i nadal stanowi także sam wirus SARS-CoV-2. Zapytano więc respondentów, czy w bibliotekach odnotowano przypadki zachorowań i czy miało to wpływ na organizację pracy. Zachorowania na COVID-19 potwierdziło 10 uczestników. Wszyscy oni zadeklarowali jednak brak wpływu zachorowań na funkcjonowanie biblioteki, co stanowi rezultat bardzo dobrej organizacji pracy.

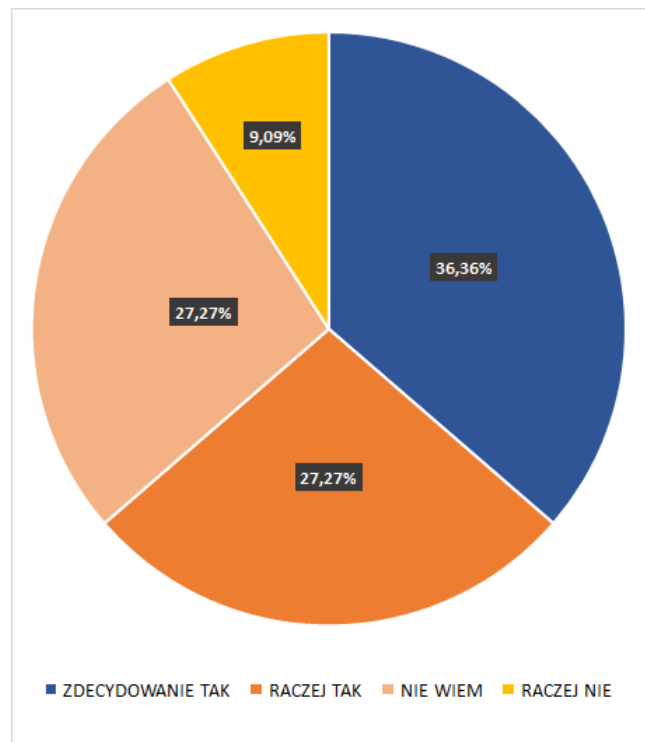
W kontekście zachorowań zapytano też o dostępność szczepień przeciw COVID-19 (w ramach grupy „0”) zarówno dla pracowników biblioteki, jak i dla studentów konkretnej uczelni medycznej. Brak możliwości zaszczepienia pracowników bibliotek wskazało ponad 27% ankietowanych, brak możliwości zaszczepienia studentów – 9%. W obu przypadkach zastanawiające są różnice w interpretacji wytycznych dotyczących szczepienia pracowników i studentów uczelni medycznych w ramach grupy „0”.

W badaniu zapytano ponadto o zmiany w budżetowaniu jednostek w związku z pandemią i lockdownami. Niespełna 19% badanych wskazało na brak zmian w tym zakresie, ponad połowa ankietowanych zadeklarowała zwiększenie zakupu dostępów do nowych kolekcji e-publikacji, a ok. 36% – zwiększenie zakupu dostępów do konkretnych tytułów. Zauważono, że obydwa wskazania pozostawały w ścisłej korelacji ze znaczącym wzrostem wykorzystania e-publikacji w okresie pandemii, potwierdzonym przez wszystkich uczestników badania. Biblioteki sygnalizowały również zmniejszenie budżetu na szkolenia pracowników (ok. 18%) i ograniczenie zakupu podręczników w wersji papierowej (ok. 9%).

Następnie zapytano o zmiany strukturalne i organizacyjne w bibliotekach wynikające ze zmian wprowadzanych na uczelni. Zmian takich nie potwierdziło ponad 72% ankietowanych, pozostali zaś wskazali na łączenie działów, likwidację filii biblioteki, zmniejszenie liczby kierowników czy „reorganizację pomieszczeń 3 działów, aby zmniejszyć liczbę pracowników w pokojach”.

W obliczu doświadczeń związanych z pandemią zapytano respondentów o zdanie na temat ewentualnego utrzymania w bibliotecach takich rozwiązań jak szkolenia, konferencje w formule online, elektroniczny obieg dokumentów czy częściowy *home office*. Opinie były zróżnicowane, niemniej jednak odpowiedzi twierdzące („zdecydowanie tak” i „raczej tak”) uzyskały łącznie powyżej 63%

wskazań (wykr. 2). Wszystkie wymienione rozwiązania sprawdziły się podczas pandemii.

Wykr. 2. Czy takie rozwiązania jak szkolenia i konferencje w formule online, elektroniczny obieg dokumentów czy częściowy *home office* zostaną z nami po pandemii?

PODSUMOWANIE BADANIA ANKIETOWEGO

Przeprowadzone badanie klarownie wykazało, że biblioteki medyczne funkcjonujące w strukturach KDBAUM sprostały wielu wyzwaniom, które przyniosła pandemia COVID-19. Dyrektorzy, kadra kierownicza i pracownicy podjęli działania pozwalające na dalsze nieprzerwane funkcjonowanie placówek pomimo zamkniętych drzwi. Zakres prac bibliotecznych dostosowano do bieżących ograniczeń. W przeważającej części bibliotek dzięki odpowiedniemu przygotowaniu infrastruktury (np. szybkie połączenie przez VPN) wdrożono bezpieczne dla pracowników systemy pracy (*home office*) z zachowaniem równie bezpiecznych dyżurów stacjonarnych. Dzięki nowoczesnym rozwiązaniom telekomunikacyjnym zapewniono sprawną komunikację wewnętrzną i ze środowiskiem zewnętrznym (przekierowania telefonów, strony WWW bibliotek, media społecznościowe, poczta w domenie uczelnianej).

Część działalności bibliotek przeniesiono do Internetu. Wdrożone platformy komunikacyjne pozwoliły na organizację szkoleń w formule online, a także na uczestnictwo w webinarach dla pracowników bibliotek, konferencjach i seminariach, co pozwalało na podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kadry. Dzięki nowoczesnym technologiom możliwe było zorganizowanie m.in. dni otwartych dla przyszłych studentów uczelni. Rozwiązania online pozwoliły na znaczące zwiększenie zasięgu wydarzeń i liczby uczestników, czego nie udałoby się osiągnąć w wariacie stacjonarnym.

Wychodząc naprzeciw potrzebom studentów i pracowników naukowych, dostosowano oferty bibliotek do świadczenia usług z wykorzystaniem Internetu. Informowano o zwiększonych dostęпах do e-publicacji i o dostęпах testowych w bazach subskrybowanych przez biblioteki. Uruchomiono usługę skanowania na życzenie (dla pracowników i osób piszących prace licencjackie i magisterskie). Wypożyczalnie międzybiblioteczne nadal świadczyły usługi. Wszystkie wymienione działania miały na celu możliwie maksymalne zaspokojenie potrzeb użytkowników w bezprecedensowej sytuacji zamknięcia bibliotek lub ograniczenia w dostępie do nich.

Wypracowano rozwiązania dotyczące obiegu dokumentów w formie elektronicznej (karty obiegowe, dokumenty wewnętrzne) – bez konieczności kontaktu bezpośredniego, z wykorzystaniem uczelnianej poczty mailowej.

Zadbano o przystosowanie obiektów bibliotecznych do ponownego otwarcia dla czytelników. Lasy wyposażono w ekrany pleksi, pracowników zaopatrzone w środki ochronne. Dla odwiedzających wyznaczono bezpieczne ścieżki i miejsca oczekiwania, gdzie umieszczono płyny dezynfekujące. Przestrzenie biblioteczne wyposażono dodatkowo w instrukcje/plakaty związane z pandemią, dotyczące przykładowo reżimu sanitarnego obowiązującego na terenie biblioteki.

Badanie wykazało jednak, że nie ze wszystkimi problemami generowanymi przez pandemię biblioteki sobie poradziły. Poważną trudnością dla bibliotekarzy okazał się w czasie lockdownu brak kontaktów międzyludzkich, związany m.in. z nowymi systemami pracy (*home office*, praca rotacyjna). Zaobserwowano także inne niepokojące działania, do których zaliczyć należy zmiany w budżetowaniu bibliotek, likwidację miejsc pracy i czasowe zawieszanie etatów, co najprawdopodobniej jest konsekwencją spadku wartości w statystykach odwiedzin i wypożyczeń. Powinniśmy mieć świadomość, że w związku z powracającymi cyklicznie obostrzeniami, wynikającymi ze wzrostów zachorowań na COVID-19, raczej trudno się spodziewać znaczących zmian w zakresie liczby odwiedzin i wypożyczeń, a już na pewno – tendencji mocno wzrostowych. Również wysoki poziom wykorzystania e-publicacji może nie wpłynąć pozytywnie na ewentualne decyzje o utrzymaniu miejsc pracy.

Pandemia COVID-19 wymusiła dostosowanie i przeorganizowanie dotychczasowej pracy bibliotek. Bibliotekarze swoim zaangażowaniem i kreatywnością potwierdzili, że stanowią grupę osób otwartych na wszelkie wyzwania oraz technologie. Poszukując usprawnień czy ulepszeń w trudnych warunkach pracy, wykazali się też umiejętnością działania w sytuacjach kryzysowych. Co ważne, utrzymują stały kontakt z użytkownikami, którymi w przypadku bibliotek medycznych są także osoby pracujące w szpitalach, a więc w sposób szczególny narażone na kontakt z wirusem. Pra-

cownicy pozostają na stanowiskach i zapewniają ciągłość usług świadczonych przez biblioteki w nowej, zmienionej rzeczywistości.

REFERENCE LIST

1. Dennison Himmelfarb CR, Baptiste D. Coronavirus Disease (COVID-19): Implications for Cardiovascular and Socially At-risk Populations. *J Cardiovasc Nurs.* 2020;35(4):318-21. doi: 10.1097/jcn.0000000000000710
2. Świerczyńska K. Koronawirus. Czy epidemia dotrze do Polski? [Internet]. tvn24.pl; [cited 17.03.2022.] Available from: <https://tvn24.pl/magazyn-tvn24/rok-szczura-przyniosl-smierc-epidemia-wybuchla-w-najgorszym-momencie,255,4436>
3. Pierwszy przypadek koronawirusa w Polsce [Internet]. Internet Archive; [cited 17.03.2022.] Available from: <https://web.archive.org/web/20200304112521/https://www.gov.pl/web/zdrowie/pierwszy-przypadek-koronawirusa-w-polsce>
4. Pandemia koronawirusa na świecie i w Polsce - kalendarium [Internet]. Medcover; [cited 17.03.2022.] Available from: <https://www.medcover.pl/o-zdrowiu/pandemia-koronawirusa-na-swiecie-i-w-polsce-kalendarium,7252,n,192>
5. WHO ogłosiło pandemię COVID-19. Co to oznacza? [Internet]. Puls Medycyny; [cited 17.03.2022.] Available from: <https://pulsmedycyny.pl/who-oglosilo-pandemie-covid-19-co-to-oznacza-984790>
6. #Koronawirus: Zawieszenie działalności instytucji kultury i placówek szkolnictwa artystycznego [Internet]. gov.pl Serwis Rzeczypospolitej Polskiej; [cited 17.03.2022.] Available from: <https://www.gov.pl/web/kultura/zawieszenie-dzialalnosci-instytucji-kultury-i-placowek-szkolnictwa-artystycznego>
7. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego. *Dziennik Ustaw 2020 poz. 433.*
8. Lockdown [Internet]. Kariera w finansach; [cited 17.03.2022.] Available from: <https://www.karierawfinansach.pl/baza-wiedzy/sownik-pojec/lockdown-co-oznacza-lockdown-definicja>
9. O KDBAUM [Internet]. Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego; [cited 17.03.2022.] Available from: <https://biblioteka.gumed.edu.pl/kdbaum/?strona=8>
10. EBSCO Polska. DYSKUSJA | Biblioteka w internecie, zdalna praca bibliotekarzy wsparciem dla studentów i wykładowców [Video]. YouTube; [cited 17.03.2022.] Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=Lld4aVbMr18>
11. EBSCO Polska. DYSKUSJA | Biblioteka w internecie - praca zdalna bibliotekarzy i czytelników [Video]. YouTube; [cited 17.03.2022.] Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=Hgl0x59F9Xw>
12. 38 Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych – Biblioteka i nauka – partner czy infrastruktura : Olsztyn 14-16 września2020 [Internet]. Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie; [cited 17.03.2022.] Available from: <https://bu.uwm.edu.pl/38kpbm/>
13. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 listopada 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii. *Dziennik Ustaw. 2020 poz. 1972.*
14. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 maja 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii. *Dziennik Ustaw 2020 poz. 792.*

15. Rekomendacja BN dotycząca konsultacji bibliotek z inspektorami sanitarnymi [Internet]. Biblioteka Narodowa; [cited 17.03.2022.] Available from: <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/3977-rekomendacja-bn-dotyczaca-konsultacji-bibliotek-z-inspektorami-sanitarnymi.html>
 16. Od 4 maja można otwierać biblioteki [Internet]. Biblioteka Narodowa; [cited 17.03.2022.] Available from: <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/3971-od-4-maja-mozna-otwierac-biblioteki.html>
 17. Biblioteki [Internet]. Internet Archive; [cited 17.03.2022.] Available from: <http://web.archive.org/web/20211117020725/https://www.gov.pl/web/rozwój-technologia/biblioteki>
 18. Zdjęcie zakazu działalności nie oznacza otwarcia instytucji kultury [Internet]. Portal Samorządowy; [cited 17.03.2022.] Available from: <https://www.portalsamorzadowy.pl/wydarzenia-lokalne/zdjecie-zakazu-dzialalnosci-nie-oznacza-otwarcia-instytucji-kultury,176922.html>
-

IZABELA CZESZEK

Main Library, Wrocław Medical University, Poland

Correspondence: izabela.czeszek@umw.edu.pl

Absolwentka studiów magisterskich na kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Od września 2014 r. pracuje w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu.

Ewa Jarmołowicz

Ciągłość usług bibliotecznych podczas pandemii COVID-19 na przykładzie Biblioteki Głównej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

Continuity of library services during the COVID-19 pandemic – the example of the Main Library of the Pomeranian Medical University in Szczecin

Main Library, Pomeranian Medical University in Szczecin, Poland

Correspondence to: ewa.jarmolowicz@pum.edu.pl

STRESZCZENIE: Po wybuchu pandemii COVID-19 biblioteki na całym świecie stanęły przed wyborem, które usługi i w jaki sposób będą oferować czytelnikom. Konieczne stało się wprowadzenie ograniczeń, minimalnej obsługi i bezpiecznego obchodzenia się z materiałami bibliotecznymi, a jednocześnie umożliwienie użytkownikom satysfakcjonującego dostępu do potrzebnych im źródeł informacji. Celem artykułu jest przedstawienie modyfikacji usług w Bibliotece Głównej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie bezpośrednio po wybuchu pandemii COVID-19 i na kolejnych jej etapach, a także przeanalizowanie zmian, które nastąpiły w komunikacji z użytkownikami i korzystaniu przez nich z zasobów biblioteki.

SUMMARY: Following the outbreak of the COVID-19 pandemic, libraries around the world had to choose which services to offer readers and how to provide them. It became necessary to impose restrictions, minimize face-to-face service and ensure safe handling of library materials while enabling users to satisfactorily access the information sources they needed. The aim of the article is to present how services in the Main Library of the Pomeranian Medical University in Szczecin were modified immediately after the outbreak of the COVID-19 pandemic and in its subsequent stages, as well as to analyse changes in the library's communication with users and their use of library resources.

KEYWORDS: academic libraries, medical libraries, COVID-19, remote library services, work management in library.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license.

Po wybuchu pandemii COVID-19 rządy wielu krajów wprowadziły środki bezpieczeństwa publicznego, aby ograniczyć rozprzestrzenianie się koronawirusa. Dla uniwersytetów i bibliotek akademickich oznaczało to liczne wyzwania, związane zarówno z zapewnieniem bezpieczeństwa i reżimu sanitarnego, jak i z zachowaniem ciągłości usług bibliotecznych. Biblioteki przystosowały się do zaistniałej sytuacji, w innowacyjny sposób pomagając użytkownikom uzyskać dostęp do informacji i niezbędnych usług.

Pierwsze zmiany w funkcjonowaniu Biblioteki Głównej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie (BG PUM) nastąpiły 19 marca 2020 r. Wtedy to skrócono godziny otwarcia oraz zniesiono dyżury popołudniowe i sobotnie. Przeprowadzona wcześniej akcja informacyjna pozwoliła użytkownikom na zabezpieczenie materiałów do dalszej nauki. Zwiększono limity wypożyczeń, a także udostępniono do wypożyczenia podręczniki z zasobów czytelni PUM. Była to właściwa decyzja, gdyż chwilę później fizyczny dostęp do kolekcji stał się już niemożliwy.

Decyzją władz uczelni 7 kwietnia 2020 r. biblioteka została zamknięta dla użytkowników. W okresie całkowitego zamknięcia, które w przypadku BG PUM trwało jedynie 19 dni roboczych pod-

czas całej pandemii, pracownicy biblioteki robili wszystko, aby spełnić oczekiwania studentów i kadry akademickiej w zakresie dostępu do literatury i zaspokoić inne potrzeby informacyjne. Automatycznie przedłużono terminy zwrotów książek i daty ważności kont bibliotecznych oraz zablokowano naliczanie należności za przetrzymanie materiałów bibliotecznych. Aby zachować płynność usług, stworzono możliwość zamawiania drogą mailową bezpłatnych skanów z materiałów bibliotecznych, zniesiono opłaty za usługi biblioteczne i zwiększono liczbę zasobów elektronicznych. Dzięki wrzutni usytuowanej w zewnętrznej ścianie budynku czytelnicy mogli przez całą dobę zwracać wypożyczone książki.

Wykorzystywano wszelkie drogi komunikacji z użytkownikami – również media społecznościowe. Na bieżąco realizowano też wszystkie zamówienia międzybiblioteczne.

Część pracowników biblioteki przeszła w tryb pracy zdalnej w systemie rotacyjnym. Przekierowanie połączeń telefonicznych i służbowej poczty pozwoliło na kontynuację pracy oraz stały kontakt ze współpracownikami i użytkownikami. W utrudnionych warunkach, korzystając z własnego sprzętu, bibliotekarze wykonywali szereg swoich zadań: dopisywali czasopisma do Centralnego Ka-

talogu Czasopism Zagranicznych, realizowali projekt „Polska Platforma Medyczna: portal zarządzania wiedzą i potencjałem badawczym”, łączyli konta w Polskiej Bibliotece Naukowej (PBN) z identyfikatorem ORCID oraz Zintegrowanym Systemem Informacji o Szkolnictwie Wyższym i Nauce POL-on, wysyłali dane do PBN za lata 2017–2019, w pełnym zakresie pracowali nad bibliografią i bibliometrią, sporządzali protokoły ubytków, zamawiali i obsługiwali prenumeratę książek, czasopism i dostępów online, zajmowali się retrospektywnym dopisywaniem zbiorów w systemie Virtua (NUKAT), prowadzili zajęcia online ze studentami, tworzyli kursy na platformie Moodle, brali udział w konferencjach online. Trudnością, która pojawiła się w omawianym okresie, był brak możliwości zainstalowania oprogramowania systemu bibliotecznego Aleph w układzie klient–serwer na prywatnych urządzeniach pracowników. Bibliotekarze, którzy rotacyjnie świadczyli pracę w miejscu jej stałego wykonywania, przeprowadzili również skontrum zbiorów w wolnym dostępie, czyli w wypożyczalni i czytelni.

Już 4 maja 2020 r. biblioteka została ponownie otwarta dla studentów i pracowników PUM i zaczęła funkcjonować w nowych, zmienionych warunkach. Wprowadzono tymczasowe zasady korzystania z BG PUM: z usług biblioteki mogli korzystać wyłącznie pracownicy, doktoranci i studenci PUM oraz pracownicy ochrony zdrowia mający aktywne konto biblioteczne. Na terenie biblioteki obowiązywał bezwzględny nakaz noszenia maseczek ochronnych zakrywających usta i nos oraz dezynfekcji rąk lub zakładania rękawiczek. W trosce o bezpieczeństwo i zdrowie czytelników liczba użytkowników przebywających równocześnie w poszczególnych agendach biblioteki została ograniczona, pojawił się też wymóg zachowywania półtorametrowego dystansu. Użytkownicy mogli zajmować tylko wyznaczone miejsca.

Salę dydaktyczną i salę nauki grupowej wykluczono z użytkowania, nie udostępniano modeli anatomicznych. Przestrzenie i miejsca ogólnodostępne były regularnie dezynfekowane. W punktach kontaktu użytkowników z bibliotekarzami ustawiono przesłony ochronne z pleksi. Książki i czasopisma każdorazowo poddawano kwarantannie. Uruchomiono zarówno wypożyczalnię, jak i czytelnię, nadal natomiast ograniczony był wolny dostęp do półek.

Kolejne wyzwania przyniósł początek roku akademickiego 2020/2021. W październiku wraz z powrotem studentów przywrócono standardowe godziny otwarcia biblioteki. Wypożyczalnia i czytelnia otwarte były codziennie do 19.30, a dział informacji – do 22.00. Przywrócone zostały dyżury sobotnie.

24 października 2020 r. pojawiły się zaktualizowane rekomendacje Biblioteki Narodowej dotyczące bezpieczeństwa epidemicznego w bibliotekach. Nowością było zezwolenie na wolny dostęp do półek. Zarówno w wypożyczalni, jak i w czytelni przywrócono tę możliwość, z zachowaniem obowiązku trzydniowej kwarantanny zbiorów zwracanych przez użytkowników. W związku z obo-

strzeniami w czytelni udostępniono jedynie 34 stanowiska pracy z dotychczasowych 130, a w dziale informacji naukowej – 23 z ponad 40 miejsc. Wykluczona z użytkowania została sala dydaktyczna (co spowodowało stratę kolejnych 40 miejsc), w wypożyczalni mogło jednocześnie przebywać zaledwie 10 osób. Mimo że w czerwcu 2021 r. liczba miejsc w czytelni wzrosła do 54, a w dziale informacji – do 30, ograniczenia te stanowiły ogromny problem. Chętnych do korzystania z obu powierzchni było znacznie więcej niż dostępnych miejsc. Powodowało to bardzo często nieporozumienia między użytkownikami a pracownikami biblioteki. Pojawił się problem samowolnej rezerwacji miejsc. Czytelnicy przychodzący do czytelni w godzinach porannych zostawiali rzeczy osobiste swoich kolegów na udostępnionych miejscach, rezerwując stoliki czasami na wiele godzin i uniemożliwiając innym korzystanie ze stanowisk pracy.

W trakcie pandemii zmieniło się również podejście do dydaktyki. W roku akademickim 2020/2021 ćwiczenia praktyczne z naukowej informacji medycznej odbywały się głównie online. Jedynie ośmioro zajęć seminaryjnych w semestrze zimowym i czworo zajęć w semestrze letnim odbyło się w trybie stacjonarnym. Pozostałe zajęcia (51 spotkań) przeprowadzono w formie online. Do celów dydaktycznych i szkoleniowych wykorzystano platformy Microsoft Teams i Moodle.

Sytuacja związana z pandemią COVID-19 bez wątpienia była motorem zmian w świadczeniu usług bibliotecznych na odległość, bez osobistego kontaktu. W roku 2020 statystyki pobrań materiałów bibliecznych online wzrosły o 5,32%.

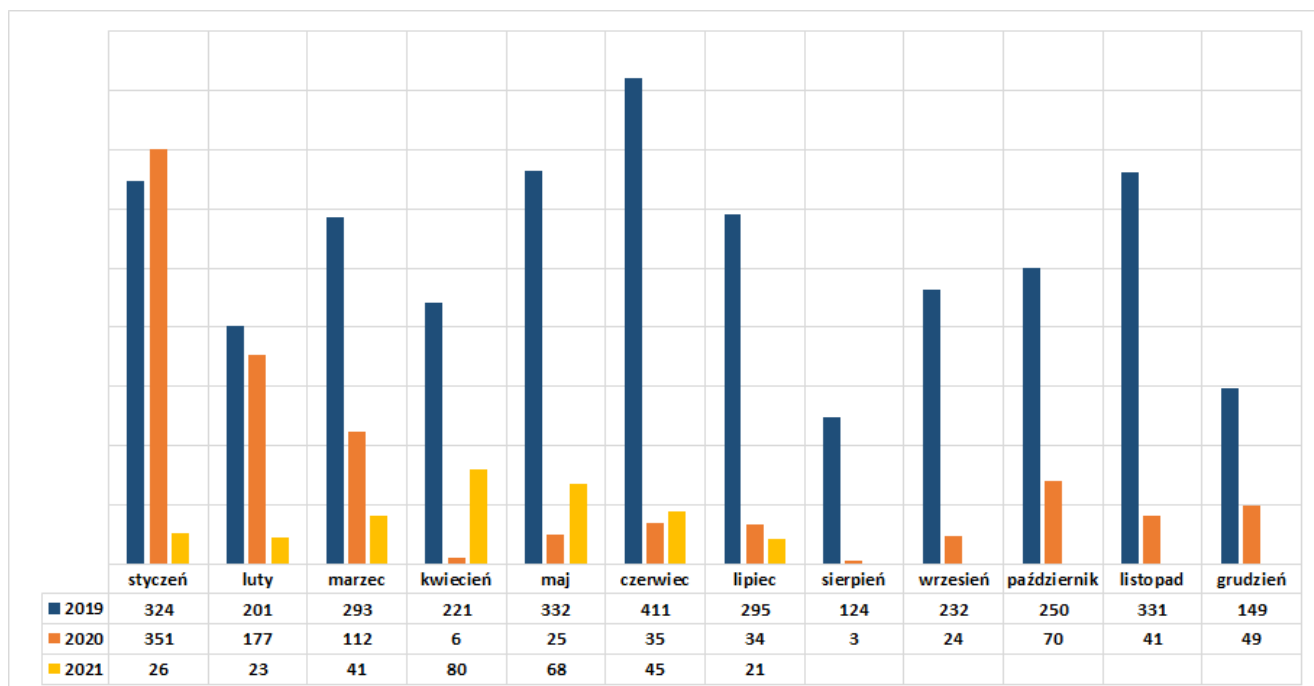
Wydano więcej niż zazwyczaj indywidualnych kodów dostępu do platformy IBUK Libra (wzrost o 15,26%), umożliwiających dostęp do podręczników z komputerów domowych. W ciągu roku wykonano na prośbę użytkowników 3440 nieodpłatnych skanów w Bibliotece Głównej i 1198 skanów w Filii nr 1. Znacznie spadła liczba użytkowników odwiedzających bibliotekę (spadek o 42% – ze 103 013 osób w roku 2019 do 59 814 w 2020) oraz liczba wypożyczeń dokonywanych w tradycyjny sposób. Spadek ten był znaczący zwłaszcza na początku pandemii.

Czynniki, które pozwoliły zachować ciągłość usług bibliecznych, to przede wszystkim: stosunkowo krótki czas całkowitego zamknięcia biblioteki (jedynie 19 dni roboczych), szybkie reagowanie na komunikaty rządowe i te wydawane przez władze uczelni, wprowadzenie szeregu procedur bezpieczeństwa redukujących ryzyko zakażenia (zgodnie z kolejnymi rekomendacjami Biblioteki Narodowej), wykorzystanie technologii informatycznych, poszerzenie zasobów elektronicznych, praca zdalna jako forma realizacji dotychczasowych działań, utrzymywanie stałego kontaktu z użytkownikami przez media społecznościowe oraz gotowość bibliotekarzy do pracy w zmienionych warunkach.

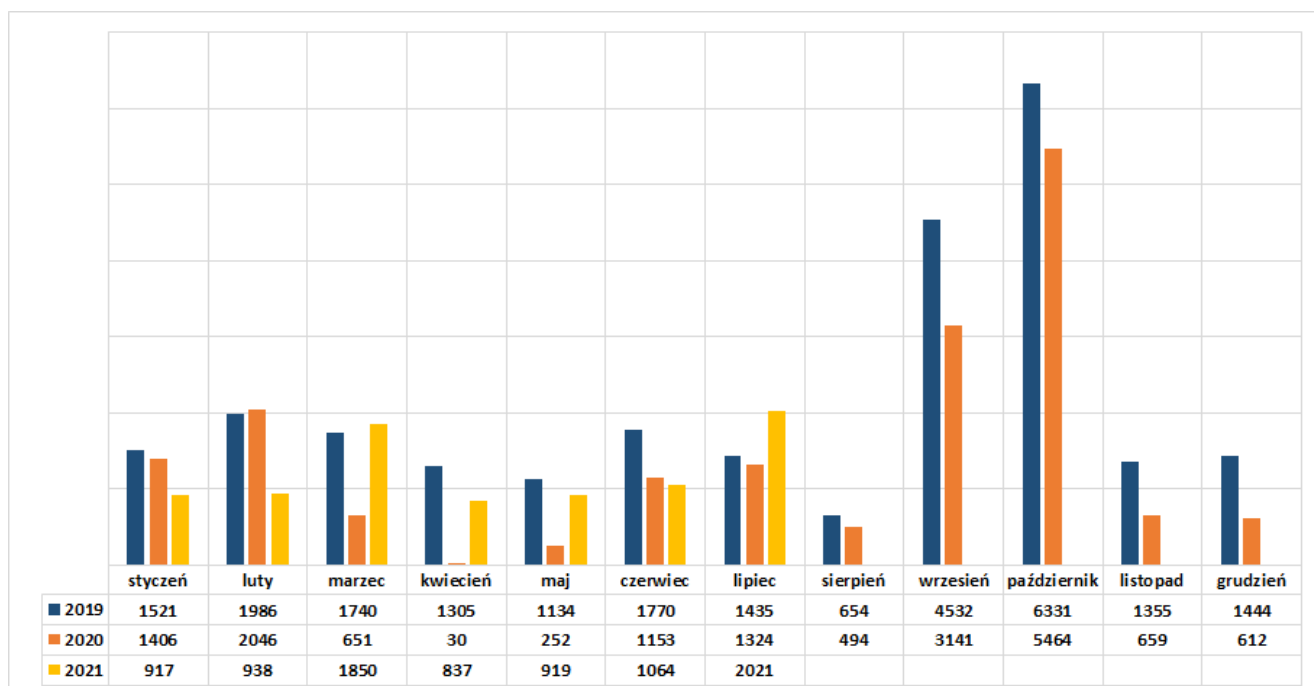
Dynamikę zmian przedstawiono w poniższej tabeli i na wykresach.

PARAMETR	2019	2020	ZMIANA PROCENTOWA WZGLĘDEM 2019 R.
Liczba pobrań tekstów online	188 074	198 084	wzrost o 5,32%
IBUK Libra	68 942	79 460	wzrost o 15,26%
Liczba odwiedzających	103 013	59 814	spadek o 41,94%
Liczba zamówień dokonanych przez czytelników PUM	1176	1541	wzrost o 31,04%

Tab. 1. Zasoby elektroniczne i odwiedziny w bibliotece w roku 2019 i 2020

Wykr. 1. Liczba udostępnień w czytelni PUM (stan na lipiec 2021)

Wykr. 2. Liczba wypożyczeń w wypożyczalni PUM (stan na lipiec 2021)

BIBLIOGRAPHY

1. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 maja 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii. Dziennik Ustaw 2020 poz. 792 par. 7 ust. 2 pkt 2.
2. Rekomendacje Biblioteki Narodowej dla bibliotek po zniesieniu zakazu prowadzenia działalności bibliotecznej [Internet]. Biblioteka Narodowa; [cited 25.04.2022.] Available from: <https://www.bn.org.pl/aktualnosc/3961-rekomendacje-biblioteki-narodowej-dla-bibliotek-po-zniesieniu-zakazu-prowadzenia-dzialalnosci-bibliotecznej.html>
3. Rekomendacje Biblioteki Narodowej dotyczące otwarcia czytelni w bibliotekach [Internet]. Biblioteka Narodowa; [cited 25.04.2022.] Available from: <https://www.bn.org.pl/aktualnosc/3993-rekomendacje-biblioteki-narodowej-dotyczace-otwarcia-czytelni-w-bibliotekach.html>
4. Rekomendacje BN dotyczące funkcjonowania bibliotek podczas epidemii, stan na 24 października 2020 roku [Internet]. Biblioteka Narodowa; [cited 25.04.2022.] Available from: <https://www.bn.org.pl/aktualnosc/4035-rekomendacje-bn-dotyczace-funkcjonowania-bibliotek-podczas-epidemii-stan-na-24-pazdziernika-2020-roku.html>

EWA JARMOŁOWICZ

Main Library, Pomeranian Medical University in Szczecin, Poland

Correspondence: ewa.jarmolowicz@pum.edu.pl

Katarzyna Falow, Małgorzata Florianowicz

Wymagane kompetencje, poszukiwane cechy... Otwartość jako postawa kluczowa. Od badania kompetencji miękkich po działania zespołu Biblioteki Głównej GUMed w sytuacji zmiany, wyzwania, nowości

Required skills, desired traits... Openness as the key attitude. From researching soft skills to examining activities taken by the staff of MUG's Main Library when faced with changes, challenges and novel situations

Main Library, Medical University of Gdańsk, Poland
Correspondence to: m-florianowicz@gumed.edu.pl

STRESZCZENIE: Otwartość w bibliotekarstwie to – co oczywiste – nie tylko rozszerzanie dostępu do materiałów naukowych i wspieranie rozwoju nauki przez promowanie ruchu Open Access. To także postawa, której oczekują studenci i pracownicy uczelni i którą my, bibliotekarze, chcemy wypracować. W artykule przedstawiamy wyniki badań kompetencji miękkich, które zrealizowaliśmy we współpracy z Działem Wsparcia Rozwoju Pracowników GUMed, uzupełnione przykładami inicjatyw, które Biblioteka Główna podjęła w roku 2021 lub planuje w kolejnym. Opisuując te działania, staramy się potwierdzić tezę, że w obecnych czasach kompetencje merytoryczne bez otwartości są jak książki zamknięte w szafie albo komputery bez prądu.

SUMMARY: Openness in librarianship is, obviously, not limited to expanding access to scholarly materials and supporting the advancement of science by promoting the Open Access movement. It's also an attitude that students and university employees expect and that we, librarians, want to develop. In the article, we present the results of soft skills research that we conducted in conjunction with MUG's Employee Development Support Department, supplemented with examples of initiatives undertaken by the Main Library in 2021 or planned for 2022. By describing these activities, we seek to confirm the thesis that nowadays substantive skills without openness are like books locked in a closet or computers without electricity.

KEYWORDS: Main Library of the Medical University of Gdańsk, librarian soft skills, research on soft skills, libraries

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license.

Współczesne biblioteki (przynajmniej w większości) nie są już niedostępnymi skarbcami, a bibliotekarze – ich strażnikami, ale pośrednikami, łącznikami między wiedzą a odbiorcami wiedzy. Udostępnianie własnej kolekcji zbiorów coraz częściej ustępuje miejsca organizowaniu dostępu do informacji, a nowoczesna biblioteka to taka, która łączy w sobie przestrzeń rzeczywistą i wirtualną.

Biblioteka naukowa jest zarówno instytucją edukacyjną – wspierającą kształcenie i uczącą – jak i społeczną. Bibliotekarze więc są też nauczycielami i gospodarzami „trzeciego miejsca”, a zatem ważnymi organizatorami życia uczelnianej społeczności. Coraz częściej wskazuje się także na kulturotwórczą rolę bibliotek akademickich, będących miejscem spotkań i podejmowania inicjatyw kulturalnych, a nie tylko wymiany informacji.

Na pracę biblioteki wpływ mają jej użytkownicy i środowisko (np. akademickie), w jakim ona funkcjonuje. Są to czynniki podlega-

jące ciągłym – ostatnio coraz większym i szybciej następującym – zmianom. Dlatego dość oczywistą konstatacją jest, że biblioteki i bibliotekarze funkcjonują w warunkach zmiany. Wynika to zarówno z rozwoju nauki, nowych uregulowań prawnych dotyczących szkolnictwa wyższego czy reorganizacji i nowych zadań uczelni, jak i ze zmieniających się potrzeb użytkowników oraz pojawiania się nowych ich grup (przykładem są choćby studenci i pracownicy pochodzący z innych krajów).

Zmiany obejmują unowocześnianie i automatyzowanie usług czy integrowanie systemów bibliotecznych, do czego należy dodać ewolucję oferty – rozszerzanie jej o nowe typy zasobów i sposoby ich udostępniania. Wynika stąd wymóg bieżącego uzupełniania wiedzy i umiejętności.

Źródłem kolejnych zmian są modernizacja przestrzeni bibliotecznej (o czym pisałyśmy w 2018 r. [1]), proces reorganizacji struk-

tury organizacyjnej lub – jak w przypadku Biblioteki Głównej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego (BG GUMed) – zmiany personalne. Odchodzenie doświadczonych pracowników przekłada się na konieczność przejęcia obowiązków przez następców i reorganizacji pracy, ale również na problem ze znalezieniem nowych członków zespołu odpowiadających potrzebom biblioteki.

Dlatego postawa gotowości, otwartości na zmianę wydaje nam się kluczowa, gdy pytamy o to, czego nam potrzeba – w nas samych, kiedy mamy zmierzyć się z nowym zadaniem, oraz w innych, z którymi przyjdzie nam (lub chcielibyśmy) pracować. Stąd właśnie wynika podjęcie przez nas tematu kompetencji miękkich¹ u bibliotekarzy.

KOMPETENCJE BIBLIOTEKARZY A ICH PRACA

Wykształcenie bibliotekarskie jest bardzo ważne, stanowi niezbędną bazę i pomaga w codziennym wypełnianiu zadań związanych z podstawowymi procesami bibliotecznymi. Jednak nowe zadania sprawiają, że wykształcenie nie wystarcza, aby pracownik był w stanie w pełni dostosować się do dynamicznej sytuacji i realizować obowiązki o zmiennym zakresie i/lub stopniu trudności, a w efekcie – aby był uwzględniany w systemie awansowania i adekwatnie motywowany.

Każdy z pracowników biblioteki ma określone umiejętności, kwalifikacje, wiedzę, doświadczenie i energię, w różny sposób angażuje się w pracę. W tym kontekście ważne jest, aby zajmowane stanowisko i przydzielone obowiązki pozwalały wykorzystać kompetencje danej osoby dla dobra biblioteki, a jednocześnie zaspokoić indywidualne potrzeby pracownika.

Praca w bibliotece często wiąże się z obsługą czytelników. Obecnie dostęp do informacji można zdobyć w różnych rywalizujących ze sobą miejscach, co powoduje, że użytkownicy stają się bardziej wymagający. Są świadomi swoich praw i większą wagę przywiązują do sposobu, w jaki są obsługiwani – standardy obsługi nie mogą odbiegać od przyjętych w instytucjach komercyjnych. Pracownicy mający kontakt z czytelnikami oprócz odpowiedniego wykształcenia i wiedzy merytorycznej powinni mieć określone cechy osobowości i umiejętności interpersonalne: charakteryzować się otwartością, życzliwością, elastycznością i cierpliwością – także w kontakcie z czytelnikami trudnymi [3]. Dopiero postawa i cechy pracownika w połączeniu z wiedzą i umiejętnościami decydują o jakości świadczonych usług i wartości uzyskanej informacji, a więc o satysfakcji użytkownika i wreszcie o pozytywnej ocenie biblioteki.

W teorii zarządzania często zwraca się uwagę na zaangażowanie pracowników w wykonywaną pracę i podkreśla ogromne znaczenie takiej postawy, jednocześnie wskazując, że wynika ona bezpośrednio z umiejętności współdziałania i motywacji. Na nie zaś wpływ mają świadomość sensu i satysfakcja z podejmowanych

działań i/lub bycia częścią zespołu, możliwość rozwoju i/lub sprawdzenia się w realizacji ambitnych zadań oraz – oczywiście – motywująca i doceniająca postawa przełożonych. W opracowaniach specjalistów od zarządzania zasobami czy psychologów pracy za uważać można, że waga zaangażowania w pracę, inteligencji emocjonalnej, umiejętności współdziałania, kreatywności i nastawienia na rozwój – a więc cech, zachowań i kompetencji, które nie wynikają bezpośrednio z wykształcenia – wciąż rośnie. Nie przypadkiem zatem nazywa się je kompetencjami przyszłości i coraz częściej wspomina o konieczności ich rozpoznawania i rozwijania [4].

Wśród autorów podejmujących temat kwalifikacji i kompetencji bibliotekarzy zdarzają się i tacy, którzy idą nawet dalej i stwierdzają, iż czas skończyć z awansowaniem jedynie na podstawie wymogów formalnych (wykształcenia, stażu, publikacji), a docenić przydatność określonych umiejętności i wynikającą z nich efektywność [5].

Kompetencje bibliotekarzy w dobie zmian wymuszonych rozwojem technologicznym, nowymi uregulowaniami prawnymi dotyczącymi funkcjonowania nauki lub ewoluującą rolą bibliotek były już przedmiotem opracowań [6]. Odwołując się do różnych definicji, opisywała je m.in. Maja Wojciechowska w referacie *Kompetencje zawodowe bibliotekarzy. Metody badania* [7]. Na podstawie artykułu stwierdzić można, że tytułowe kompetencje to pewne zespoły cech i zachowań, „wewnętrzne motywacje, uzdolnienia i predyspozycje, które trzeba dobrać, aby w kompetentny sposób wykonać zadania i misje na danym stanowisku” [7 p. 25]. Ponadto autorka podkreśla, iż można je nabywać i świadomie kształtować, a ich znajomość powinna odgrywać istotną rolę już na etapie zatrudniania nowych pracowników. Proces badania kompetencji będzie nabierał znaczenia jako element zarządzania zasobami ludzkimi w bibliotekach.

Na kompetencjach miękkich skupiają się Joseph S. Arun w artykule *Soft Skills for Library Professionals* [8] oraz Sumeet Kumar w tekście *Inevitability of Soft Skills and Professional Communication for Library Professionals in the Contemporary Scenario* [9]. Obaj wskazują na: umiejętność słuchania i komunikacji (zarówno werbalnej, jak i pisemnej, na którą składają się nie tylko komunikaty kierowane do użytkowników, ale także możliwość pomocy, np. w tworzeniu publikacji czy raportów), ogólne umiejętności interpersonalne, pozwalające na pracę z różnymi typami użytkowników i współpracę z innymi członkami zespołu, zorientowanie na użytkownika, umiejętności przywódcze i/lub pracy zespołowej, umiejętność negocjacji i rozwiązywania problemów, umiejętność podejmowania decyzji i planowania, kwalifikacje dydaktyczne i prezentacyjne, skłonność do rozwoju i samodoskonalenia, wreszcie – wysoką etykę pracy, zaangażowanie, pozytywne nastawienie, a nawet odpowiednią prezencję.

¹ Według *Wielkiego słownika języka polskiego* kompetencje miękkie to „zdolności i umiejętności pracownika niezwiązane bezpośrednio z charakterem wykonywanej pracy, ale umożliwiające mu samoorganizację, efektywne wykorzystanie czasu pracy i współpracę z innymi osobami w firmie” [2].

Dotychczasowe opracowania poruszające temat kompetencji miękkich odnosiły się przede wszystkim do relacji bibliotekarz–użytkownik [10]. Dla nas – jako nowo organizującego się zespołu – ważniejsze były kompetencje kreatywne oraz te dotyczące budowania relacji i współdziałania w obrębie biblioteki i poza nią, w strukturach, w których biblioteka funkcjonuje. Na takich kompetencjach koncentruje się również Margaret Henderson w tekście *Why You Need Soft and Non-Technical Skills for Successful Data Librarianship* [11]. Do ww. cech autorka dodaje elastyczność, umiejętność adaptacji i otwartość na potrzeby użytkowników (studentów, pracowników, naukowców) wykraczające poza typowo biblioteczne poszukiwanie danych. Wagę kompetencji miękkich w środowisku akademickim wysuwa na pierwszy plan Emy Nelson-Decker w artykule *The X-factor in Academic Libraries: The Demand for Soft Skills in Library Employees* [12].

Uwzględnienie współdziałania wykraczającego poza zespół biblioteczny jest dla niniejszego tekstu o tyle istotne, że przedstawiając znaczenie postawy otwartości, mówić będziemy przede wszystkim o inicjatywach łączących działania BG GUMed oraz innych jednostek uczelnianych i pozauczelnianych.

BADANIE KOMPETENCJI W BG GUMED

W przywołanej już publikacji *Kompetencje zawodowe bibliotekarzy. Metody badania* Maja Wojciechowska opisuje metody badania kompetencji, dzieląc je na nieustrukturyzowane (obserwacja, samoobserwacja, rozmowa) i ustrukturyzowane (testy inteligencji, testy i skale obserwacyjne służące do mierzenia zdolności szczególnie takich jak zdolności werbalne, motoryczne, przestrzenne czy manualne, testy wspomagające badanie osobowości). Dopełniają je charakterystyki stanowisk pracy i profile selekcyjne [7]. Wszystkie te narzędzia wspierają profesjonalną weryfikację cech i predyspozycji pracowniczych.

Dlatego też – nie ograniczając się do intuicyjnej oceny cech bibliotekarzy pracujących w BG – postanowiliśmy sięgnąć po narzędzie wykorzystywane przez Dział Wsparcia Rozwoju Pracowników GU-Med. Jednym z głównych celów tej nowo utworzonej jednostki jest wyszukiwanie kandydatów – zarówno na stanowiska nauczycieli akademickich, jak i szeroko rozumianej administracji (również BG) – o możliwie najwyższym potencjale. Do zadań działu należy wspieranie kadry kierowniczej w zakresie planowania zatrudnienia oraz doskonalenia zawodowego i rozwoju pracowników. W swojej pracy jednostka postuluje więc relacyjny styl zarządzania, podkreślający potencjał i potrzeby człowieka, a także kształtowanie przyjaznego środowiska pracy [13].

Poszukiwanie kompetencji najbardziej pożądanых w obecnej sytuacji biblioteki opartyśmy na kwestionariuszu *Insightful Profiler™ (iP121) – profilowanie osobowości zawodowej*, opracowanym przez firmę Advisio [14]. Do najważniejszych celów raportu iP Coach, sporządzanego na podstawie badania tym narzędziem diagnostycznym, należy ustalenie: czynników, które (de)motywuują do pracy, zadatków do kształtowania kluczowych kompetencji zawodowych, wewnętrznych ograniczeń pomyślnego rozwoju zawodowego, cech, które wyróżniają badanego na tle innych osób, oraz inklinacji do pełnienia określonych funkcji w zespole.

Pomiar psychometryczny bazuje na ustosunkowaniu się badanego do stwierdzeń zawartych w kwestionariuszu i wykorzystuje skale kontrolne wiarygodności. Stwierdzenia stanowią opis sytuacji, wobec których określa się swoją postawę i potencjalne zachowanie. Odpowiedzi sytuują osobę ankietowaną na dwubiegunowej skali, np. praca z ludźmi vs praca w samotności lub analityczne podejmowanie decyzji po rozważeniu wszystkich „za” i „przeciw” vs szybkie podejmowanie decyzji pod wpływem intuicji (impulsu). Efektem badania jest generowana przez program wszechstronna analiza osobowości, uwzględniająca zadatki do kształtowania kluczowych kompetencji zawodowych². Jak podkreślają autorzy, „treści raportu (...) opisują, jak wypadasz na tle innych osób, i nie dotyczą tego, za kogo się uważasz lub jak siebie odbierasz”³, a więc otrzymujemy predefiniowany opis predyspozycji, który pokazuje, czym badany wyróżnia się na tle innych ludzi (perspektywa porównań społecznych). Ponadto badanie skłania do refleksji nad indywidualnością, poszerza świadomość własnych atutów, a także wskazuje obszary, nad którymi – być może – warto pracować.

Na potrzeby niniejszej pracy badaniu poddało się siedem osób. Mimo niewielkiej liczby uczestników (spowodowanej wysokimi kosztami wykorzystania narzędzia i ograniczonym czasem) grupa wydaje się reprezentatywna ze względu na swoją różnorodność. Wśród badanych znalazły się zarówno osoby z kadry kierowniczej, jak i osoby, które w ostatnim czasie zmieniły stanowisko pracy; zarówno pracownicy nowo zatrudnieni, jak i ci z długim stażem. Wszyscy badani pracują w mniejszym lub większym zakresie z użytkownikami biblioteki.

PREDYSPOZYCJE OSOBOWOŚCIOWE A DZIAŁANIE W OKREŚLONEJ SYTUACJI

Na podstawie odpowiedzi dotyczących reakcji badanego na różne sytuacje badanie profilu osobowości zawodowej wyznacza pięć kluczowych predyspozycji osobowościowych (PMO – pięciopodskładnikowy model osobowości, inaczej zwany „Wielką Piątką”) oraz cztery cechy złożone. Pięć kluczowych predyspozycji oso-

² Analiza jest generowana automatycznie w formie raportu iP Coach (dokument elektroniczny/wydruk z programu iP121). Ponieważ przedmiotem artykułu jest zespół cech, a nie charakterystyka konkretnych osób, w tekście wykorzystano fragmenty wszystkich raportów otrzymanych przez przebadanych pracowników BG GUMed.

³ Zobacz: przykładowy raport iP Coach: [15].

bowościowych to: ekstrawersja, stabilność emocjonalna, otwartość na doświadczenie, ugodowość i sumiennosc [14 p. 8, 13]. Cztery cechy złożone zaś – z których każda stanowi wypadkową dwóch predyspozycji z modelu pięcioczynnikowego – to: (1) odporność (poziom odporności na stres oraz gotowość do podejmowania nowych i/lub trudnych zadań); (2) rzetelność (poziom zorganizowania i konsekwencji w działaniu oraz rozważa przy podejmowaniu decyzji); (3) schematyzm (poziom kreatywności, niezależności w myśleniu oraz przychylności wobec nowości, zmian i ciągłego rozwoju osobistego); (4) ekspansywność (poziom asertywności, proaktywności, gotowości do rywalizacji i podejmowania ryzyka) [14 p. 23-4].

Po wypełnieniu kwestionariusza odpowiedzi są analizowane, a w rezultacie przygotowany zostaje opis potencjału pracownika, czyli charakterystyka predyspozycji i cech złożonych. Wynik stanowić może podstawę do przewidywania zachowania w danej sytuacji. Innymi słowy, badanie pozwala określić, jak prawdopodobnie zachowa się pracownik w konkretnej strukturze organizacyjnej, jaką postawę przyjmie wobec nowych zadań i/lub sytuacji czy wyzwań.

Do obszarów funkcjonalnych diagnozowanych przy wykorzystaniu iP121 należą zadatki do rozwijania kluczowych kompetencji zawodowych. Określają one potencjał i gotowość do takich, a nie innych zachowań i postaw. Badaniu podlegają: komunikatywność – umiejętność nawiązywania i podtrzymywania relacji; myślenie analityczne – umiejętność podejmowania rozważnych decyzji; adaptacyjność – umiejętność pracy w stresujących warunkach, pod presją czasu i/lub wyniku; kreatywność – umiejętność opracowywania twórczych rozwiązań; praca zespołowa – umiejętność pracy w zespole; przywództwo – umiejętność przewodzenia innym i kierowania zespołem; planowanie/organizowanie – umiejętność organizacyjne [14 p. 34].

Odpowiednie predyspozycje definiowane są przez wymagania stanowiska pracy, a zadatki opisują preferencje (gotowość) do pracy w określonych warunkach. W praktyce wiąże się to z założeniem, że kształcenie i nabieranie doświadczenia w danym obszarze powinno przynieść satysfakcję i szybko (lub szybciej niż u innych) owocować zdobyciem wprawy, wypracowaniem niezbędnej wiedzy, pożądanych postaw i oczekiwanych strategii działania. Warto dodać, że raport przedstawia tylko te zadatki, w których przypadku badany wykazuje podwyższony lub bardzo wysoki poziom na tle innych osób.

WYNIKI: MOCNE STRONY, DOMINUJĄCE CECHY I PREDYSPOZYCJE

Po otrzymaniu wyników analiz zebrałyśmy je w celu sformułowania ogólniejszych wniosków. Zanim jednak do nich przejdziemy, chcielibyśmy przytoczyć określenia predyspozycji, które pojawia-

ły się w raportach⁴. Najczęściej powtarzały się: *otwartość na zmiany i gotowość do przeprowadzania zmian, orientacja na działanie; otwartość na współpracę, zaufanie do ludzi i przychylny stosunek do nich, gotowość do ich wspierania; gotowość do nawiązywania kontaktów, poznawania nowych ludzi oraz budowania i podtrzymywania relacji; towarzyskość i śmiałość, także wobec osób nieznanymi lub darzonych autorytetem; preferowanie pracy z ludźmi, która wymaga rozmawiania z nimi lub prezentowania im czegoś, lub informowania ich o czymś. Ponadto: wybieganie myślami w przyszłość, rozważanie nowych możliwości i kierunków działania; optymistyczne oczekiwania odnośnie do rozwoju sytuacji, co owocuje gotowością do pracy w niesprzyjających warunkach, w tym pod presją czasu i wyniku; pewność siebie i wiara we własne możliwości oraz poczucie panowania nad sytuacją niezależnie od warunków; odporność na frustrację i porażki, szybkie powracanie do równowagi psychicznej po poniesieniu porażki i gotowość do podejmowania trudnych wyzwań; nastawienie na tworzenie innowacyjnych rozwiązań lub kreatywne spożytkowanie już istniejących; otwartość na zmiany i gotowość do przeprowadzania zmian, zarówno w swoim postępowaniu, jak i we własnym otoczeniu; orientacja na działanie oraz poszukiwanie wciąż nowych, bardziej skutecznych sposobów realizacji własnych zamierzeń. Nie zabrakło również takich cech, jak: wyczerlenie na detale oraz konsekwencje rozważnych rozwiązań lub planowanych działań; preferowanie działania z wizją konkretnego celu oraz jasnym harmonogramem pracy.*

Już po skrótowym wglądzie w wyniki zauważyć można najczęściej powtarzające się mocne strony badanych. Dotyczą one szeroko pojętego podejścia do nowych sytuacji, zadań czy ludzi. Chodzi tu zarówno o nowości/odmienności, z którymi musimy się konfrontować, jak i o nowe okoliczności kreowane przez nas, oparte na spontaniczności, umiejętności adaptacji, zastosowania niesztampowego podejścia, a nawet zmiany kierunku działania. Innymi istotnymi i mocno rozwiniętymi cechami naszych pracowników są komunikatywność, dobre nawiązywanie i podtrzymywanie relacji w zespole oraz współpraca.

Sześć z siedmiu badanych osób osiągnęło najwyższy możliwy wynik w zakresie otwartości, wskazujący na pomysłowość, ciekawość i gotowość do przyjęcia nowego czy odmiennego zadania. Tytułowa otwartość jest więc naszą „supermocą”.

WYNIKI: OKREŚLENIE OSOBOWOŚCI ZAWODOWYCH

Znajomość własnych predyspozycji ma duże znaczenie dla wyboru kierunków rozwoju, to zaś wiąże się z poczuciem satysfakcji z wykonywanej pracy. Zadowolenie z samego siebie wpływa także na efektywność we właściwie dobranych zadaniach, pozwalających optymalnie wykorzystać konkretne zadatki, oraz daje możliwość świadomego dodawania wartości do aktywności zespołu.

⁴ Na podstawie raportów iP Coach wszystkich przebadanych pracowników BG GUMed.

Z kolei wartość, którą stanowią dla zespołu, ma kluczowe znaczenie jako przedmiot naszej troski w obecnej sytuacji Biblioteki Głównej GUMed i jako temat niniejszego artykułu.

Poza wskazaniem cech rozwiniętych w stopniu podwyższonym lub bardzo wysokim – jak to nazywają twórcy raportów iP – badanie pozwala określić osobowość zawodową pracowników, czyli poznać role zespołowe, w których najlepiej się oni odnajdą. Zawsze przedstawia się po dwie dominujące role, aby podkreślić, że w praktyce zawodowej występujemy w różnych rolach, w zależności od typu zadania lub miejsca w strukturze. Dlatego też optymalne jest posiadanie predyspozycji lub inklinacji do przynajmniej dwóch z pięciu podstawowych ról zespołowych [14 p. 77]. Ponadto – znów powołując się na twórców kwestionariusza – dobrze skomponowany zespół składa się z osób, z których każda jest w stanie obsadzić więcej niż jedną rolę, i jednocześnie z osób, które wspólnie są w stanie wcielić się we wszystkie kluczowe role zespołowe [14 p. 35].

Poniżej przedstawiamy dominujące role (czyli charakterystyczne style zachowania), które badani z BG GUMed w stanie efektywnie odgrywać, dodając coś cennego do prac całego zespołu⁵.

Po dwie osoby łączą role:

- dobrego opiekuna i twórczego wizjonera;
- uporządkowanego taktyka i przezornego strażnika.

Pozostałe osoby to:

- dobry opiekun i sprawny realizator;
- twórczy wizjoner i sprawny realizator;
- dobry opiekun i przezorny strażnik.

Warto też przytoczyć opisy najczęściej występujących ról.

Dobry opiekun to osoba, dla której ważne jest, aby zespół był zgrany, a praca w nim przebiegała bezkonfliktowo. Dba więc o porozumienie i otwartą komunikację. Uspokaja, gdy atmosfera w zespole staje się burzliwa, oraz dopinguje i wzbudza nadzieję, gdy podupada morale. O ile twórczy wizjoner i uporządkowany taktyk dbają o sprawne realizowanie zadań, o tyle dobry opiekun dba o to, aby zadania były realizowane w przyjemnej atmosferze [14 p. 78].

Twórczy wizjoner jest osobą kreatywną, ciekawą świata i innych ludzi. Trafnie dostrzega nadarzające się okazje i docenia dostępne możliwości oraz potrafi je zakomunikować innym w inspirujący sposób. Umie planować z rozmachem, niekiedy jednak na dużym poziomie ogólności, w związku z czym potrzebuje u swego boku uporządkowanego taktyka, który będzie w stanie przekształcić wizje w konkretne plany działania [14 p. 77].

Uporządkowany taktyk, jako osoba trzeźwo myśląca, koncentruje swoją uwagę na tym, co można i należy zrobić, aby przybliżyć się do realizacji założonego celu. Cechuje się skrupulatnością, uważnością na szczegóły, metodycznością działania i rozważą [14 p. 77].

Przezorny strażnik to osoba, która potrafi dostrzec dziurę w całym. Do entuzjazmu twórczego wizjonera dodaje krytyczny osąd, pozwalający dopracować pomysły i ustrzec się przed niepotrzebnym ryzykiem lub popełnieniem błędu. W tym względzie stanowi dopełnienie uporządkowanego taktyka [14 p. 78].

RÓŻNE KOMPETENCJE I RÓŻNE ZADANIA, ALE JEDEN ZESPÓŁ

Identyfikacja mocnych stron poszczególnych pracowników i ról zawodowych, w których dobrze się oni odnajdują, pozwala na dopasowywanie zadań i obowiązków odpowiadających ich umiejętnościom i ambicjom. Na kolejnym poziomie istotne jest określenie komplementarności kompetencji indywidualnych, tak aby sumę atutów przekuć w wartość zespołową. Jak wynika z powyższego przedstawienia ról, obecnie nasz zespół jest skomponowany z osób, których kompetencje się uzupełniają i skutkują sprawnym wykonywaniem obowiązków.

W dalszej części artykułu przedstawiamy sytuacje, wyzwania czy inicjatywy, które – mamy nadzieję – weryfikują w praktyce nasze kompetencje indywidualne i sprawność całego zespołu.

ADAPTACJA, ELASTYCZNOŚĆ W KRZYSIE – DZIAŁANIE W CZASIE PANDEMII

Otwartość – którą przewidywaaliśmy i którą potwierdziły wyniki badań oraz której poszukujemy u nowych pracowników – to nie tylko odpowiedź na potrzeby czytelników, wymagania współczesnej nauki i dynamiczny rozwój technologii. Paradoksalnie, postawa otwartości okazała się bardziej istotna i pożądana wraz z zamknięciem wymuszonym przez epidemię koronawirusa. Okres pandemicznych zagrożeń i obostrzeń był ciągiem sytuacji, które testowały nasze umiejętności adaptacji i reagowania na nowe lub szybko zmieniające się warunki pracy.

W BG GUMed udało się sprawnie przenieść większość działań w przestrzeń wirtualną, zbudować nowy sposób komunikacji wewnątrz biblioteki i uczelni oraz – dzięki pomysłowi, by szafka w szatni zamienić na paczkomat do odbioru książek – niemal przez cały okres zamknięcia zachować ciągłość wypożyczeń.

Naszą szczególną satysfakcją budzi fakt, że w tym trudnym czasie udało się zdalnie zorganizować szkolenia, zainicjować działalność klubu dyskusyjnego, a zwłaszcza przygotować w nowej formule obchody Tygodnia Bibliotek.

Dwie ostatnie inicjatywy – dyskusje na Zoomie, seria filmików przedstawiających i promujących bibliotekę, a nawet spotkanie autorskie udostępniane w sieci – to z jednej strony przykłady naszej pomysłowości, kreatywności i odwagi (nie ukrywamy, że działaliśmy bez pewności, iż się powiedzie), a z drugiej – efekt współpracy z innymi jednostkami oraz studentami i naukowcami GU-Med. Należy tu wspomnieć zwłaszcza Sekcję ds. Komunikacji, któ-

⁵ Na podstawie raportów iP Coach wszystkich przebadanych pracowników BG GUMed.

rej pracownicy zapewнили nam wsparcie techniczne i nie szczędzili rad dotyczących zagadnień związanych z promocją, oraz redakcją „Gazety GUMed”, z którą zawsze łączyła nas bliska współpraca. Szczegóły podjętych projektów opisujemy w dalszej części artykułu.

UMIĘTNOŚĆ WSPÓŁPRACY

Współpraca biblioteki akademickiej z innymi agendami uniwersytetu to standard. Na co dzień działamy w kontakcie ze studentami i pracownikami oraz innymi jednostkami w obrębie uczelni (dziekanaty, katedry i kliniki, Dział Promocji, Sekcja ds. Komunikacji, Dział Nauki, Dział Projektów, Muzeum GUMed, redakcja „Gazety GUMed”). Zaobserwowaliśmy, że współpraca ta coraz mocniej opiera się na relacjach, które pracownicy biblioteki nawiązują z innymi członkami społeczności uczelnianej. Dużo łatwiej wtedy o nowe pomysły, satysfakcję z realizowanych przedsięwzięć oraz poczucie, że BG staje się partnerem i pełnowartościowym, aktywnym członkiem społeczności GUMed.

Poza uczelnią współpracujemy z różnymi instytucjami Trójmiasta (przykładem z ostatniego roku jest Związek Uczelni im. Daniela Fahrenheita) oraz innymi uczelniami medycznymi.

Możemy w skrócie mówić, że to biblioteka działa/współpracuje/współtworzy, ale to przecież bibliotekarze wykonują pracę, dzięki czemu kształtują pozytywny wizerunek instytucji, dbają o jej reputację i rozwój.

PARTNERSTWO TO KONIECZNOŚĆ ROZWOJU WRAZ Z CAŁĄ INSTYTUCJĄ – BIBLIOTEKA IDUB

Właśnie do rozwoju i zmiany, w obliczu zmian wprowadzanych przez pozostałych partnerów, zobowiązuje partnerstwo, bycie stroną na prawach – owszem – odpowiednich do miejsca w strukturze, ale jednak podmiotowych, a nie tylko wspierających.

Z takim wyzwaniem mieliśmy do czynienia, gdy GUMed stał się jedną z uczelni realizujących plany rozwojowe w ramach programu „Inicjatywa doskonałości – uczelnia badawcza” (IDUB). Ówczesne Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeprowadziło konkurs, w wyniku którego 10 polskich uczelni (spośród 20 uprawnionych do udziału) otrzymuje w latach 2020–2026 podwyższoną o 10% dotację na realizację planów rozwojowych zawartych we wnioskach konkursowych.

W ramach IDUB biblioteka monitoruje wskaźniki bibliometryczne (obligatoryjne i fakultatywne) określające jakość działalności naukowej prowadzonej na uczelni [16]. Monitoring wskaźników jest możliwy dzięki wykorzystaniu bazy Scopus i narzędzia SciVal, za pomocą których wylicza się dane dla priorytetowych obszarów badawczych: onkologii, kardiologii i medycyny sercowo-naczyniowej oraz biochemii, genetyki i biologii molekularnej [17].

Praca BG na rzecz GUMed jako uczelni badawczej rozpoczęła się już na etapie przygotowywania danych do wniosku konkursowego. Systematyczne sprawdzanie wskaźników i opracowywanie analiz

bibliometrycznych dorobku naukowców pracujących w priorytetowych obszarach badawczych trwać będzie przez cały okres realizacji programu. Wyzwaniem – merytorycznym, ale i psychologicznym, bo wymagającym kreatywności i gotowości na zmianę – było zarówno podjęcie prac z wykorzystaniem nowych narzędzi analitycznych, jak i wykonywanie zupełnie nowych zadań i sugerowanie niestosowanych dotychczas rozwiązań. Innowacyjność programu sprawiła, że nie mogliśmy korzystać z wcześniejszych doświadczeń i musieliśmy przygotować się do merytorycznego odpowiadania na pytania, które jeszcze nie padły – czyli wypracować myślenie strategiczne pozwalające nam przewidzieć, z jakimi problemami mogą się do nas zwrócić studenci, pracownicy czy zewnętrzne instytucje.

WSPÓŁPRACA I OTWARTOŚĆ W NAUCE – PROJEKT PPM

Otwartość, którą umieściliśmy w centrum zainteresowania w niniejszym artykule, ma w świecie nauki i bibliotekarstwa jeszcze jedno istotne znaczenie.

Polityka otwartości, czy też problematyka otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych, nie od dziś jest ważnym tematem debaty publicznej, priorytetem jednostek naukowych, a w działalności bibliotek akademickich – punktem, wokół którego skupia się coraz więcej oczekiwań.

Stała się także głównym celem utworzenia Polskiej Platformy Medycznej (PPM): portalu zarządzania wiedzą i potencjałem badawczym. PPM gromadzi i umożliwia przeszukiwanie w jednym miejscu zasobów wszystkich partnerów projektu – siedmiu uniwersytetów medycznych: Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu, Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach, Uniwersytetu Medycznego w Lublinie, Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego, Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego oraz Instytutu Medycyny Pracy im. prof. Jerzego Nofera w Łodzi. To nie miejsce, by szczegółowo przedstawiać cele i podjęte działania [vide 18], dlatego ograniczymy się do wymienienia najważniejszych elementów naszego wkładu. Współtworzyliśmy założenia projektu, a obecnie w jego ramach przedstawiamy pracowników naszej uczelni i ich dorobek naukowy (ponad 1600 profili naukowców, ponad 42 000 opisów publikacji, niemal 5900 publikacji dostępnych z pełnym tekstem). Ponadto promujemy zasoby repozytorium, nowatorskie funkcje PPM, ideę platformy medycznej wspólnej dla całego środowiska oraz ideę otwartości w nauce – metodami tradycyjnymi (plakaty, ulotki i teksty informacyjne), a także w mediach społecznościowych (posty, filmy).

Warto podkreślić, że to kolejny wykraczający poza naszą macierzystą uczelnię przykład współdziałania, kreatywnego myślenia i nastawienia na rozwój.

INICJOWANIE WSPÓLNYCH DZIAŁAŃ I ODPOWIEDŹ NA OCZEKIWANIA SPOŁECZNOŚCI AKADEMICKIEJ

Prace dotyczące IDUB to wyzwanie postawione nam przez władze uczelni w związku z jej rozwojem. Współpraca przy tworzeniu PPM to wyzwanie wynikające z ogólnoświatowej tendencji do otwierania nauki. Powróćmy jednak jeszcze do działań – niekoniecznie związanych stricte z nauką – które są naszą bibliotekarską inicjatywą i świadectwem naszego otwierania się na społeczność Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego.

Dbając o materialne świadectwa historii Akademii Medycznej w Gdańsku, współdziałamy z muzeum funkcjonującym w naszej uczelni. Organizujemy razem wystawy, poświęcone przykładowo inauguracji pierwszego roku akademickiego Akademii Lekarskiej w Gdańsku (poprzedniczki GUMed) w 1945 r. albo lekarzom uczelni biorącym udział w walkach o odzyskanie niepodległości Polski w 1918 r. Kolejnym krokiem w kierunku zacieśniania współpracy jest wspólne wystąpienie o finansowanie sprzętu i oprogramowania pozwalającego na digitalizację i skatalogowanie zbiorów specjalnych oraz dokumentów życia akademickiego.

Dzisiejsze życie społeczności GUMed i jego przemiany są głównym tematem Roku Komunikacji i Integracji Międzykulturowej, współorganizowanego przez liczne jednostki. W ramach tego przedsięwzięcia szukamy platformy, miejsca czy idei, wokół których budować można relacje łączące ludzi uczelni niezależnie od pochodzenia, języka czy pozycji w strukturze. Biblioteka współorganizuje spotkania i akcje, które w roli czynnika integrującego obsadzają książkę. Na przykład w listopadzie 2021 r. odbyło się spotkanie z cyklu Morning Coffee, organizowanego rotacyjnie przez różne jednostki GUMed. Studenci oraz pracownicy biblioteki i uczelni mogli w nieformalnej atmosferze porozmawiać m.in. o inicjatywach kulturalnych BG i zaprzyjaźnionego z nami Muzeum GUMed.

O organizacji Tygodnia Bibliotek już wspominałyśmy. W roku 2021 obchody odbywały się pod hasłem „Znajdziesz mnie w bibliotece”, które na przekór trwającej pandemii zapraszało do korzystania z bibliotecznych zbiorów, szukania pomocy u bibliotekarzy, poznawania fascynujących ludzi i historii. Biblioteka GUMed zaofiarowała swoim czytelnikom liczne atrakcje, oczywiście w formule online. Przez cały tydzień publikowaliśmy filmy nagrane przez bibliotekarzy i naszych gości. Można było się dowiedzieć, do kogo zwrócić się z konkretnym problemem, oraz poznać wyjątkowe osobowości – bibliotekarzy i lekarzy związanych z uczelnią (dr hab. n. med. Jerzy Jankau, kierownik Kliniki Chirurgii Plastycznej GUMed, i dr n. med. Marek Bukowski, kierujący Muzeum GUMed). Zaprezentowaliśmy też nasze niezwykle zbiory – zarówno tradycyjne, jak i elektroniczne. Zaprosiliśmy na rozmowę wokół powieści *Kraboszki* Barbary Piórkowskiej, będącej autobiograficznym zapisem doświadczenia choroby nowotworowej. Lektura stała się dobrym punktem wyjścia do dialogu o tym, jaki jest i jaki mógłby być polski system ochrony zdrowia. W programie spotkania znalazły się transmisja online wywiadu z autorką, a także dyskusja wokół

powieści na platformie Zoom. W rozmowie udział wzięli pisarka, studenci i nauczyciele akademicy oraz zainteresowani lekarze.

Przy okazji powyższych działań powstały plany i zawiązane zostały przyjaźnie, które pozwoliły nam ruszyć z projektem „LEK.tura na cito”. Inicjatywy kulturalno-edukacyjne kryjące się pod tą nazwą obejmują: (a) podcasty promujące prace naszych pracowników i studentów uczelni, nagrywane w bibliotece, a następnie udostępniane na naszej stronie i w mediach społecznościowych – do września 2021 r. przygotowaliśmy dwa nagrania; (b) Dyskusyjny Klub Książki, prowadzony przez bibliotekarzy i studentów – rozmawiamy o zdrowiu, chorobach, pacjentach i lekarzach w literaturze; w roku 2021 udało się zorganizować 15 spotkań, w tym dwa spotkania autorskie; (c) rekomendacje – poznajemy pozamedyczne zainteresowania osób znanych i lubianych związanych z uczelnią; stworzyliśmy dwa nagrania, które są obecnie przygotowywane do publikacji.

Warto podkreślić, że realizacja opisanych pomysłów (mimo niesprzyjających pandemicznych warunków, mimo głosów i obaw, że nie ma na nie miejsca w uczelni medycznej) to dla nas najlepszy przykład działania postawy otwartości i kompetencji miękkich, które są tematem niniejszego artykułu. Dzięki ciekawości i otwartości na innych podjęliśmy pomysł studentki i otworzyliśmy klub dyskusyjny. Umiejętność współpracy i odwaga w realizacji nowej inicjatywy pozwoliły nam, w odpowiedzi na prośbę jednej z naukowców GUMed, przystąpić do nagrywania podcastów, a gotowość do nawiązywania kontaktów oraz budowanie i podtrzymywanie relacji – zacząć przygotowywać rekomendacje czytelnicze, w których oddajemy głos różnym członkom społeczności GUMed.

PODSUMOWANIE

W roku 2021, w czasie zawirowań związanych z pandemią i znaczących zmian w zespole biblioteki, postawieni przed koniecznością modyfikacji sposobu działania i wyboru pracowników (rekrutowanych i awansowanych), wyraźnie dostrzegliśmy potrzebę dopasowania ludzi do zadań w zależności od kompetencji i predyspozycji. Wyniki przeprowadzonych badań okazały się potwierdzeniem naszego intuicyjnego poszukiwania osób o określonych predyspozycjach oraz przydzielania nowych zadań bibliotekarzom, którzy ujawnili nie tylko merytoryczne kwalifikacje, ale także umiejętności związane z komunikacją i kreatywnym myśleniem. Okazało się, że w obecnej sytuacji BG najlepiej sprawdzają się osoby o wskazywanych wyżej cechach. Kluczowe są umiejętność nawiązywania i utrzymywania relacji oraz pomysłowość i gotowość na nowe, niestandardowe działania i sytuacje.

Choć skupiliśmy się na konkretnych obszarach i – z konieczności – tylko na kilku osobach, staraliśmy się nie tracić z pola widzenia całości zespołu. O jego potencjale świadczy możliwość wzajemnego uzupełniania się kompetencji indywidualnych oraz dopasowywania obowiązków do predyspozycji. Nasze badania potwierdziły też konieczność wspierania rozwoju pracowników o różnych

osobowościach zawodowych, by tworzyli oni wszechstronny, dobrze funkcjonujący zespół. A także byśmy jako całość potrafili inicjować i wspierać różne przedsięwzięcia, na które – jak się okazało – jest miejsce (i oczekiwanie) w nowoczesnej, rozwijającej się uczelni.

Dzięki poszukiwaniu ludzi o konkretnych cechach i rozwijaniu kompetencji miękkich u bibliotekarzy BG podejmujemy coraz to nowe wyzwania we współpracy z coraz licznymi jednostkami GU-Med. Dotychczasowe i kolejne kroki – mamy nadzieję – umocnią bibliotekę w roli ich partnera.

REFERENCE LIST

1. Florianowicz M, Milewska A. Dostrajanie przestrzeni w odnowionym gmachu Biblioteki Głównej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego. In: Baran S, Bikowska K, editors. *Ewolucja nowych przestrzeni bibliotecznych : od założeń do praktyki*. Olsztyn: Biblioteka Uniwersytecka UWM; 2018.
2. umiejętności miękkie [Internet]. *Wielki Słownik Języka Polskiego*; [cited 13.04.2022.] Available from: <https://wsjp.pl/haslo/podglad/57751/umiejtnosci-miekkie>
3. Piotrowicz G. Bibliotekarz a "użytkownik-klient" we współczesnej bibliotece uczelnianej [Internet]. EBIB; [cited 13.04.2022.] Available from: <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/torun/piotrowicz.php>
4. Otwartość, kreatywność i odwaga – kompetencje miękkie to przyszłość na rynku pracy [Internet]. CEO.com.pl Biznes w praktyce; [cited 13.04.2022.] Available from: <https://ceo.com.pl/otwartosc-kreatywnosc-i-odwaga-kompetencje-miekkie-to-przyszlosc-na-ryнку-pracy-44637>
5. Sendeczka J, Sierpowski M. Wiedza, kompetencje, zaangażowanie : wartości determinujące rozwój bibliotekarza. In: Piestrzyński T, Jerzyk-Wojtecka J, editors. *Biblioteka w społeczeństwie wiedzy : informacja, edukacja, profesjonalizm: konferencja naukowa Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego : materiały konferencyjne*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego; 2015. p. 316-27.
6. Mądrzycki B. Kwalifikacje i uprawnienia bibliotekarza jako pracownika uczelni wyższej w świetle obowiązującego prawa. *Bibliotheca Nostra : Śląski Kwartalnik Naukowy*. 2018;53(3):10-23.
7. Wojciechowska M. Kompetencje zawodowe bibliotekarzy. *Metody badania. Bibliotheca Nostra : Śląski Kwartalnik Naukowy*. 2010;20(1):25-35.
8. Arun JS, Mini Devi B. Soft Skills for Library Professionals. *Ilis Journal of Librarianship and Informatics*. 2020;3(1):95-8.
9. Kumar S, Bhatt K. Inevitability of Soft Skills and Professional Communication for Library Professionals in the Contemporary Scenario. *International Journal of Engineering Research & Technology (IJERT)*. 2019;7(12):1-3.
10. Konke K, Leszczewicz A, Stankevič M, Kowalska A. Rola bibliotekarza w kształtowaniu relacji z użytkownikami [Internet]. *Most Wiedzy*; [cited 13.04.2022.] Available from: <https://mostwiedzy.pl/pl/publication/rola-bibliotekarza-w-kształtowaniu-relacji-z-użytkownikami,148246-1>
11. Henderson M. Why You Need Soft and Non-Technical Skills for Successful Data Librarianship. *Journal of eScience Librarianship*. 2020;9(1):e1183.
12. Decker EN. The X-factor in academic libraries: the demand for soft skills in library employees. *College & Undergraduate Libraries*. 2020;27(1):17-31. doi: 10.1080/10691316.2020.1781725
13. Eliaz M, Omilian-Mucharska M. Nowe wyzwania w zarządzaniu pracownikami administracyjnymi : z Magdaleną Eliaz, kierownik Działu Wsparcia Rozwoju Pracowników rozmawia Małgorzata Omilian-Mucharska, redaktor naczelna Gazety GUMed. *Gazeta GUMed*. 2021;31(3):32-4.
14. Insightful Profiler (iP121) – profilowanie osobowości zawodowej : podręcznik konsultanta. [s.l.]: Advisio; [2020].
15. Raport iP Coach [Internet]. Advisio; [cited 19.04.2022.] Available from: https://www.advisio.pro/user/themes/plabs/assets/docs/Raport_iP_Coach.pdf
16. Program „Inicjatywa doskonałości – uczelnia badawcza” [Internet]. Ministerstwo Edukacji i Nauki; [cited 13.04.2022.] Available from: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/program-inicjatywa-doskonalosci-uczelnia-badawcza>
17. Pierwsza medyczna uczelnia badawcza w Polsce [Internet]. Gdański Uniwersytet Medyczny; [cited 13.04.2022.] Available from: <https://uczelnia-badawcza.gumed.edu.pl/60346.html>
18. Biczowska P, Falow K, Rysztowski P. Per aspera ad astra – o trudnościach tworzenia otwartego repozytorium na przykładzie otwierania monografii oraz przystosowywania publikacji do standardu WCAG w ramach Polskiej Platformy Medycznej. In: Korycińska P, editor. *Horyzonty informacji 3 : otwarta nauka*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński; 2021. p. 89-105.

KATARZYNA FALOW

Main Library, Medical University of Gdańsk, Poland
Correspondence: katarzyna.falow@gumed.edu.pl
ORCID: 0000-0001-5832-1112

MAŁGORZATA FLORIANOWICZ

Main Library, Medical University of Gdańsk, Poland
Correspondence: m-florianowicz@gumed.edu.pl
ORCID: 0000-0002-7031-4553

Monika Kubiak

Czasopisma akademickie. Cz. 2. Rozwój podgatunku, funkcje i problemy po 1989 r.

Academic journals. Part 2. Sub-genre development, functions and problems after 1989

Medical Library, Collegium Medicum of the Nicolaus Copernicus University, Bydgoszcz, Poland
Correspondence to: biblio@cm.umk.pl

STRESZCZENIE: W artykule przedstawiono rozwój, problemy i pogłębioną charakterystykę informacyjnych czasopism akademickich wydawanych w Polsce po przełomie 1989 r. Skomentowano pojawienie się nowego terminu określającego czasopisma akademickie o profilu informacyjnym. Uwagę poświęcono także zjazdom redaktorów gazet akademickich (wymianie poglądów i doświadczeń, poszukiwaniu nowych form ekspresji i funkcji analizowanego gatunku prasy), sposobom finansowania i problematyce czasopism czy usytuowaniu redakcji w strukturach uczelnianych. Tekst zamykają uwagi o warsztacie dziennikarskim i redakcyjnym oraz o wpływie Internetu i elektronicznych form czasopism na wydania drukowane.

SUMMARY: This article presents the development, problems and in-depth characteristics of the academic (university) journals published in Poland after the socioeconomic transformation of 1989. It also comments on the emergence of a new term to describe university magazines, and looks at the conventions that were organ-ised for their editors (the exchange of views and experiences, and the search for new forms of expression and functions of this particular press genre), the means of financing and the problems facing these magazines, as well as the position of the editorial offices within the university structures. The paper closes with remarks on the journalistic and editorial workshops, and the influence of the internet and electronic forms of the magazines on the printed editions.

KEYWORDS: journals, academic journals, university journals, student journals, press studies.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license.

Niniejszy tekst jest kontynuacją rozważań podjętych w artykule *Czasopisma akademickie. Cz. 1. Definicje i role*, który ukazał się w „Forum Bibliotek Medycznych” [1]. Był to wstęp do zagadnień związanych z informacyjnymi czasopismami akademickimi, traktujący o ich podstawowych zadaniach i funkcjach.

W 1997 r. Tadeusz Zaleski, przygotowując pierwszy spis czasopism uczelnianych online, stwierdził jednoznacznie: „Zdecydowana większość pism akademickich powstała po 1990 r. na fali przemian społeczno-politycznych, jakie dokonały się w Polsce” [2]. W tymże 1990 r. uchwalono nowe przepisy regulujące zasady wydawania czasopism. Ustawowo zniesiono cenzurę prewencyjną oraz zlikwidowano Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, funkcjonujący od 1946 r. (wcześniej, od stycznia 1945 r., działało Biuro Kontroli Prasy). Za przejaw przemiany rynku prasowego można także uznać, jak zauważył Ryszard Filar, „realizację ustawy z 22.03.1990 o likwidacji koncernu RSW »Prasa-Książka-Ruch«, jako symbolu i reliktu starego systemu prasowego” [3 p. 32]. Przełamano wówczas partyjno-państwowy monopol na wydawanie prasy, co zaowocowało m.in. rozwojem prasy lokalnej i sublokalnej, w tym czasopism uczelnianych. Jak w 2003 r. podsumowała Danuta Kawałko, autorka wystawy i katalogu „Prasa

akademicka w Polsce”, w latach 90. powołano do życia 69 czasopism uczelnianych, a po roku 2000 – kolejnych 28.

Pod koniec 2010 r. w prowadzonej przez Bibliotekę Narodową (BN) bazie „Czasopisma polskie 1985–2000” pod hasłem przedmiotowym „czasopisma studenckie” odnotowano 140 tytułów (i 77 tytułów przypisanych do hasła „czasopisma akademickie”). Z kolei w katalogu BN zarejestrowano 205 tytułów „czasopism studenckich” (i 36 tytułów pod hasłem „czasopisma akademickie”). Niektóre tytuły figurowały pod oboma hasłami przedmiotowymi (przykładowo „Fakty AM”, pismo Akademii Medycznej w Poznaniu). Podział był o tyle nieścisły, że wiele czasopism typowo akademickich, wydawanych jako oficjalne pisma uczelniane, trafiło do przegródki z hasłem „czasopisma studenckie”.

O stworzenie pierwszego wykazu czasopism akademickich publikowanych w uczelniach polskich (lecz li i jedynie tytułów, które obok wersji drukowanej miały wersję online) pokusił się ówczesny rzecznik prasowy Uniwersytetu Gdańskiego i późniejszy organizator Bałtyckiego Festiwalu Nauki – dr Tadeusz Zaleski [4]. Opracowaną listę 63 czasopism akademickich (w tym studenckich) zamieścił na stronie internetowej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie w październiku 1997 r. (ostatnia aktualizacja:

7 grudnia 2005 r.) [5]. Spis Tadeusza Zaleskiego, niestety już nieaktywny, uwzględniał m.in.: tytuł i podtytuł czasopisma, stronę internetową uczelni, adres redakcji i kontakty (telefony, e-maile, faksy) oraz stronę internetową samego czasopisma.

W 2001 r. w jednym z czasopism akademickich zauważono, że „Internet wymienia ich [podobnych periodyków – przyp. aut.] ponad dwieście, ale są to z pewnością dane zawyżone. Obejmują (...) także jednorazowe efemerydy oraz czasopisma, które dawno już zakończyły swój żywot. Można szacować, że liczących się czasopism jest około 50–60” [6].

W roku 2003 Danuta Kawałko, redaktor specjalnego wydania czasopisma uczelnianego „Nasze Forum”, dokonała wstępnej analizy rynku prasy akademickiej, bazując na materiałach zebranych na potrzeby katalogu i wystawy „Prasa akademicka w Polsce” – pretekstem do ich przygotowania były XI Spotkania Redaktorów Gazet Akademickich, zorganizowane przez Wyższą Szkołę Zarządzania i Administracji (WSZiA) w Zamościu w 2003 r. Wiadomości gromadziła na podstawie informacji przesłanych przez poszczególne redakcje (kwerenda), własnych zasobów WSZiA w Zamościu oraz danych prezentowanych na stronach internetowych czasopism lub w katalogach bibliotek. Opracowane hasła obejmowały: winiętę czasopisma, tytuł, podtytuł, częstotliwość ukazywania się, wydawcę, numer ISSN, dane o nakładzie, wiadomość, od którego roku pismo się ukazuje (ewentualnie – który numer ukazał się jako ostatni), skład zespołu redakcyjnego, kilka słów o tematyce oraz informacje o dostępności tytułu w formie elektronicznej.

Według ww. analizy w 2003 r. wychodziło w Polsce 118 czasopism akademickich (pism uczelnianych, pism studenckich, ogólnopolskich pism akademickich i studenckich), w większości wydawanych przez uczelnie państwowe – w katalogu uwzględniono jedynie kilka tytułów uczelni niepaństwowych współpracujących z WSZiA w Zamościu albo ujętych w wykazie uczelni niepaństwowych Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu.

Najliczniejsze były miesięczniki (44), często z podwójnymi numerami wydawanymi w miesiącach wakacyjnych, a następnie w kolejności – kwartalniki (27) i dwumiesięczniki (10), chociaż zdarzały się, zwłaszcza w przypadku czasopism studenckich, pisma ukazywane nieperiodycznie (18). Nakład okazał się niesłychanie zróżnicowany – od 150 do 8000 egzemplarzy (najwyższymi nakładami mogły się pochwalić ogólnopolskie czasopisma studenckie, np. „Perspektywy”). Większość czasopism uczelnianych miała numer ISSN. Niemal wszystkie ukazywały się w formacie A4.

Redagowaniem czasopism zajmowały się zespoły redakcyjne, ale zdarzały się też periodyki tworzone przez pojedyncze osoby przy udziale grona stałych współpracowników. Niestety, w licznych czasopismach pojawiały się niekompletne stopki redakcyjne, stanowiące podstawowe źródło informacji o danym tytule.

W większości przypadków opiekę nad pismami akademickimi sprawowały rady programowe i władze uczelni (rektorzy lub pro-

rektorzy ds. nauki i współpracy z zagranicą). Spora część periodyków akademickich wydawana była przy współudziale uczelnianych bibliotek, wydawnictw lub działów promocji.

Nieliczne czasopisma dystrybuowano odpłatnie, większość natomiast rozprowadzano bezpłatnie wśród pracowników i studentów uczelni oraz rozsyłano do bibliotek regionu i uczelni o zbliżonym profilu.

Wśród czasopism przeważały tytuły wydawane w wersji czarno-białej z barwnymi okładkami (i ewentualnie wkładkami). Charakterystyka typograficzna i szata graficzna były niezwykle zróżnicowane, a winiety zawierały najczęściej logo wydawcy – uczelni wyższej i cieszyły oko bogactwem różnorodności.

W 2003 r., mimo niezłej już rozwiniętej sieci internetowej, jedynie 81 ze 118 prezentowanych czasopism miało wersję elektroniczną (przeważnie na stronie uczelni, chociaż czasami niełatwo było je namierzyć). Ponadto bywało, że wersje online zamieszczano w trudno dostępnych lub zbyt dużych objętościowo plikach – co miało znaczenie przy ówczesnej technologii przesyłu i utrudniało odbiór czasopisma.

Analiza Danuty Kawałko potwierdziła, że „pisma uczelniane mają przede wszystkim charakter informacyjny. Dokumentują w sposób kronikarski życie szkół wyższych” [2]. Tematyka czasopism oscylowała wokół istotnych i mniej istotnych wydarzeń uczelnianych, ale pojawiały się również wywiady, polemiki i komentarze, reportaże i fotoreportaże, artykuły popularnonaukowe, informacje o zjazdach i konferencjach, a także o historii i rozwoju regionu, miasta czy uczelni. O informacyjnym charakterze czasopism świadczyły nawet tytuły i podtytuły, w których siłą rzeczy często pojawiały się słowa: „Akademia”, „Akademicki”, „Uniwersytet”, „Gazeta”, „Biuletyn”, „Głos”, „Życie”, „Wiadomości”, „Przegląd”, „Kurier”, „Forum”, „Aktualności”, „Indeks”, „Alma Mater”, „Kronika”.

W 2012 r. o stworzenie bibliografii czasopism akademickich o profilu informacyjnym wydawanych w Polsce przez uczelnie wyższe, zarówno państwowe, jak i prywatne (bez czasopism typowo studenckich, uwzględnionych w innym opracowaniu), pokusiła się mgr Anna Strumiłło z Uniwersytetu Łódzkiego. Przy spisu autorka opierała się m.in. na „Bibliografii Wydawnictw Ciągłych” i „Bibliografii Wydawnictw Ciągłych, Zawieszonych i Zmieniających Tytuł”, tworzonych przez Instytut Bibliograficzny BN, oraz na bazach danych i katalogach bibliotek naukowych. Opracowanie objęło 167 akademickich czasopism informacyjnych. Mimo że w porównaniu z analizą Danuty Kawałko z 2003 r. odnotowano większą liczbę tytułów, w międzyczasie liczne pisma powstały i upadły. W 2012 r. zawieszono wydawanie niektórych tytułów, a w przypadku innych zlikwidowano wersję drukowaną, pozostawiając tylko dostęp online. Anna Strumiłło zauważyła, że „takie ograniczenia – pozorne oszczędności – utrudniają wymianę wydawnictw w bibliotekach uczelnianych i negatywnie wpływają na promocję uczelni, pracowników i studentów”. Zarazem jednak „moż-

liwości Internetu wpłynęły pozytywnie na rozwój prasy, a rozwój technologii informatycznych na estetykę składu komputerowego i jakość ilustracji” [7 p. 592]. Od 2012 r. coraz częściej obok wersji drukowanych zaczęły się pojawiać wydania online, udostępniane na stronach internetowych uczelni.

Ciekawym uzupełnieniem *Bibliografii czasopism akademickich o profilu informacyjnym (1989–2012)*, która ukazała się w „Forum Bibliotek Medycznych”, był *Informator o Redakcjach gazet akademickich w 2012 roku* dr Katarzyny Jarkiewicz z Akademii Ignatianum w Krakowie, rejestrujący 102 tytuły czasopism uczelnianych. W opisach bibliograficznych uwzględniono: tytuł, podtytuł, częstotliwość, wydawcę, redaktora naczelnego, miejsce wydania, rok, objętość, format, nakład i numer ISSN [8].

Pod koniec 2021 r. w prowadzonej przez BN bazie „Czasopisma polskie 2001–” pod hasłem przedmiotowym „czasopisma akademickie” widniały 102 tytuły.

W 2015 r. pojawił się nowy termin określający czasopisma akademickie o profilu informacyjnym – „akademickie czasopisma informacyjne”. Odnosi się on do „oddzielnej, specyficznej grupy tytułów wśród czasopism uczelnianych” [9], wyróżniającej się przede wszystkim zawartością merytoryczną, dokumentującą życie danej uczelni. Akademickie czasopisma informacyjne publikują relacje, wywiady, komentarze, felietony, a także – coraz częściej – multimedia, charakterystyczne dla prasy internetowej [9].

Liczba i częstotliwość ukazywania się czasopism akademickich świadczy o istotnej roli, jaką odgrywają one na uczelniach, gdzie zyskały ugruntowaną pozycję. Pisma te ułatwiają komunikację wewnątrz społeczności akademickiej (między pracownikami, studentami i władzami uczelni) oraz kontakty między uczelniami o zbliżonym profilu czy szkołami wyższymi regionu, promują dokonania uczelni i kadry, umożliwiają wymianę poglądów i prowadzenie szerszych dyskusji, prezentują twórczość artystyczną pracowników i studentów, mobilizują społeczność akademicką do podejmowania prób dziennikarskich i działania na rzecz własnego środowiska. Podczas jednego ze spotkań redaktorów gazet akademickich Marek Jędrzych stwierdził, że pismo akademickie powinno być „forum dyskusji, pozwalającym rozładować powstające napięcia. Musi być źródłem informacji o życiu uczelni, o zamierzeniach i sukcesach, ale też niepowodzeniach władz” [10]. Opracowanie mgr Urszuli Knopp z Biblioteki Głównej Politechniki Częstochowskiej potwierdziło, że akademickie czasopisma informacyjne pełnią funkcję kroniki i „jako jedno z narzędzi promocji uczelni rejestrują wiadomości z zakresu historycznych i bieżących wydarzeń, mających miejsce na uczelni, sprawy związane z uczelnią i szkolnictwem wyższym, awanse pracowników uczelni” [9].

Chociaż czasopisma akademickie nie są zbyt poważnie traktowane w opracowaniach prasoznawczych, skupione wokół nich środowisko wydaje się skonsolidowane. Od 1993 r. odbywają się spotkania redaktorów czasopism (gazet) akademickich. Pierwsze

spotkanie, zorganizowane na Uniwersytecie Gdańskim, zainicjował dr Tadeusz Zaleski wraz z Marzeną Wiśniewską, redaktor naczelną „Gazety Uniwersyteckiej”. Jak pisano we wrocławskim „Głosie Uczelni”: „Nazywany ojcem założycielem, [dr Zaleski – przyp. aut.] jest jedną z dwóch osób, oprócz Małgorzaty Wanke-Jakubowskiej z »Głosu Uczelni« wrocławskiej Akademii Rolniczej, które nie opuściły do tej pory żadnego spotkania redaktorów gazet akademickich” [11]. Spotkania redaktorskie pozwalają na wymianę doświadczeń i poglądów, choćby na temat sposobu prowadzenia pisma, miejsca redakcji w strukturach uczelni czy potrzeby zachowania niezależności. Na spotkaniach omawia się kwestie związane z finansowaniem, komunikacją redakcja – uczelnia, prawami autorskimi, szlifowaniem warsztatu dziennikarskiego, a nawet najczęściej popełnianymi błędami ortograficznymi i stylistycznymi.

Organizatorzy corocznych zjazdów redaktorów gazet akademickich przygotowują wykłady, warsztaty robocze i dyskusje panelowe, które pozwalają zarówno na wymianę doświadczeń między zespołami oraz przedyskutowanie najczęstszych problemów związanych z prowadzeniem, redagowaniem i wydawaniem pisma, jak i na większą integrację środowiska. Kilka ważkich tematów powraca co roku i jest stałym elementem spotkań. Są to: źródła finansowania, skład i umiejscowienie redakcji, szlifowanie warsztatu dziennikarskiego (w tym językowego), prawa autorskie i prawo prasowe, kwestia niezależności wydawniczej i obrony przed naciskami władz, problematyka pism, rola periodyków uczelnianych w życiu społeczności akademickiej i sens tworzenia wersji elektronicznych.

Na XXV Konferencji Redaktorów Gazet Akademickich na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie omawiano sytuację czasopism uczelnianych, ich przemiany na przestrzeni 25 lat oraz funkcjonowanie w druku i w Internecie; podkreślono wyzwania, które pojawiły się w związku z otwartym dostępem do sieci [12]. W szerszym kontekście temat ten podjął dr Tadeusz Zaleski w referacie „Czasopisma akademickie w Polsce – rys historyczny i perspektywy na przyszłość” na XXVII Konferencji Redaktorów Czasopism Akademickich w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Kaliszu [13].

Większość periodyków wydawanych pod egidą władz uczelni jest finansowana z kosztów ogólnych tychże uczelni, chociaż pojawiają się też głosy – wśród nich wypowiedź prof. Adama Budzikowskiego na XVI Zjeździe Redaktorów Gazet Akademickich – które sugerują, że czasopisma powinny same na siebie zarabiać. Przeważa jednak opinia, prezentowana m.in. przez Ewę Ciunowicz, iż „w przypadku niskonakładowych gazet uczelni specjalistycznych jest to praktycznie niemożliwe” [14 p. 39]. Niekiedy istnieje możliwość częściowego pokrycia kosztów z reklam, ale ze względu na specyfikę pism i niewielkie nakłady zdarza się to sporadycznie. Piotr Kieraciński z „Forum Akademickiego” na XVI Zjeździe Redaktorów zasugerował, że w przypadku uczelni medycznych hojnymi

reklamodawcami mogłyby zostać firmy farmaceutyczne – ale i to nie do końca jest prawdą, gdyż są one bardziej zainteresowane dotarciem do szerokiego grona pacjentów i lekarzy (zarówno pierwszego kontaktu, jak i specjalistów) aniżeli do pracowników naukowych i studentów. Rzecz jasna, co jest charakterystyczne dla czasopism sublokalnych, autorzy artykułów nie otrzymują honorariów, a redakcje najczęściej pracują społecznie.

Piotr Kieraciński zauważył ponadto, że w ostatnich latach obserwuje się „trend do włączania redakcji w struktury działów promocji uczelni (nie są to struktury równoważne, gdyż w różnych szkołach mają rozmaite zadania, obsadę i zależność od rektora)” [15]. Wówczas do zespołu dołączają etatowi pracownicy tychże działów, a nawet zawodowi dziennikarze, ale wciąż przeważają pisma, które redagują sami amatorzy – pracownicy i studenci – bez dodatkowego wynagrodzenia. Co ciekawe, od lat 90. I powstania pierwszych czasopism akademickich doby potransformacyjnej wiele redakcji mieściło się i nadal mieści w bibliotekach uczelnianych (dotyczy to zwłaszcza redakcji periodyków szkół medycznych, przykładowo „Wiadomości Akademickich” Collegium Medicum UMK). W trakcie spotkań redaktorów gazet akademickich zwyczaj narzeka się na zbyt małą liczbę osób zatrudnionych w redakcjach i braki w warsztacie dziennikarskim.

Rozwiązaniem ostatniego ze wskazanych problemów są zdaniem Piotra Kieracińskiego „szkolenia z wielu różnych dziedzin – np. z zakresu kultury języka, składu, fotografii (czy ilustracji i grafiki w ogóle) czy dziennikarskich form wypowiedzi” [15]. Stąd pomysły na wykłady i warsztaty organizowane w ramach zjazdów redaktorskich: rozważania o poprawności językowej tekstów dziennikarskich (wykład „Poprawna polszczyzna w pracy redaktora”, z którym na XII Spotkaniach wystąpiła prof. Ewa Kołodziejek, językoznawczyni z Uniwersytetu Szczecińskiego, czy wykład dr Ewy Jaworskiej o najczęstszych błędach językowych podczas XX Konferencji Redaktorów Gazet Akademickich), wskazówki dla piszących reportaże (wykład „Reportaż, czyli jak zrozumieć świat” red. Janusza Niczyporowicza, XV Ogólnopolskie Spotkania w Białymstoku) i prowadzących rozmowy (seminarium „Jak nie zanudzić w rozmowie z nudziarzem. Praktyczne rady na temat przeprowadzania wywiadów prasowych” Zbigniewa Nikitorowicza, XV Ogólnopolskie Spotkania), spotkanie poświęcone topografii i percepcji tekstu (prof. Krzysztof Rumowski z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, XXV Konferencja Redaktorów Gazet Akademickich) lub warsztaty typowo dziennikarskie (np. te przeprowadzone przez dziennikarzy „Dziennika Polskiego” – Marka Lovella i Mariana Nowego w trakcie IX Spotkań Redaktorów w Krakowie).

Nie chodzi tu tylko o błędy popełniane przez redaktorów czy teksty tworzone i opracowywane w redakcji. „Poważnym ograniczeniem dla prasy akademickiej jest brak umiejętności pisania oraz skondensowanego przedstawienia wiadomości (wykazywana przez większość pracowników uczelni i studentów)” [16]. Ponadto, z uwagi na ograniczoną grupę bliższych i dalszych współpra-

cowników, mankamentem bywa zbyt mała liczba autorów, których teksty powtarzają się w każdym numerze. Równocześnie jednak dr Zenobia Jaroszak z Instytutu Filologii Polskiej Pomorskiej Akademii Pedagogicznej chwaliła dobór tytułów artykułów w większości czasopism akademickich: „Trafny wybór świadczy o głębokim namyśle nad językiem i jest dowodem erudycji piszącego” [11].

Zdarzają się błędy językowe, choć raczej stylistyczne czy interpunkcyjne niż ortograficzne, jako że większość pism akademickich współpracuje z zawodowymi korektorami lub samodzielnie dokonuje korekty. Podstawowym błędem, powtarzanym przez większość czasopism akademickich, jest pisanie dużą literą nazw kierunków studiów czy pojęć typu „uczelnia”, „rektor”, „dziekan”, „doktor”. Jak stwierdził prof. Włodzimierz Lengauer podczas XVI Zjazdu Redaktorów, „błędy ortograficzne polegające na nadużywaniu dużych liter wynikają z »zadęcia« władz uczelni i przez to artykuły stają się »ciężkie«” [11].

Warsztaty językowe w różnej formie powracają na kolejnych konferencjach redaktorów gazet akademickich. Na XXI Konferencji w Katowicach prowadziła je dr Katarzyna Wyrwas, kierownik Internetowej Poradni Językowej Uniwersytetu Śląskiego. „W myśl powiedzenia »nie wstyd nie wiedzieć, ale wstyd nie chcieć wiedzieć« redaktorzy dowiedzieli się jakie najczęściej popełniają błędy i jak poradzić sobie z zawiłościami języka polskiego, np.: odmianą zagranicznych nazwisk, pisownią skrótów i skrótowców, pisownią łączną i rozdzielną, wielkich i małych liter czy stopni i tytułów naukowych” [17].

Usytuowanie redakcji czasopism w strukturach uczelni uzależnia redakcje od władz. Piotr Kieraciński z ogólnopolskiego czasopisma uczelnianego „Forum Akademickie” stwierdził, iż „brak niezależności redakcji prowadzi do cenzury ze strony władz uczelni oraz wytworzenia tzw. »akademickiej poprawności«, która przejawia się w ograniczeniach odnośnie do tego, co i w jakiej formie można publikować” [18]. Nie zawsze władze są równie otwarte na głos krytyczny jak były rektor SGGW – prof. Tomasz Borecki, który głosił, że „odpowiedzialna władza krytyki się nie boi” [19]. Zdaniem większości redaktorów otwarta dyskusja to coś, czego w prasie akademickiej najbardziej brakuje. Sondaż przeprowadzony na potrzeby XVI Spotkania Redaktorów pokazał, że debata jest niezwykle potrzebna, lecz opóźnia ją brak odwagi pracowników uczelni wyższych. Piotr Kieraciński przypominał, iż „ograniczenia narzucają często nie tylko władze, ale i zwyczaje panujące w uczelniach. Profesorom nie można odmawiać” [15]. Zarzut dra Włodzimierza Chorążkiego z Ośrodka Badań Prasoznawczych UJ, sformułowany podczas IX Spotkania Redaktorów, że redakcje bez przerwy przymilają się rektorom, bez opamiętania zamieszczając ich zdjęcia (wykład o warunkach działania prasy lokalnej i niskonakładowej), odpierał redaktor „Przypadu” Politechniki Wrocławskiej: „(...) sprawiają to nie tyle ambicje rektorów, co organizatorów konferencji i innych imprez. Oni za podstawę suk-

cesu uważają zaproszenie rektora, by otworzył, przeciął, zagał i wznosił toast oraz – rzecz jasna – dał się sfotografować” [20].

Z czasem problem najwyraźniej nie zniknął, ponieważ zarzut mówiący o „dworskim” charakterze gazet akademickich powrócił w trakcie debaty „Jak skutecznie i atrakcyjnie promować naukę?”, zorganizowanej w ramach XXI Konferencji Redaktorów Gazet Akademickich w Katowicach [17]. Prof. Ryszard Tadeusiewicz apelował, by czasopisma akademickie były nie tylko tubą, ale też sumieniem uczelni. Porównując misję pism uczelnianych do roli trybuna ludowego w Rzymie, stwierdził, że powinny one „cieszyć się całkowitą niezależnością i nieusuwalnością ludzi je tworzących” [21].

Wielu przedstawicieli władz uczelnianych myśli podobnie. Prof. Marek Ziętek, rektor Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu, witając redaktorów gazet akademickich na XX Konferencji, w przemówieniu odniósł się do oczekiwań władz uczelnianych wobec tychże pism: „Jesteśmy zainteresowani wyzwalaniem wśród naszych pracowników inicjatyw, które będą nas dopingowały do lepszej pracy i będą nam pokazywały, w którym miejscu popełniamy błędy, a w którym czynimy dobrze” [22].

Podczas X Spotkania Redaktorów Gazet Akademickich we wrześniu 2002 r., zorganizowanego po raz pierwszy przez uczelnię niepaństwową – Szkołę Wyższą im. Pawła Włodkowica w Płocku, przedyskutowano Kartę Płocką, czyli kartę mediów akademickich. Ideę karty wypromował rok wcześniej rektor AGH prof. Ryszard Tadeusiewicz, a 6 września 2002 r. gremium redaktorów zgromadzone na płockim zjeździe uchwaliło dokument o treści:

Uczelnie wyższe, kształcąc przez wieki elity, stworzyły podstawy rozwoju polskiej nauki, kultury i sztuki. U progu XXI w. w życiu szkół wyższych coraz bardziej znaczącą rolę odgrywają gazety akademickie, przekazując informacje, ale także będąc miejscem dyskusji i wymiany poglądów.

Prasa polskich środowisk akademickich i naukowych powinna chronić podstawowe wartości stanowiące fundamenty dotychczasowego rozwoju szkół wyższych, wyrażone między innymi w Kartce Krakowskiej z 30 września 2000 roku. Dotyczy to w szczególności takich wartości jak: autonomia uczelni w zakresie badań, dydaktyki i zarządzania, tolerancja, wysoka jakość kształcenia, poszanowanie zasad moralnych i tradycji akademickich.

Warunkiem wypełniania misji przez prasę akademicką jest jej niezależność w kształtowaniu przekazu i doborze informacji.

Wykonując swoje zadania dziennikarze prasy akademickiej powinni kierować się zasadami ujętymi w Kartce Etycznej Mediów Polskich, a w szczególności zasadą prawdy i obiektywizmu, przedstawiając rzeczywistość niezależnie od swoich poglądów i rzetelnie relacjonując różne punkty widzenia [23].

Czasopisma akademickie mają przede wszystkim charakter informacyjny, a więc ich główną funkcją pozostaje odnotowywanie wydarzeń związanych z uczelnią. Wielu redaktorów, podobnie

jak prof. Dorota Gołębiowska, redaktor naczelna „agrAriusa. Biuletynu Informacyjnego Akademii Rolniczej w Szczecinie”, zastanawia się, czy to, co robią, ma głębszy sens. Do dyskusji włączyła się Danuta Ślósarska z „Medyka Białostockiego”: „Muszę jednak przyznać, że przysłuchując się temu, o czym państwo mówiliście i jak mówiliście o swoich uczelniach, problemach, i widząc emocje, jakie tym wypowiedziom towarzyszyły, nie mam już wątpliwości. Jeden z rektorów nazwał nas kronikarzami uczelni. I ja się z tym stwierdzeniem zgadzam, bo to, co zamieszczamy w naszych pismach, to jest historia sukcesów i porażek danej uczelni. Wszystko to można przewiązać ślicznie wstążeczką i przekazać następnym pokoleniom” [24].

Zdarza się, że władze uczelni wymagają od pisma pełnienia funkcji i jedynie reprezentacyjnej, do czego kilkakrotnie odniósł się Piotr Kieraciński z „Forum Akademickiego”: „Skrajnym przykładem takiej postawy wobec gazety są kolorowe, mocno lakierowane i ilustrowane czasopisma, które nie niosą żadnej – poza reprezentacyjną – treści” [15]. Poparła go Elżbieta Rudzińska: „Gazety bardzo często wydają się spełniać rolę folderów reklamowych (...), trochę ogólnikowych informacji o uczelni w tonie wielce chwalebny, pełnych przymiotników, ale bez konkretów” [25].

W dyskusjach towarzyszących konferencjom pojawiają się także zarzuty wobec autorów artykułów, że nie zawsze udaje im się umiejętnie i ciekawie przedstawić określony temat [17]. Kwestię tę poruszono m.in. podczas XXII Konferencji Redaktorów Gazet Akademickich we Wrocławiu. Na pytanie, jak uatrakcyjnić teksty, odpowiadały byłe redaktorki „Głosu Uczelni” Uniwersytetu Przyrodniczego: Maria Wanke-Jerie i Małgorzata Wanke-Jakubowska [22].

Problematyka poruszana na łamach czasopism akademickich siłą rzeczy wiąże się z kronikarskim zapisem różnych wydarzeń uczelnianych. Oprócz części typowo informacyjnej publikuje się wywiady, polemiki, artykuły popularnonaukowe i historyczne (przede wszystkim dotyczące historii uczelni, miasta i regionu). Na spotkaniach redaktorów pojawiały się postulaty dotyczące zamieszczania tekstów o osiągnięciach naukowych pracowników i prowadzonych projektach badawczych, o obronach prac doktorskich i magisterskich, o codziennej pracy władz i senatu uczelni czy o szerszych zagadnieniach społecznych. Ubolewano nad jednorodnym tonem publikowanych materiałów, które przeważnie skupiają się na kwestiach mniej istotnych. Jak nieco ironicznie podsumowała Elżbieta Rudzińska: „Gdyby oceniać funkcjonowanie uczelni na podstawie zawartości czasopism, okazałoby się często, że szkoła wyższa jest miejscem balów, debat społeczno-politycznych i artystycznych, koncertów, studenckich rozrywek, wizyt znakomitych gości (...), a najważniejszą częścią wyjazdów na zagraniczne staże i konferencje są programy towarzyszące, podobnie zresztą jak konferencji organizowanych przez uczelnię” [25].

Od początku swego istnienia czasopisma akademickie były głównie kronikami uczelni, ułatwiającymi wymianę informacji między władzami a pracownikami i studentami. Według Joanny Gomoliszek funkcja analizowanych tu pism „ograniczała się tylko do spraw jednej uczelni, stąd też zasięg poczytności tych wydawnictw był ograniczony murami konkretnej szkoły wyższej” [26 p. 12].

Z czasem podobną funkcję przejęły strony internetowe szkół wyższych, mające tę przewagę nad periodykami, że aktualizowane są na bieżąco, nawet z chwili na chwilę. Ponadto docierają do szerszego kręgu odbiorców, ponieważ strony internetowe przeglądają również użytkownicy niezwiązani z daną szkołą wyższą. Jednak informacje podawane online bywają zbyt lakoniczne i skrótowe – a w czasopismach akademickich nadal jest więcej miejsca na wymianę poglądów i dyskusję. Ogólnouczelniane pisma informacyjne w szerszym kontekście odnoszą się do wydarzeń na uczelni, więcej uwagi poświęcają zdarzeniom kulturalnym, w pełniejszy sposób opisują zjazdy, sympozja i konferencje, zarówno organizowane przez jednostki uczelni, jak i zewnątrz, w których pracownicy uczelni brali udział. Dużym plusem wydają się zamieszczane w niemal każdym z czasopism wywiady z przedstawicielami władz czy wybitnymi lub wyróżniającymi się pracownikami naukowymi [27].

Abstrahując od stron internetowych uczelni, większość czasopism akademickich ma wersję online, najczęściej w postaci pliku PDF, rzadziej – w formie z interaktywnym spisem treści, przekierowującym do wszystkich lub wybranych artykułów. Najczęściej wydania elektroniczne funkcjonują na stronie głównej wydawcy, czyli uczelni wyższej, nieco rzadziej – na osobnych podstronach redakcji, zlokalizowanych na ogół w dziale promocji lub bibliotece. Wersje online pojawiają się zwykle wcześniej aniżeli wersje drukowane, lecz w żaden sposób nie ogranicza to dystrybucji wersji papierowej, na którą czekają czytelnicy. Wydaje się, że zamieszczanie wersji internetowej „może być zarzuceniem wędki, ale nie prawdziwym połowem” [21]. Dzieje się tak zwłaszcza w przypadku czasopism, które w formie PDF nie publikują pełnych wydań, a jedynie spisy treści, niekiedy z przejściami do kilku wybranych artykułów (jak toruński „Głos Uczelni”). Jest to znakomita zachęta do zapoznania się z pismem w wersji drukowanej.

Pojawiają się opinie, m.in. Żanety Polowczyk, że dzięki gazecie elektronicznej „ginie ograniczenie papierowej prasy, publikującej w zasadzie tylko bieżące wiadomości, które mogą okazać się dla nas w określonym dniu mniej interesujące od tych sprzed tygodnia lub sprzed trzech tygodni. Gazeta drukowana nie może ich zawierać, zaś elektroniczna gazeta dostarczy je natychmiast. (...) E-gazety stają się czymś więcej niż zbiorem wiadomości dnia z gazety papierowej” [28 p. 362]. Mowa tu o powstawaniu swego rodzaju elektronicznych encyklopedii czy archiwów – formie niedostępnej dla wydania tradycyjnego, dysponującego co najwyżej spisem treści danego numeru. Wydaje się jednak, że dotyczy to raczej prasy codziennej, przede wszystkim dzienników i tygodników, których wydania internetowe, znacznie rozszerzone i róż-

nicowane w stosunku do wydań drukowanych, są raczej serwisem informacyjnym i portalem społecznościowym niż odzwierciedleniem gazety drukowanej (np. „Rzeczpospolita”, „Gazeta Wyborcza”). W przypadku informacyjnych czasopism akademickich wersje elektroniczne nie zagroziły dotąd istnieniu wersji drukowanych – stały się jedynie ich uzupełnieniem czy zapowiedzią.

Warto zauważyć, że powstanie i rozwój Internetu, nazywanego największą gazetą świata, zagroziły istnieniu prasy drukowanej jako takiej. Wraz z upowszechnieniem Internetu w wielu krajach zanotowano spadek zainteresowania prasą, a nakłady czasopism uległy zmniejszeniu. Jan Załubski zauważył, że w Polsce od połowy lat 90. „nie tylko nie przybyło dzienników ogólnokrajowych, ale upadły niektóre, wcześniej dobrze prosperujące” [29 p. 111]. Z trudnościami borykały się także gazety regionalne: zainteresowanie nimi spadło, lecz – co dobrze wróży czasopismom akademickim – według Jana Załubskiego na ich miejsce „wkraczają pisma lokalne i sublokalne, niskonakładowe, ale bardziej wiążące czytelnika z miejscem jego zamieszkania” [29 p. 111].

Tradycyjnym pismom trudno konkurować z Internetem i chyba nie powinny tego czynić, jeśli nie chcą przegrać. Mogą jednak przeciwieście zadziałać w drugą stronę i wykorzystać Internet do dotarcia ze swoją ofertą do nowych odbiorców. Ponadto, jak dalej tłumaczy Jan Załubski, „Internet nie może całkowicie wyeliminować gazety, ponieważ sam nią w dosłownym znaczeniu nie jest. Nie jest w stanie, mimo pozornej medialnej wszechwładzy, zastąpić we wszystkim drukowanej prasy, nawet gdy teoretycznie wydaje się to możliwe” [29 p. 114].

Związek między Internetem a czasopismem drukowanym trafnie podsumował prof. Ryszard Tadeusiewicz w wykładzie „Prasa papierowa a publikacje w Internecie – konkurencja czy obustronnie wzmacniająca się synergia?": „Internet nie spowoduje zaniku druku tradycyjnego, nie zastąpi czasopism. Wprost przeciwnie – pobudza, pragnących głębszej refleksji, użytkowników do ich lektury. Umożliwia bowiem wędrówkę za myślą autora i skupienie na niej zgodnie z biologicznym rytmem percepcji człowieka, który nie nadąza za tempem przekazu mediów elektronicznych, gubiąc się w »smogu informacyjnym«” [20].

Z upływem lat mariaż akademickiego czasopisma informacyjnego z portalem internetowym nabrał rumieńców. Nadal istnieją wersje drukowane pism uczelnianych, ale oprócz ich wersji online większość informacji o wydarzeniach na uczelni pojawia się wcześniej na oficjalnych portalach informacyjnych. Jako przykład może tu posłużyć „Głos Uczelni” – czasopismo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, które pełni funkcję portalu informacyjnego z odpowiednimi działami oraz typowego czasopisma ze spisem treści i przejściami do konkretnych artykułów, nie porzucając jednocześnie współistniejącej formy drukowanej [30].

Obie formy – akademickie czasopismo informacyjne i portale informacyjne – promują uczelnię i powinny żyć w symbiozie, co słu-

nie podkreśliła Anna Kiryjow-Radzka ze Stowarzyszenia PR i Promocji Uczelni Polskich „PRom” w wystąpieniu „Czasopisma akademickie i uczelniane portale internetowe jako ważny element promocji uczelni” na XXVII Konferencji Redaktorów Czasopism Akademickich w Kaliszu.

Na XXVIII Konferencji Dziennikarzy Akademickich na Uniwersytecie Medycznym w Białymstoku dr Krzysztof Kurianiuk, medioznawca, stwierdził, że przyszłością popularyzowania nauki na uczelniach będą nie czasopisma, lecz coraz modniejsze podcasty [31] (uniwersum linków, podcastów i filmików wideo przybliżył już wcześniej webmaster Paweł Bielecki na XXV Konferencji Redaktorów Czasopism Akademickich), których niewątpliwie nie można wykorzystać w tradycyjnej wersji pisma. Powstaje jednak pytanie, czy naprawdę zagrozi to istnieniu akademickich czasopism o profilu informacyjnym, czy tylko zmieni ich sposób publikowania.

„Papier czy sieć? W jaki sposób dostarczać treści w XXI wieku” – zastanawiał się Grzegorz Jurek, redaktor naczelny dwutygodnika i portalu internetowego wkaliszu.pl w trakcie wspomnianej konferencji w Białymstoku, ale nie znalazł jednoznacznej odpowiedzi. My również.

Wszystkie przedstawione tu dylematy związane z dynamiką funkcjonowania informacyjnych czasopism akademickich dotyczyły i dotyczą także pism uczelni medycznych, którym zostanie poświęcona kolejna część rozważań. Wybór informacyjnych czasopism uczelni medycznych nie jest przypadkowy – autorka artykułu od wielu lat współredaguje „Wiadomości Akademickie” Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy (dawniej Akademii Medycznej w Bydgoszczy), a zatem temat pozostaje bliski jej sercu.

REFERENCE LIST

1. Kubiak M. Czasopisma akademickie. Cz. 1. Definicje i role. Forum Bibliotek Medycznych. 2020;13(2):52-7. doi: 10.34738/mlf.0049
2. Kawalko D. Prasa akademicka w Polsce [Internet]. web.archive.org; [cited 09.02.2022.] Available from: https://web.archive.org/web/20100804004712/http://www.psrp.org.pl:80/prasa_akademicka/wstep.htm
3. Filas R. Dziesięć lat przemian mediów masowych w Polsce (1989-1999). Ze-szyty Prasoznawcze. 1999;42(1-2):31-58.
4. Zaleski T. Marginalizacja festiwalu nauki? [Internet]. Forum Akademickie; [cited 09.02.2022.] Available from: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2019/02/marginalizacja-festiwalu-nauki/>
5. Zaleski T. Gazety Akademickie w Uczelniach Polskich [Internet]. web.archive.org; [cited 09.02.2022.] Available from: <https://web.archive.org/web/20051215074510/http://www.gazety.agh.edu.pl/spisy.html>
6. Na marginesie IX Ogólnopolskiego Spotkania Redaktorów Gazet Akademickich. Życie Akademickie : miesięcznik społeczności akademickiej AWF we Wrocławiu. 2001;(10):10.
7. Strumiłło A. Bibliografia czasopism akademickich o profilu informacyjnym (1989-2012). Forum Bibliotek Medycznych. 2012;5(1):591-624.
8. Jarkiewicz K. Informator o Redakcjach gazet akademickich w 2012 roku. Forum Bibliotek Medycznych. 2012;5(1):547-90.
9. Knop U. Akademickie czasopisma informacyjne w katalogach OPAC, bibliotekach cyfrowych i na stronach WWW bibliotek wyższych uczelni technicznych. In: Piestrzyński T, Jerzyk-Wojtecka J, editors. Biblioteka w społeczeństwie wiedzy Informacja, edukacja, profesjonalizm Konferencja naukowa Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego; 2015. p. 226-38.
10. Jędrzych M. IX Spotkanie redaktorów gazet akademickich : Tuba i sumienie. Wiadomości Uniwersyteckie (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej). 2001;(7):18.
11. Sięgają najdoskonalszego dziennikarstwa. Głos Uczelni : biuletyn informacyjny Akademii Rolniczej we Wrocławiu. 2005;13/14(144):24.
12. Konferencja redaktorów czasopism akademickich [Internet]. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej; [cited 09.02.2022.] Available from: <https://www.umcs.pl/aktualnosci/4622,konferencja-redaktorow-czasopism-akademickich,54249.chtm#page-1>
13. Mańkowska P. 27 Konferencja Redaktorów Czasopism Akademickich. Akademickie Aktualności Morskie. 2019;(3):26.
14. Ciunowicz E. XVI zjazd redaktorów gazet akademickich. Biuletyn Akademii Obrony Narodowej. 2008;8(4):37-9.
15. Kieraciński P. Szkolić czy zmieniać? [Internet]. Forum Akademickie; [cited 09.02.2022.] Available from: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2007/10/szkolic-czy-zmieniac/>
16. Domachowska M. Prasa Akademicka, recepty takie bardziej cudowne. Gazeta Uniwersytecka Społeczności Akademickiej Uniwersytetu Gdańskiego. 2008;(8):17.
17. Sikora A. XXI Konferencja Redaktorów Gazet Akademickich Katowice, 3-6 września 2013 r. [Internet]. Gazeta Uniwersytecka UŚ; [cited 09.02.2022.] Available from: <https://gazeta.us.edu.pl/konferencja>
18. Kieraciński P. Debata [Internet]. Forum Akademickie; [cited 09.02.2022.] Available from: <https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2006/10/debata/>
19. Zębała M. XVI Zjazd Redaktorów Gazet Akademickich. Biuletyn Informacyjny Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie. 2008;(4):71-2.
20. IX Spotkanie Redakcji Gazet Akademickich. Pryzmat : Pismo informacyjne Politechniki Wrocławskiej. 2001;(146):11.
21. Drzonek M. Między Trybunem a dworem. Przegląd Uniwersytecki : pismo Uniwersytetu Szczecińskiego. 2001;(7-9):35-6.
22. Kiczko A. XXII Ogólnopolska Konferencja Redaktorów Gazet Akademickich [Internet]. Życie Akademickie; [cited 09.02.2022.] Available from: <http://zycie.awf.wroc.pl/news/3/xxii-ogolnopolska-konferencja-redaktorow-gazet-akademickich/>
23. Sulima Z. X Spotkanie Redaktorów. Biuletyn Informacyjny Pracowników AGH. 2002;(106/107):19.
24. Ślósarska D. Przekraczamy granice stosowności! Medyk Białostocki. 2004;(10):30-1.
25. Rudzińska E. W kategoriach jakości : Na marginesie spotkania redaktorów. Biuletyn Informacyjny UTP : Kwartalnik Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy. 2008;XIII(3-4):17.
26. Gomoliszek J. Toruńskie czasopisma studenckie w latach 1945-1995. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek; 2001.

27. Kubiak M. Czy czasopisma akademickie mają rację bytu? In: Kropidłowski Z, Wodniak K, Spychała D, editors. *Studia z dziejów książki i prasy : przegląd badań za lata 2007-2010*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego; 2010. p. 203-17.
28. Polowczyk Ż. Dziennikarstwo w obliczu nowych technik informacyjnych. In: Robakowski K, editor. *Przeszłość odległa i bliska : Marcelemu Kosmanowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza; 2000. p. 357-70.
29. Załubski J. Żegnaj gazeto – witaj Internecie? In: Kosmanowa B, editor. *Prasa dawna i współczesna : praca zbiorowa Cz 1*. Poznań: Wydaw. Naukowe INPiD UAM; 2000. p. 109-17.
30. Głos Uczelni : Czasopismo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu [Internet]. Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; [cited 10.02.2022.] Available from: <https://glos.umk.pl/>
31. 28. Ogólnopolska Konferencja Dziennikarzy Akademickich w UMB [Internet]. Medyk Białostocki : Miesięcznik Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku; [cited 10.02.2022.] Available from: [https://www.umb.edu.pl/aktualnosci\(6\)/najnowsze_wiadomosci/28_ogolnopolski_zjazd_dziennikarzy_akademickich_w_umb__](https://www.umb.edu.pl/aktualnosci(6)/najnowsze_wiadomosci/28_ogolnopolski_zjazd_dziennikarzy_akademickich_w_umb__)
-

MONIKA KUBIAK

Medical Library, Collegium Medicum of the Nicolaus Copernicus University, Bydgoszcz, Poland

Correspondence: biblio@cm.umk.pl

ORCID: 0000-0003-3805-287X

Absolwentka bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy, od ponad 20 lat związana z Biblioteką Medyczną Collegium Medicum w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (dawniej: Biblioteką Główną Akademii Medycznej im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy). Specjalista w dziedzinie wyszukiwania informacji medycznej. Od 1999 r. sekretarz redakcji pisma uczelnianego „Wiadomości Akademickie”, odpowiedzialna również za dobór materiałów i skład czasopisma. Pasjonatka literatury wszelakiej (ze szczególnym uwzględnieniem fantastyki i fantasy), geek popkulturalny i autorka fanfików.

Monika Kubiak

Czasopisma akademickie. Cz. 3. Czasopisma informacyjne związane z państwowymi uczelniami medycznymi

Academic journals. Part 3. University journals associated with state medical schools

Medical Library, Collegium Medicum of the Nicolaus Copernicus University, Bydgoszcz, Poland
Correspondence to: biblio@cm.umk.pl

STRESZCZENIE: W artykule omówiono 10 informacyjnych czasopism akademickich związanych z państwowymi uczelniami medycznymi i – dzięki nieograniczonemu dostępowi do materiałów źródłowych przechowywanych w Bibliotece Medycznej Collegium Medicum UMK – przeanalizowano ich zawartość. Przedstawiona charakterystyka czasopism uwzględnia szkoły wyższe, z którymi są/były one związane, zasięg chronologiczny, częstotliwość ukazywania się, zmiany tytułów, historię, kolegia redakcyjne, dostępność numerów i krótki opis najczęściej poruszanych tematów. Niniejsze opracowanie może stać się przyczynkiem do monografii poświęconej informacyjnym czasopismom akademickim jako gatunkowi prasy.

SUMMARY: This article discusses 10 university journals associated with state medical schools and – thanks to the unrestricted access allowed to the source materials stored in the Medical Library of the Jagiellonian University Medical College – analyses their content. The characteristics of the magazines presented include the universities they are/were affiliated with, their chronological range, frequency of publication, changes of title, history, editorial boards, availability of issues, and a brief description of the most frequently discussed topics. This study could be used as a contribution to a monograph on university magazines as a genre of the press.

KEYWORDS: journals, academic journals, university journals, student journals, press studies.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license.

Jak wspomniano w części poświęconej rozwojowi informacyjnych czasopism akademickich po 1989 r. [1], obecnie podobne pisma ukazują się na prawie wszystkich uczelniach państwowych w Polsce, zarówno w formie drukowanej, jak i elektronicznej (według analizy dokonanej przez Danutę Kawałko w 2003 r. ukazywało się w Polsce 118 czasopism akademickich, a według badań Anny Strumiłło z 2012 r. – 167). Z uwagi na mniejsze koszty i szerszy dostęp do odbiorców dominować zaczyna forma online.

Główną funkcją informacyjnych czasopism akademickich pozostaje odnotowywanie wydarzeń związanych z określoną uczelnią. W niniejszym opracowaniu przyjrzymy się przedstawicielom tej grupy periodyków – informacyjnym czasopismom akademickim związanym ze środowiskiem medycznym. W zebraniu rzetelnych informacji pomógł autorce (będącej jednocześnie sekretarzem redakcji pisma akademickiego Collegium Medicum UMK) swobodny dostęp do materiałów źródłowych przechowywanych w Bibliotece Medycznej CM UMK. Dzięki niemu, a także dzięki wglądowi w nowsze numery czasopism online autorka mogła pokusić się o analizę zawartości informacyjnych czasopism uczelni medycznych. Być może wyniki tejże analizy staną się przyczynkiem do monografii gatunku.

Wgląd w numery archiwalne pozwolił wysnuć wniosek, że informacyjne czasopisma uczelni medycznych we współczesnym rozumieniu tego terminu pojawiły się dopiero po 1989 r. Wcześniej, np. w latach 50., istniały przede wszystkim czasopisma studenckie, niebędące przedmiotem rozważań w niniejszym artykule, chociaż z kronikarskiego obowiązku warto odnotować „Nowego Medyka” Akademii Medycznej w Warszawie – tytuł, który przetrwał okres odwilży politycznej w 1957 r. i w roku 1968 przekształcił się w studenckie pismo ogólnopolskie.

Stricte informacyjnymi czasopismami akademickimi nie były również ukazujące się w latach 70. „Medycyna, Dydaktyka, Wychowanie” Akademii Medycznej w Warszawie czy „Biuletyn Informacyjny” Akademii Medycznej w Poznaniu, które nosiły znamiona pism popularnonaukowych. Wychodzące od roku 1977 czasopismo Akademii Medycznej w Warszawie miało charakter zeszytów naukowych, tak jak wydawane w innych akademiach medycznych roczniki „Annales Academiae Medicae...”, publikujące – obok artykułów naukowych, rozpraw doktorskich i habilitacyjnych – kroniki istotniejszych wydarzeń uczelnianych. Fragmentem podobnej kroniki był także „Biuletyn Informacyjny” Akademii Medycznej w Warszawie, zamieszczający jedynie lakoniczne informacje

o posiedzeniach senatu uczelni, dokonaniach władz, zatwierdzonych sprawozdaniach i uchwałach.

Jak już wspomniano, dopiero przełom polityczny i gospodarczy roku 1989 przyniósł ze sobą obfitość typowych informacyjnych czasopism akademickich, w tym periodyków uczelni medycznych. Z 11 państwowych uczelni medycznych sześć rozpoczęło wydawanie własnych pism w latach 90., a cztery – na początku XXI w. Jedynie dawna Akademia Medyczna w Krakowie (dziś: Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego) nie wydawała i nie wydaje swojego biuletynu.

W 2021 r. ukazywało się w Polsce 10 informacyjnych czasopism akademickich powiązanych z państwowymi uczelniami medycznymi. Warto te periodyki wymienić (wraz z tytułami czasopism, z których się wywodzą) i scharakteryzować, uwzględniając szkoły wyższe, z którymi są/były związane, zasięg chronologiczny, częstotliwość ukazywania się, zmiany tytułów, historię, kolegia redakcyjne, dostępność numerów i krótki opis najczęściej poruszanych tematów. Czasopisma informacyjne wyższych szkół medycznych omówiono w porządku alfabetycznym – według nazw miast będących siedzibami uczelni.

BIAŁYSTOK: „MEDYK BIAŁOSTOCKI”

„Medyk Białostocki” to pismo Akademii Medycznej w Białymstoku¹ (od 2008 r. funkcjonującej jako Uniwersytet Medyczny w Białymstoku). Pierwszą próbę wydawania uczelnianego czasopisma podjęto w latach 50. (1956–1957), a redaktorem naczelnym był student Henryk Miksza. Periodyk nosił podtytuł „Pismo Białostockiej Akademii Medycznej”, lecz w stopce redakcyjnej pojawiały się raczej organizacje studenckie. Artykuły dotyczyły studenckiej codzienności i sukcesów naukowych, chociaż pojawiały się także teksty o pracownikach naukowych i lekarzach. W ówczesnej formie kwartalnika czasopismo wychodziło jedynie przez rok, w nakładzie ok. 2000 egzemplarzy.

Kolejna wersja pisma ukazywała się od roku 2000, początkowo w postaci kwartalnika, a od jesieni 2002 r. – miesięcznika. Reaktywacja „Medyka Białostockiego” nastąpiła z inicjatywy prof. Krzysztofa Worowskiego przy okazji jubileuszu 50-lecia Akademii Medycznej w Białymstoku. W okresie 2000–2002 pismo ukazywało się co trzy miesiące, a każdy numer opatrywano nazwą pory roku: „Zima”, „Wiosna”, „Lato”, „Jesień”. Funkcję redaktora naczelnego pełnił wtedy prof. Worowski. „Pismo było wydawane w bardzo eleganckiej szacie graficznej, było dopracowane pod względem edytorskim. Mankamentem była cena, skalkulowana początkowo na 30 zł, a wraz ze zmniejszającym się nakładem na 70 zł za jeden numer. W tej formie »Medyk«, pomimo ciekawej formy i treści, nie był kupowany i zagrażał mu upadek” [2]. We wrześniu

2002 r. prowadzenie pisma przejął prof. Lech Chyczewski. Prof. Krzysztof Worowski został zastępcą redaktora naczelnego, a mgr Danuta Ślósarska – sekretarzem redakcji. Odtąd czasopismo wydawano jako miesięcznik w nakładzie 1000 egzemplarzy. Dodano część redagowaną przez studentów – „Młody Medyk” i zmieniono formę dystrybucji (egzemplarze wykładane w kilku miejscach uczelni, chętni mogą wrzucać drobne datki do skarbonki).

Oprócz materiałów kronikarskich „Medyk Białostocki” zamieszczał artykuły popularnonaukowe, a także teksty poświęcone historii uczelni, regionu czy dawnych kresów II Rzeczypospolitej, jako że uczelnia w Białymstoku poczuwa się do dziedziczenia po dwóch wielkich przedwojennych uniwersytetach kresowych, zwłaszcza po Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Pismo miało rubryki stałe: *Rozmowa miesiąca*, *Z dziejów: dydaktyki, nauki i spraw klinicznych*, *Współpraca z zagranicą*, *Ze szpitali klinicznych AMB*, *Nominacje profesorskie*, *Od historii do współczesności*, *Wydarzenia artystyczne i sportowe*, *Nowe jednostki nauk podstawowych i klinicznych*, *Sympozja i zjazdy naukowe*, *Co o nas piszą*, *Roczna kronika wydarzeń* i inne. Odrębną część każdego numeru stanowił dział „Młody Medyk”, redagowany przez studentów. Zawierał on artykuły informacyjne i polemiczne, komentarze, rozmowy z kierownikami zakładów i klinik, informacje z życia Studenckiego Towarzystwa Naukowego, próby własnej twórczości artystycznej, wspomnienia z podróży i pobytów naukowych za granicą. W 2007 r. dział „Młody Medyk” przekształcił się w samodzielne pismo – miesięcznik studentów białostockiej uczelni.

Obecnie (marzec 2022 r.) redaktorem naczelnym „Medyka Białostockiego”, miesięcznika Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, jest Marcin Tomkiel, a sekretarzem redakcji – Katarzyna Malinowska-Olczyk. Redakcja mieści się w Bibliotece Głównej UMB. Archiwum online obejmuje numery od 2002 r. Wcześniejsze wydania są dostępne jedynie w wersji drukowanej, m.in. w bibliotekach uczelni medycznych.

BYDGOSZCZ: „WIADOMOŚCI AKADEMICKIE”

„Wiadomości Akademickie” to czasopismo Collegium Medicum w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu² (dawnej Akademii Medycznej w Bydgoszczy). Pismo powstało z początkiem lata 1999 r. (pierwszy numer wydano na przełomie czerwca i lipca). W okresie 1999–2002 ukazywało się co pół roku, a od roku 2003 jest kwartalnikiem.

Inicjatorem powstania periodyku byli dr Eugeniusz Janowicz, ówczesny dyrektor Biblioteki Głównej, i prof. Zbigniew Wolski z Katedry i Kliniki Urologii, późniejszy przewodniczący Rady Programowej, który w numerze inauguracyjnym pisał: „Będąc Prorektorem, z przykrością zauważyłem, że bydgoska akademia nie po-

¹ Strona internetowa pisma: https://www.umb.edu.pl/medyk_bialostocki/

² Strona internetowa pisma: <https://bm.cm.umk.pl/wiadomosci-akademickie/numery-pisma/>

siada własnego pisma o charakterze popularnym, tak jak działa się to w Poznaniu czy Krakowie. Wydawało mi się, że bardzo dynamicznie rozwijająca się uczelnia winna odnotowywać dokonujące się zmiany. Powstające pismo miało przyjąć jednocześnie postać periodyku bieżącego i informacyjnego” [3 p. 5].

Z czasem rozszerzono skład Rady Programowej i pozyskano stałych współpracowników. W styczniu 2003 r. redaktorem naczelnym został dr Krzysztof Nierzwicki, nowy dyrektor Biblioteki Głównej (przekształconej później w Bibliotekę Medyczną Collegium Medicum UMK). Również w Bibliotece Medycznej mieści się siedziba redakcji.

Pismo jest kroniką życia uczelni, miejscem wymiany poglądów dotyczących wydarzeń istotnych dla społeczności akademickiej, problemów lekarzy rezydentów i stażystów, Studenckiego Towarzystwa Naukowego itp. Zawiera informacje o zmianach kadrowych i nowo mianowanych doktorach, najnowsze zarządzenia rektorskie, relacje z wszelkiego rodzaju zjazdów i sympozjów, wspomnienia o zmarłych pracownikach, sprawozdania z inauguracyj i innych uroczystości uczelnianych, artykuły przybliżające poszczególne katedry i kliniki CM, artykuły polemiczne i traktujące o różnych specjalnościach medycznych czy teksty informujące o nowych możliwościach i bazach udostępnianych w bibliotece. Jak pisał redaktor naczelny w numerze jubileuszowym: „W ciągu owych 10-ciu lat byliśmy obecni podczas większości ważnych wydarzeń, jakie miały miejsce w Akademii i Collegium, pozostawiając po nich ślad niezatarty. Nasze łamy gościły rzeszę znakomitych przedstawicieli dyscyplin uprawianych w Uczelni, studentów, a także osób spoza medycznego świata naukowego, będąc miejscem prezentacji ich poglądów, dokonań, sukcesów, czasem też miejscem, gdzie wspólnie z nimi przeżywaliśmy Ich troski, pasje, niekiedy też artystyczne uniesienia” [4].

Na przestrzeni 20 lat opublikowano wiele artykułów, w tym obszernych wywiadów ze znakomitościami uczelni i regionu. Powstały nie tylko działy poświęcone aktywności uczelni i jednostek, ale także rubryki pogłębiające wiedzę laika o różnych specjalnościach medycyny. „Rozpoczęliśmy publikowanie wykładów prezentowanych na Medicaliach, Festiwalu Nauki i Sztuki czy podczas Medycznych Śród. Obok tego niemal każdy numer zawierał artykuł z zakresu lokalnej historii medycyny. Pojawiało się coraz więcej materiałów niezwiązanych z medycyną, poświęconych sztuce, zainteresowaniom pozanaukowym, wspomnieniom. Zyskałmy ostre pióro felietonisty dr Wojciecha Szczęsnego. Ważnym elementem podnoszącym bez wątpienia poczytność naszego pisma było wprowadzenie zasady wypełniania początkowych kart numeru wywiadem z osobami zasłużonymi dla Uczelni i środowiska medycznego” [4] – pisał dr Nierzwicki.

Podczas spotkania z okazji 20-lecia „Wiadomości Akademickich” redakcja zapowiedziała, że nie zamierza spocząć na laurach [5].

Archiwum online obejmuje wszystkie numery pisma od 1999 r.

GDAŃSK: „GAZETA AMG”, „GAZETA GUMED”

„Gazeta AMG” ukazywała się od 1990 r. jako miesięcznik Akademii Medycznej w Gdańsku (dziś jest to Gdański Uniwersytet Medyczny). Redaktorami byli prof. Jerzy Rogulski (1991–1993), prof. Marek Latoszek (1993–1994), przez wiele lat prof. Brunon Imieliński (1994–2005) oraz Wiesław Makarewicz. Początkowo redakcja mieściła się w Bibliotece Głównej, a pismo wychodziło w nakładzie ok. 700 egzemplarzy.

Co ciekawe, pierwotnie uważano, że „Gazeta AMG” powinna być przede wszystkim forum wewnętrznej komunikacji, i nie myślało o czasopiśmie w kontekście promocji uczelni.

Jeśli chodzi o tematykę, „Gazeta AMG” skupiała się na sprawach bieżących, ale nie zapominała o prezentacji ludzi i zespołów (osiągnięcia, nagrody, wyróżnienia), kongresach i sympozjach, wywiadach z nowymi profesorami tytułarnymi i absolwentami, dyskusjach o ochronie zdrowia, wspomnieniach i poszukiwaniu korzeni (profesorowie z Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie); ponadto zamieszczano przedruki, recenzje książek i utwory literackie [6].

Interesujące podsumowanie 20 lat wydawania periodyku ukazało się w grudniowym numerze z 2010 r. [7].

Od 2019 r. czasopismo nosi tytuł „Gazeta GUMed”³, a redaktor naczelną została mgr Małgorzata Omilian-Mucharska. Periodyk zmienił nieco szatę graficzną, proponuje też nowe działy: oprócz tradycyjnych rubryk *Z życia uczelni*, *Nagrody – sukcesy – nominacje* i *Pro Memoria* są tu również *Felietony* czy *Publikacje* oraz działy efemeryczne, związane z ważnymi wydarzeniami (np. *Jubileusz 75-lecia Uczelni*).

Jako dodatek do „Gazety” sporadycznie ukazywały się pismo studenckie „Remedium” (obecnie stały dział „Gazety GUMed”) oraz biuletyn okolicznościowy Biblioteki Głównej GUMed „*Librorum Amator*”.

Numery archiwalne z lat 1991–2005 są dostępne w Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej, a od roku 2005 – na stronie internetowej periodyku.

KATOWICE: „BIULETYN INFORMACYJNY ŚAM”, „NEWSLETTER SUM”, „BUM NA #SUM”

„Biuletyn Informacyjny ŚAM” był czasopismem Śląskiej Akademii Medycznej w Katowicach (od 2007 r. noszącej nową nazwę: Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach). Ukazywał się od 1991 r. w nakładzie 700 egzemplarzy i był redagowany przez zespół pod kierownictwem Jerzego M. Dyrdy (redaktor naczelny) i Teresy

³ Strona internetowa pisma: <https://gazeta.gumed.edu.pl/>

Białek (redaktor prowadzący). Redakcję tworzyli pracownicy Działu Dokumentacji i Publikacji Biblioteki Głównej ŚAM.

O zawartości pisma w przeważającej mierze decydował rektor. Obok stałych działów – informujących o uchwałach senatu, doktoratach i habilitacjach, sprawach kadrowych, bieżących wydawnictwach (kronika) – zamieszczane były relacje z uroczystości uczelnianych oraz różne materiały przekazywane przez środowisko, ilustrujące aktywność naukową i osiągnięcia pracowników (m.in. konferencje i zjazdy, działalność w towarzystwach naukowych krajowych i zagranicznych) czy działalność organizacji studenckich. W 2000 r. rektor Tadeusz Wilczok pisał we wstępie: „Rozpoczynamy nowy rocznik »Biuletynu Informacyjnego« ŚAM w nieco zmienionej szacie graficznej. Ten podyktowany względami ekonomicznymi zabieg nie zmienia jednak podstawowego celu, jakiemu nasze pismo miało służyć od chwili powołania przed prawie dziesięciu laty, tj. informacji o życiu uczelni oraz integracji naszego środowiska rozproszonego w różnych miastach regionu. Inicjator »Biuletynu«, ówczesny rektor ŚAM, prof. dr hab. Władysław Pierucha, podkreślał w słowie wstępnym do pierwszego numeru niezwykle znaczącą dla funkcjonowania uczelni rolę przekazu informacyjnego w komunikacji między władzami Akademii a jej społecznością. Podzielałam to przekonanie w przeświadczeniu o słuszności sentencji przyjętej jako motto pisma: *Clara pacta claros faciunt amicos*. Dotychczasowy zasadniczy zrąb treściowy »Biuletynu« ulega pewnym zmianom, m.in. poszerzy go cykl »Prezentacje klinik i zakładów«, który ma popularyzować nasz kliniczny i naukowo-badawczy dorobek, zostają także wprowadzone – w bardzo związłym ujęciu – bieżąca kronika oraz rubryka poświęcona Akademii w mediach” [8].

Od 2008 r. pismo ukazywało się pod tytułem „Newsletter SUM”⁴, nadal jako kronika wydarzeń uczelni, lecz bez jednoznacznie określonej struktury działów czy spisu treści. Opiekę merytoryczną nad czasopismem sprawowały Dział ds. Studiów i Studentów oraz Sekcja Karier Studenckich i Promocji Uczelni, a przede wszystkim – rzecznik SUM. W latach 2012–2020 pismo ukazywało się ze zmienną częstotliwością (1, 2, 3 do 6 numerów w roku).

W 2021 r. czasopismo zyskało nowy tytuł „Bum na #SUM” i podtytuł „Gazeta Śląskiego Uniwersytetu Medycznego”. W redakcji znalazły się Agata Pustułka, rzecznik prasowy, oraz Patrycja Matusińska z biura prasowego uczelni. Nowa redakcja chce, by pismo nadal prezentowało „przebieg wydarzeń w Śląskim Uniwersytecie Medycznym i szpitalach klinicznych SUM, informacje, jakie zainteresowały opinię publiczną i media” oraz pozostawało „propozycją lektury dla pracowników naszej Uczelni, naszych Studentów i mamy nadzieję przyszłych Studentów, bo chcemy z informacjami trafić także do licealistów, którzy wybierają kierunki medyczne” [9].

Archiwum numerów od roku 2012 znajduje się na stronie internetowej czasopisma. Wcześniejsze numery są dostępne jedynie w formie drukowanej, m.in. w bibliotekach uczelni medycznych.

LUBLIN: „ALMA MATER”, „BLASK”

„Alma Mater” to czasopismo Akademii Medycznej w Lublinie (pisma pod takim samym tytułem wydają również Uniwersytet Jagielloński oraz kilka innych uczelni). Pierwotnie ukazywało się w latach 1991–2007, początkowo jako półrocznik, później – jako kwartalnik. Jego objętość sukcesywnie rosła, by pod koniec pierwszego dziesięciolecia XXI w. osiągnąć nawet 200 stron.

Wieloletnim redaktorem naczelnym „Alma Mater” był dr Włodzisław Matysiak, który we wstępie do numeru pierwszego wyrażał pragnienie, by „łamy pisma stały się forum wymiany myśli, poglądów, trybuną dla poruszania tych wszystkich spraw, którymi żyje Uczelnia i jej społeczność”. Podczas jubileuszu pisma w 2002 r. prof. dr hab. Henryk Romanowski podkreślał, że w „Alma Mater” „można było jakby w lustrzanym odbiciu odczytywać oraz oglądać różnorodną jakże bogatą i owocną działalność naszej Uczelni dydaktyczno-wychowawczą, leczniczą, naukową oraz organizacyjną” [10]. Czasopismo ukazywało się w nakładzie 2500 egzemplarzy. Niestety pod koniec 2008 r. tytuł zawieszono.

Numer „Alma Mater” są dostępne wyłącznie w wersji drukowanej, m.in. w bibliotekach uczelni medycznych; pismo nie ma strony internetowej.

W październiku 2020 r. pojawił się pierwszy numer czasopisma Centrum Edukacji Medycznej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie. Informator uniwersytecki „Blask”⁵ zaplanowano jako miesięcznik skierowany do nauczycieli, pracowników administracji i studentów uczelni – „miejsce, w którym czytelnik dowie się o: nowoczesnych metodach i technikach kształcenia wykorzystywanych w pracy dydaktycznej, bieżącej pracy zespołów i komisji, nadchodzących wydarzeniach, konferencjach, osiągnięciach naszych pracowników i studentów, a także miejsce z przestrzenią do dyskusji, poruszające tematy dotyczące bezpośrednio naszej społeczności akademickiej w kontekście kształcenia” [11]. I rzeczywiście, „Blask” zawiera sporo informacji z życia uczelni, kolumnę studencką czy artykuły z działu *Nauka i projekty*. Redagowaniem czasopisma zajmuje się Sekcja Organizacyjno-Informacyjna, nad którą czuwa Prorektor ds. Kształcenia i Dydaktyki.

ŁÓDŹ: „KRONIKARZ”, „BIULETYN INFORMACYJNY UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W ŁODZI”, „UM MAGAZYN”

„Kronikarz” był czasopismem Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. Ukazywał się w latach 2002–2008 jako bardzo obszerny (sięgający 200 stron) rocznik, a następnie półrocznik. Pismo redagował zespół Biblioteki Głównej pod kierunkiem jej dyrektora –

⁴ Strona internetowa pisma: <https://sum.edu.pl/uczelnia/newsletter-universytetu>

⁵ Strona internetowa pisma: <https://blask.umlub.pl/>

dra Ryszarda Żmudy. W pierwszym numerze redaktor naczelny pisał: „Do dyspozycji czytelników przekazujemy pierwszy numer »Kronikarza« – semestralnego biuletynu informacyjnego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, czasopisma powołanego z inicjatywy prof. dr hab. Krzysztofa Zemana, Prorektora ds. Rozwoju Uczelni. (...) Na łamach »Kronikarza« pragniemy m.in. dokumentować wszechstronną działalność pierwszego w Polsce uniwersytetu medycznego, który utworzono w Łodzi w 2002 r. z połączenia akademii medycznych, cywilnej – AM i wojskowej – WAM. Redakcję powierzono Bibliotece Głównej, której pomoc przy gromadzeniu materiałów zadeklarowali dyrektorzy, kierownicy i pracownicy poszczególnych jednostek organizacyjnych oraz studenci i doktoranci naszej Uczelni” [12 p. 5].

Archiwalne numery pisma są dostępne na platformie Łódzkiej Regionalnej Biblioteki Cyfrowej CYBRA oraz w druku i na płytach CD, m.in. w bibliotekach uczelni medycznych.

W 2008 r. „Kronikarza” zastąpił „Biuletyn Informacyjny Uniwersytetu Medycznego w Łodzi”, początkowo pod redakcją Ryszarda Żmudy, a później pod kierunkiem Tomasza Bartosiaka i Anny Pielesiek. Nowe pismo, ukazujące się pod egidą Biura Promocji i Wydawnictw UM, było miesięcznikiem o objętości ok. 50 stron. Przetrwało do końca 2016 r. Sporo miejsca poświęcano w „Biuletynie” na aktualności, podkreślenie osiągnięć naukowych pracowników i akty prawne uniwersytetu. Wybierano też artykuł miesiąca, a od 2009 r. prowadzono dział *Pytania i opinie*. Również w 2009 r. zmieniono szatę graficzną, zmniejszono także objętość (m.in. zaprzestano publikowania aktów prawnych w całości) i nakład – do 300 egzemplarzy. Jak wyjaśnił to redaktor naczelny: „Dokonałiśmy więc radykalnych oszczędności, z czego wygospodarowaliśmy troszkę na rzecz kolorowej okładki, aby całość była dla Państwa atrakcyjniejsza w odbiorze. Docelowo będziemy pracować nad dalszym zmniejszaniem objętości, aby »Biuletyn« stał się telegraficznym skrótem najważniejszych wydarzeń z życia naszej uczelni” [13].

Internetowe archiwum⁶ „Biuletynu Informacyjnego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi” (od roku 2009) znajduje się na stronie uczelni, w zakładce „Biuletyn UM”.

W 2020 r. pojawił się nowy tytuł – „UM Magazyn”, dwumiesięcznik redagowany w Biurze Promocji pod kierunkiem Anny Pielesiek-Kielmy⁷. Jak oznajmiono w pierwszym numerze: „(...) to czasopismo uniwersyteckie, które prezentuje najważniejsze wydarzenia z życia uczelni i porusza tematy ważne dla społeczności akademickiej. To unikalne forum wymiany myśli i poglądów rozwija się dzięki zaangażowaniu pracowników, studentów oraz redaktorów, przy wsparciu władz uczelni” [14].

Czasopismo publikuje teksty w kilku stałych działach: *umUczelnia*, *umNauka* oraz *umStudenci*, zamieszcza informacje o aktualnych wydarzeniach uczelnianych, wywiady, relacje z konferencji i artykuły popularnonaukowe. Archiwum wszystkich numerów mieści się na podstronie witryny uczelnianej.

POZNAŃ: „BIULETYN INFORMACYJNY”, „FAKTY AM”, „FAKTY UMP”

„Biuletyn Informacyjny” jako pismo stricte informacyjne Akademii Medycznej w Poznaniu ukazywał się w latach 1976–2011 z nietypową częstotliwością – pięć numerów w roku. Każdy zeszyt liczył ok. 100 stron. Przez wiele lat redakcja znajdowała się w Bibliotece Głównej Akademii Medycznej w Poznaniu, a redaktorem naczelnym był prof. Wiesław Biczysko. Pismo publikowało tylko suche fakty: doniesienia z senatu i rad wydziałów, sprawozdania, uchwały i zarządzenia wewnętrzne.

Część zeszytów archiwalnych „Biuletynu” (wybiórczo lata 2005–2006 oraz całość z lat 2009–2011) można znaleźć na dawnej stronie internetowej uczelni⁸. Inne numery są dostępne jedynie w formie drukowanej, np. w bibliotekach uczelni medycznych.

W roku 2000 poznańska uczelnia zaczęła równolegle wydawać miesięcznik „Fakty AM”. W 2007 r., gdy Akademia Medyczna została przemianowana na Uniwersytet Medyczny, tytuł zmieniono na „Fakty UMP”⁹. Nakład pisma wynosił 700 egzemplarzy. Początkowo redaktorem naczelnym był Tomasz Brańka, a później Magdalena Knapowska-Niziołek, która w pierwszym numerze „Faktów UMP” pisała: „Zmiany dosięgły też »Faktów«. Poczynając od kosmetycznej zmiany tytułu (wynikającej z zapisu w statucie uczelni o oficjalnym skrócie jej nazwy), poprzez zmianę makiety, na nowej naczelnej kończąc. Zapraszam wszystkich pracowników i studentów UMP do współpracy z »Faktami«. Bez niej pismo informacyjne uczelni nie ma racji bytu. To tu możecie Państwo podzielić się informacjami o Waszych przedsięwzięciach, sukcesach i planach. Piszcie. Dzwonicie. Mailujcie. Dajcie znać, jak oceniacie zmianę wyglądu i zawartości naszego periodyku. Jakim chcielibyście go Państwo widzieć, co przeczytać” [15].

Apel znalazł odzew wśród odbiorców. W porównaniu z „Biuletynem Informacyjnym” „Fakty UMP” okazały się czasopismem bardziej dynamicznym, barwnie przedstawiającym aktualne wydarzenia, sukcesy dydaktyczne i naukowe, wspomnienia, historię czy sprawy studenckie UM w Poznaniu. Obecnie redaktorem naczelnym jest Joanna Tykarska. W 2021 r. pismo stało się kwartalnikiem.

⁶ Strona internetowa archiwum pisma: <https://umed.pl/uczelnia/biuletyn/biuletyn-archiwum/>

⁷ Strona internetowa pisma: <https://ummagazyn.umed.pl/catalog.html>

⁸ Strona internetowa pisma: http://old.amp.edu.pl/_nowa/pol/index.php?strona=12_1161_1148032491&am=786,1161

⁹ Strona internetowa pisma: <https://www.ump.edu.pl/fakty-ump>

Archiwalne numery „Faktów AM” i „Faktów UMP” (2005–2010) są dostępne na dawnej stronie internetowej uczelni¹⁰.

SZCZECIN: „BIULETYN INFORMACYJNY”

„Biuletyn Informacyjny”, pismo Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie¹¹ (dawniej: Pomorskiej Akademii Medycznej), istnieje od listopada 1995 r. do dziś. Jest wydawnictwem nieregularnym – ukazuje się przeważnie 4–5 numerów rocznie, w średnim nakładzie 400 egzemplarzy. Przez wiele lat czasopismo redagował Waldemar Pomorski, obecnie (marzec 2022 r.) redaktorem naczelnym jest Dagmara Budek. Redakcja mieści się w Bibliotece Głównej PUM.

W „Biuletynie Informacyjnym” podejmowane są tematy związane z działalnością uczelni i podległych jej szpitali klinicznych oraz szkolnictwem wyższym i ochroną zdrowia. Pismo ma stałe rubryki, m.in. *Z obrad senatu, Nominacje profesorskie, Z życia studentów czy Konferencje, zjazdy, szkolenia*. Nie stroni też od humoru – przez wiele lat na łamach „Biuletynu” ukazywały się rysunki satyryczne prof. Jacka Rudnickiego, współpracującego z periodykiem od początku jego istnienia. Z okazji jubileuszu 60-lecia szczecińskiej uczelni Biblioteka Główna PUM zorganizowała wystawę tychże rysunków, zatytułowaną „Biuletyn na wesoło”.

Wszystkie archiwalne numery można znaleźć na platformie Zachodniopomorskiej Biblioteki Cyfrowej, do której przekierowują odpowiednie linki ze strony uczelni.

WARSZAWA: „Z ŻYCIA AKADEMII MEDYCZNEJ W WARSZAWIE”, „MEDYCINA, DYDAKTYKA, WYCHOWANIE”

W latach 1991–2002 Akademia Medyczna w Warszawie wydawała miesięcznik „Z życia Akademii Medycznej”, redagowany przez zespół Biblioteki Głównej, m.in. przez jej wieloletnią dyrektorkę – Mirosławę Müldner-Kurpetę [16]. Od początku roku 1998 do września 1999 redaktorem naczelnym był Jan Tatoń, a od października 1999 do końca 2002 – Bogdan Cizek.

W 2003 r. władze uczelni postanowiły połączyć „Z życia Akademii Medycznej w Warszawie” z uczelnianym kwartalnikiem naukowym „Medycyna, Dydaktyka, Wychowanie”¹², będącym kontynuacją ukazującego się od 1969 r. „Biuletynu Akademii Medycznej w Warszawie”, który w roku 1971 zmienił tytuł na „Kwartalnik Akademii Medycznej w Warszawie”, a w 1977 – właśnie na „Medycyna, Dydaktyka, Wychowanie”.

Rolę wydawcy nowej edycji „Medycyny, Dydaktyki, Wychowania” jako informacyjnego pisma akademickiego przejęła Senacka Komisja ds. Informacji Naukowej i Wydawnictw. Pierwszym redak-

torem naczelnym został dr hab. Piotr Fiedor, a obowiązki zastępcy redaktora naczelnego pełnił Mirosław Müldner-Kurpeta.

W pierwszym numerze (styczeń 2003 r.) „Medycyny. Dydaktyki, Wychowania. Z życia Akademii Medycznej w Warszawie” redaktor naczelnym pisał: „W ręce Państwa oddajemy pierwszy numer akademickiego czasopisma, którego charakter pozostaje zbliżony do wcześniejszych wydawnictw, ale mamy nadzieję, że z udziałem Państwa wspólnie rozszerzymy zakres czasopisma w części informacyjnej oraz o prace dydaktyczno-wychowawcze” [17].

Wtórował mu redaktor honorowy – prof. Stefan Kruś: „Jest oczywiste, że kronika na pewno się uda, bo nie może się nie udać, z istoty rzeczy. Doniesienia problemowe będą różne: jedne zainteresują, inne wywołają dyskusję lub protest, nad jeszcze innymi Czytelnik pokiwa głową, daj Boże z wyrozumiałością. (...) Niech znajdzie się tu wiele mądrych treści. Jesteśmy przekonani, że nie odmówią nam dotychczasowi autorzy, chętnie powitamy nowych. Piszcie o nowościach, przypominajcie o odkurzonych starociach, pysznijcie się ważnym, co zrobiliście, przyznawajcie się, że nie wyszło Wam tak, jak się spodziewaliście” [18].

Od 2016 r. redaktorem naczelnym miesięcznika „Medycyna, Dydaktyka, Wychowanie” jest prof. Dagmara Mirowska-Guzel, a pieczę nad czasopismem sprawuje Biuro Rzecznika Prasowego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego. Na stronie internetowej uczelni czytamy, że „na łamach MDW czytelnicy mogą znaleźć informacje o życiu akademickim, prezentacje osiągnięć naukowych, klinicznych i dydaktycznych członków społeczności uniwersyteckiej, rozmowy z osobami związanymi z naszą Uczelnią. Periodyk poświęca również uwagę działalności studentów, a także przywołuje dzieje Uniwersytetu” [19].

Archiwalne numery pisma „Z życia Akademii Medycznej w Warszawie” (od 2001 r.) opublikowano na stronie Biura Rzecznika Prasowego¹³. Wcześniejsze numery są dostępne jedynie w formie drukowanej, m.in. w bibliotekach uczelni medycznych.

WROCŁAW: „GAZETA UCZELNIANA”

„Gazeta Uczelniana”, czasopismo Akademii Medycznej (dziś: Uniwersytetu Medycznego) we Wrocławiu¹⁴, to miesięcznik powołany do życia w 1995 r. Pierwotnie nakład wynosił 600 egzemplarzy, obecnie – 500 egzemplarzy. Początkowo „Gazetę” prowadziło kolegium redakcyjne pod kierunkiem pierwszego redaktora naczelnego – Arkadiusza Förstera.

Pismo zawierało informacje o ważnych wydarzeniach związanych z życiem uczelni (stałą rubryką było kalendarium). W periodyku zamieszczano także wspomnienia o zmarłych lekarzach zasłużo-

¹⁰ Dawna strona internetowa czasopisma: http://old.amp.edu.pl/_nowa/pol/index.php?strona=12_826_1140091667&am=786,0

¹¹ Strona internetowa pisma: <https://old.pum.edu.pl/uczelnia/biuletyn-informacyjny>

¹² Strona internetowa pisma: <https://bp.wum.edu.pl/gazeta>

¹³ Strona zawierająca archiwalne zeszyty: <https://bp.wum.edu.pl/gazeta-archiwum>

¹⁴ Strona internetowa pisma: <https://www.umed.wroc.pl/gazeta>

nych dla nauki, artykuły poświęcone historii medycyny, uchwały i zarządzenia władz uczelni. „Gazeta Uczelniana» jest miesięcznikiem informacyjnym skierowanym do pracowników Akademii Medycznej i Szpitali Klinicznych. Naszym celem i zadaniem jest informowanie o najważniejszych bieżących wydarzeniach w Uczelni oraz o sprawach ważnych dla całej społeczności akademickiej” [20] – pisał w 2010 r. Arkadiusz Förster.

Od 2016 r. opracowaniem „Gazety Uczelnianej” zajmuje się Dział Marketingu Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu, teksty redaguje kolegium redakcyjne, a redaktorem naczelnym jest Monika Maziak. Oprócz artykułów popularnonaukowych i tekstów związanych z aktualnymi wydarzeniami na uczelni w czasopiśmie znaleźć można stałe rubryki: *Konferencje, zjazdy, seminaria, Serwis informacyjny Biblioteki Głównej czy Stopnie i tytuły*.

Nowsze numery pisma, począwszy od 2001 r., widnieją na stronie uczelni. Numery wcześniejsze są dostępne jedynie w wersji drukowanej, m.in. w bibliotekach uczelni medycznych.

PODSUMOWANIE

Tytuły związane z państwowymi wyższymi szkołami medycznymi (zob. tab. 1) stanowią jedynie część wydawanych obecnie informacyjnych czasopism akademickich, niemniej na ich przykładzie można prześledzić ewolucję pism tego typu. Większość z nich powstała jako czasopisma redagowane społecznie, najczęściej przy bibliotekach, by z czasem przejść pod opiekę działów promocji i informacji lub rzeczników uczelni (Katowice, Lublin, Łódź, Warszawa, Wrocław). Część redakcji pozostała jednak przy bibliotekach medycznych (Białystok, Bydgoszcz, Gdańsk, Szczecin).

MIASTO, UCZELNIA	TYTUŁ CZASOPISMA, ISSN	ISSN	LATA WYDAWANIA
Białystok, Uniwersytet Medyczny (dawniej Akademia Medyczna)	„Medyk Białostocki”	1643-3734	2000–
Bydgoszcz, Collegium Medicum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (dawniej Akademia Medyczna)	„Wiadomości Akademickie”	1508-2180	1999–
Gdańsk, Uniwersytet Medyczny (dawniej Akademia Medyczna)	„Gazeta AMG”	1506-9745	2006–
	„Gazeta GUMed”	2657-4640	2019–
Katowice, Śląski Uniwersytet Medyczny (dawniej Śląska Akademia Medyczna)	„Biuletyn Informacyjny ŚAM”	0867-7646	1991–2007
	„Biuletyn Informacyjny SUM”	1898-2573	2008–2012
	„Newsletter SUM”		2012–2020
	„Bum na #SUM”		2021–
Lublin, Uniwersytet Medyczny (dawniej Akademia Medyczna)	„Alma Mater”	1230-0497	1991–
	„Blask”		2020–
Łódź, Uniwersytet Medyczny (dawniej Akademia Medyczna)	„Kronikarz”	1732-9329	2002–2008
	„Biuletyn Informacyjny”	1899-5810	2008–2016
	„UM Magazyn”	2543-8999	2020–
Poznań, Uniwersytet Medyczny (dawniej Akademia Medyczna)	„Biuletyn Informacyjny”		1976–2011
	„Fakty AM”	1509-2585	2000–2006
	„Fakty UM”	1898-0104	2007
	„Fakty UMP”	1899-2978	2008–

Szczecin, Pomorski Uniwersytet Medyczny (dawniej Pomorska Akademia Medyczna)	„Biuletyn Informacyjny”	1425-1671	2005–
Wrocław, Uniwersytet Medyczny (dawniej Akademia Medyczna)	„Gazeta Uczelniana”	1429-5822	1994–
Warszawa, Uniwersytet Medyczny (dawniej Akademia Medyczna)	„Biuletyn AM w Warszawie”		1969–1970
	„Kwartalnik Akademii Medycznej w Warszawie”	0301-5505	1971–1976
	„Z życia Akademii Medycznej w Warszawie”	1427-8316	1991–2002
	„Medycyna, Dydaktyka, Wychowanie”	0137-6543	1977–2003, 2003–

Tab. 1. Informacyjne czasopisma akademickie związane z państwowymi uczelniami medycznymi w Polsce.
Opracowanie na podstawie katalogów, stron internetowych i analizy własnej (analiza zawartości treści czasopism)

Mimo że uczelnie mają dziś własne portale internetowe, czasopisma akademickie pozostają kronikami uczelnianego życia. Zamieszczają omówienia aktualnych wydarzeń, opisy osiągnięć naukowych, informacje o nowych profesurach i najwyższych punktowanych publikacjach pracowników, relacje z konferencji czy teksty poświęcone sprawom studenckim. Z czasem obok aktualności rozwinęły się także działy publicystyczne, zawierające wywiady z interesującymi ludźmi nauki, teksty o projektach naukowych i artykuły popularnonaukowe z różnych dziedzin związanych z szeroko pojmowaną biomedycyną.

Archiwa numerów, zwłaszcza od początku XXI w., są dostępne na stronach internetowych czasopism i uczelni bądź w regionalnych bibliotekach cyfrowych, chociaż zdarzają się wyjątki – jak lubelskie pismo „Alma Mater”, dostępne wyłącznie w postaci papierowej w zbiorach bibliotecznych.

Co bardzo istotne, wszystkie działające dziś czasopisma akademickie związane z państwowymi wyższymi szkołami medycznymi są wydawane online, a jednocześnie w wersji papierowej (choć często w mniejszej liczbie egzemplarzy niż na początku istnienia).

Słowo drukowane przetrwało.

REFERENCE LIST

- Kubiak M. Czasopisma Akademickie. Cz. 2. Rozwój podgatunku, funkcje i problemy po 1989 r. Forum Bibliotek Medycznych. 2021; doi: 10.34738/mlf.0050
- Chyczewski L, Worowski K. Medyk Białostocki. Medyk Białostocki : Miesięcznik Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. 2008;(2-3):70-1.
- To czytelnicy powinni odpowiedzieć na te pytania..., wywiad z prof. dr. hab. Zbigniewem Wolskim, kierownikiem Katedry i Kliniki Urologii Ogólnej, Onkologicznej i Dziecięcej, przewodniczącym Rady Programowej Wiadomości Akademickich oraz jego żoną, Bożeną Wolską. Wiadomości Akademickie : Pismo Collegium Medicum im Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. 2009;(33):5-9.
- Nierzwicki K. Drodzy czytelnicy. Wiadomości Akademickie : Pismo Collegium Medicum im Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. 2009;(33):3.
- Kubiak M. Jubileusz 20-lecia „Wiadomości Akademickich”. Wiadomości Akademickie : Pismo Collegium Medicum im Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. 2019;(76)
- Makarewicz W. XVIII Zjazd Redaktorów Gazet Akademickich [Internet]. [cited 03.03.2022.] Available from: http://www.zjazdrektorow.gumed.edu.pl/xviii/download/Prezentacja_Prof_Wieslaw_Makarewicz.pdf
- Angielski S, Rogulski J, Latoszek M, Imieliński B, Makarewicz W, de Laval J, Bukowski M. 20-lecie "Gazety AMG". Gazeta AMG. 2010;(12):3-14.
- Wilczok T. Szanowni Państwo. Biuletyn Informacyjny : Śląska Akademia Medyczna w Katowicach. 2000;10(1):1.
- Pustułka A, Matusińska P. Witamy! Gazeta Śląskiego Uniwersytetu Medycznego. 2021;(1):1.
- Romanowski H. Wokół Jubileuszu. Alma Mater : Akademia Medyczna w Lublinie. 2002;XII(1):8-9.
- Internetowe czasopismo Uniwersytetu Medycznego w Lublinie - BLASK [Internet]. Uniwersytet Medyczny w Lublinie; [cited 03.03.2022.] Available from: <https://umlub.pl/uczelnia/informacje/aktualnosci/art,9924,internetowe-czasopismo-universytetu-medycznego-w-lublinie-blask.html>
- Żmuda R. Redaktor o "Kronikarzu". Kronikarz : semestralny biuletyn informacyjny Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. 2002/2003;1(1/2):5-6.
- Bartosia T. Nowa odsłona Biuletynu Uniwersyteckiego. Biuletyn Informacyjny Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. 2009;2(4):10.
- UM Magazyn [Internet]. Uniwersytet Medyczny w Łodzi; [cited 03.03.2022.] Available from: <https://umed.pl/uczelnia/biuletyn/>
- Knapowska-Niziołek M. Na początek. Fakty UMP : Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. 2008;(1-2):3.
- Bablok L. Nota biograficzna Mirosławy Müldner-Kurpety. Medycyna Dydaktyka Wychowanie. 2007;39(10):7.
- Fiedor P. Od Redakcji. Medycyna Dydaktyka Wychowanie. 2003;35(1-2):4.
- Kruś S. Od Redakcji. Medycyna Dydaktyka Wychowanie. 2003;35(1-2):4.
- Skrypty i czasopisma [Internet]. Warszawski Uniwersytet Medyczny; [cited 03.03.2022.] Available from: <https://www.wum.edu.pl/node/14728>
- Förster A. Odpowiedź na list do Redakcji. Gazeta Uczelniana : Miesięcznik informacyjny Akademii Medycznej im Piastów Śląskich. 2010;16(7):14.

BIBLIOGRAPHY

1. Kawałko D. Prasa akademicka w Polsce [Internet]. Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu; [cited 03.03.2022.] Available from: <http://www.wszia.edu.pl/wystawy/wystawa-nr-12/index.htm>
2. Nowakowska I. Periodyki wydawane przez uczelnie medyczne i instytuty naukowo-badawcze resortu zdrowia (2001-2009). Forum Bibliotek Medycznych. 2009;2(2):31-61.

MONIKA KUBIAK

Medical Library, Collegium Medicum of the Nicolaus Copernicus University, Bydgoszcz, Poland

Correspondence: biblio@cm.umk.pl

ORCID: 0000-0003-3805-287X

Absolwentka bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy, od ponad 20 lat związana z Biblioteką Medyczną Collegium Medicum w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (dawniej: Biblioteką Główną Akademii Medycznej im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy). Specjalista w dziedzinie wyszukiwania informacji medycznej. Od 1999 r. sekretarz redakcji pisma uczelnianego „Wiadomości Akademickie”, odpowiedzialna również za dobór materiałów i skład czasopisma. Pasjonatka literatury wszelakiej (ze szczególnym uwzględnieniem fantastyki i fantasy), geek popkulturalny i autorka fanfików.

ABOUT THE JOURNAL

„Medical Library Forum” (MLF) is a specialist, peer reviewed scientific journal, issued since December 2018 by the Main Library of the Warsaw Medical University. The idea of its establishment was created during the Conference of Directors of Libraries of Academic Medical Universities during the 24th Problem Conference of Medical Libraries, organized on June 2006, in Lublin. The first publisher of MLF was the Information and Library Center of the Medical University of Lodz, which published the journal in 2008-2017. The current MLF is issued semi-annually, and appears only in the electronic version. From 2018, all research is published in open access, under a CC-BY-NC-ND license.

„Medical Library Forum” serves to consolidate the results of the scientific activity of the libraries of medical universities and related institutions. The main assumptions are to create a forum for the exchange of ideas, experiences, and solutions developed in individual centers, as well as care for the continual development of academic librarianship – not just medical.

The journal issues publications devoted above all: library science – contemporary and historical – with particular emphasis on medical library science; new technologies in libraries, and automation of library processes; scientific information: information management, processing, and sharing – with particular emphasis on scientific databases; bibliographic and bibliometric issues, methods of evaluating the scientific achievements; book – published contemporary and analyzed in historical terms, with particular emphasis on the medical book; documentation of the achievements and cooperation of the medical library environment; the contemporary publishing market.

Since 2012 „Medical Library Forum” is indexed on the list of scientific journals kept by the Ministry of Science and Higher Education in Poland. In the lists for the years 2012-2014, the indicator was 3 points, 2015 to 2018 – 7 points; and now – 20 points of the Ministry of Science and Higher Education.

PEER REVIEW PROCESS

The research received by the editors are subject to a review procedure in the open peer review model – it is a transparent content assessment made by scientists with knowledge and experience in a given field. Reviewing scientific papers serves to maintain a high standard of learning while maintaining the integrity and respect of ethical standards specific to this process. Based on the review, the editors decide to accept the work, direct it for improvement or rejection.

The selection of reviewers procedure used in the journal is in line with the recommendations of the *Ministry of Science and Higher Education Good practices in reviewing procedures* published in 2011: (1) a reviewer (or reviewers) with relevant knowledge and skills in the field of work is assigned to each paper; (2) the reviewer and author are not related to kinship or business dependency; (3) there is no conflict of interest between the author and the reviewer.

A multi-stage process of work evaluation:

1. An initial formal and substantive evaluation carried out by the editor-in-chief or its assistant (*editor peer review*) – on its basis, work is directed to an external evaluation or is rejected. Reasons for rejection may be: the low substantive value of the text, inadequacy of subject matter to the profile of the journal, violation of ethical principles (e.g., plagiarism) or non-adaptation of the text to the necessary requirements, described in the *Editorial Requirements* tab. After initial acceptance with the author, a contract is signed.
2. External evaluation, carried out by at least one reviewer, in an open model (*open peer review*) – the identity of the reviewers and authors is public, and the content of the review is subject to social control (the editorial provides a review at the request of the reader).
3. Handing over the results of the evaluation to the author – if corrections need to be made, the corrected version of the research is subject to verification again.
4. The final decision of publishing an article in the journal – undertaken by the editor-in-chief.

ETHICS

Bearing in mind reliability and honesty as an elementary basis of science, the editorial board of the „Medical Library Forum” strongly opposes the abuses concerning the publication of scientific papers, i.e.: appropriating someone else's work (plagiarism) in whole or in part, omitting the authors responsible for the creation of the work (ghost authorship) on the list of authors, and pointing out as authors of people who did not contribute to the creation of the work (guest authorship).

The editorial office use guidelines developed by the international organization Committee on Publication Ethics (COPE), which contain a detailed description of the conduct in case of suspected unethical activities. COPE is an organization associating publishers and editors of scientific journals. The standards it has developed help the editors in the following situations: suspicion of plagiarism, suspicion of unnecessary publication, suspicion of fabricating data, suspicion of an ethical problem, suspicion of an undisclosed conflict of interest, suspicion of appropriation by the reviewer of the author's idea or data. COPE diagrams also present the conduct recommended in the event of a request to make changes on the list of authors and suspicion of a ghost-writer or guest author.

EDITORIAL REQUIREMENTS

The editorial office of the "Medical Library Forum" journal accepts only previously unpublished research, developed in a computer format, appropriate for MS Word, sent to the e-mail address: fbm@wum.edu.pl.

The research should contain information about all persons responsible for its creation – none of the people who meet the criteria of authorship can be omitted. Full name, surname, and affiliation in English are required. One should also indicate the correspondence with the author and provide the e-mail address. A biographical note about the first author of the research and ORCID numbers of all authors are welcome.

Submitted research should contain: title in Polish and English; keywords in English; summary in Polish and English, each containing about 800-1000 characters with spaces; bibliography – in the Latin alphabet – developed in a Vancouver-style numerical system (for detailed guidelines, including examples, see mlf.wum.edu.pl).

Studies are published in Polish, in English or in both language versions. The editors help English-speaking authors translate the title and abstract to Polish.

The editorial staff does not charge for publishing the work, nor does it pay royalties.

